

1

UIT DIE VOORGESKIEDENIS VAN DIE SAW (1902 — 1910)

INLEIDING

Op 31 Mei 1902 het 'n driejarige, van die begin af ongelyke militêre worstelstryd in Suid-Afrika ten einde geloop. Hierdie kragmeting het die oorwinnaar op die slagveld ongeveer 22,000 soldate en £250,000,000 (R500,000,000) aan oorlogsuitgawes gekos. Aan Boerekant is meer as 34,000 menselewens, waarvan dié van ongeveer 26,000 vroue en kinders in die konsentrasiekampe, betreur. Die Britse ideaal, 'n staatkundig verenigde Suid-Afrika onder die Union Jack, is verwesenlik. 'n Verarmde en uitgedunde bevolking van twee voormalige vrye en onafhanklike Voortrekkerrepublieke het die ondergang van hul state wat uit die ideale van hulle doelbewuste voorouers voortgekom het, innig betreur¹.

Terwyl die oorlog nog in al sy felheid gewoed het, het die bekende skryfster Olive Schreiner in 1900 haar gedagtes oor die verlede, die hede en die toekoms van Suid-Afrika laat gaan. In haar aangrypende studie *The South African Nation* het sy die gevoelens van die verdedigers van die duurgekoopte en deur Brittanje erkende vryheid en onafhanklikheid ten opsigte van die gedwonge, gewelddadige staatkundige gelykmakingsproses op die volgende gevoelvolle en profetiese wyse vertolk:

We have not desired it should be forced thus. A flower pushed artificially open by coarse fingers always has something ragged in its appearance. We regret the premature and violent opening of our South African rose. But, let England mark this well; it is not for herself that she torn and forced it: it will never bloom on her bosom"².

'n Lang en moeilike pad het voorgelê. Dit was 'n pad wat oor Britse militêre bestuur en lord Milner as Britse Hoë Kommissaris in Suid-Afrika en sy strewe om die Britse element in Suid-Afrika te laat oorheers, geloop het. Dit was 'n pad wat oor die val van die Konserwatiewe Party in Engeland en die magsoorname deur die Liberale Party onder sir Henry Campbell-Bannerman in Brittanje (1905) na verantwoordelike bestuur in die twee kolonies in die noorde gelei het (1906, 1907).

In Transvaal het die *Het Volkpartij* en in die Oranjerivierkolonie die *Orangia-Unie*, onderskeidelik onder leiding van genl. Louis Botha en Abraham Fischer, aan bewind gekom waar selfregering die kroonkoloniale bestuur vervang het.

Die gedagte aan 'n verenigde Suid-Afrika het, dié keer onder Afrikaans- en Engelssprekendes, weer op die voorgrond begin tree. Die Selborne-memorandum van 1907 en die interkoloniale konferensie van 1908 het die pad gebaan vir die Nasionale Konvensie. Vervolgens het die staatkundige vereniging van Suid-Afrika op 31 Mei 1910 tot stand gekom.

Vir die eerste keer in die geskiedenis van ons land en volk het die beginsel van vrywillige unifikasie geseëvier³.

1. MILITÊRE REORGANISASIE IN DIE KROONKOLONIES

Op die slagvelde van Suid-Afrika het die tradisionele verdedigingsorganisasies van die Boererepublieke verdwyn. Die krygsmag van die voormalige *Zuid-Afrikaansche Republiek*, bestaande uit die gewapende burgermag, die Staatsartilleriekorps en die Polisie; sowel as die Vrystaatse kommandostelsel, sy Staatsartillerie en sy Berede Diensmag, het saam met die beginsel van algemene diensplig, tot die verlede behoort.

Terwyl in die Kaapkolonie en Natal die voor-oorlogse koloniale garnisoene bly voortbestaan het, het in die twee geleidelik verowerde en besette voormalige Boererepublieke die verpligting ten opsigte van die handhawing van rus en orde nou by die nuwe heersers berus.

2. DIE „SOUTH AFRICAN CONSTABULARY” EN DIE IMPERIALE GARNISOENE

Reeds tydens die oorlog het die *South African Constabulary*, aanvanklik onder bevel van lt.-genl. R. S. S. Baden-Powell en daarna onder kol. J. S. Nicholson, 'n netwerk van polisieposte en beheerpunte opgebou. In November 1902 was die sterkte van hierdie Britse polisiemag ongeveer 6,000⁴.

Na die einde van die vyandelikhede is 'n begin gemaak met die gedeeltelike repatriasie van die nou werklose Imperiale troepe. Sowel lord Kitchener, die Britse opperbevelhebber in Suid-Afrika, as Hoë Kommissaris lord Milner het sowel gedurende as kort na die oorlog daarop aangedring dat 'n gedeelte van dié troepe in Suid-Afrika moet agterbly.

Volgens lord Milner in November 1902 aan genl. N. G. Lyttleton geskrywe het, was die aanwesigheid van 'n Imperiale besettingsmag voorlopig gebiedend. In dié verband het die Hoë Kommissaris verklaar:

*I attach great importance, from the political point of view and with a view to the complete pacification of the country and the abandonment of all schemes of future disturbance to the maintenance for at least a year or two longer, of such a force in the country*⁵.

Imperiale garnisoene, waarvan die sterkte in Maart 1903 ongeveer 30,000 was, is oor die lengte en breedte van Suid-Afrika versprei. In die verowerde gebiede was die vernaamstes op Pretoria (Roberts Heights), Potchefstroom, Middelburg, Bloemfontein (Tempe) en Harrismith gevestig, waar verskillende Britse eenhede mekaar in die loop van die volgende jaar afgewissel het⁶. So was, tussen 1907 en 1914, bataljons van die volgende Britse regimente op Pretoria gestasioneer: Die Regiment *South Staffordshire* (Des. 1907 — Febr. 1911), die *Royal Fusiliers* (Jan. 1908 — Des. 1908), die Regiment *Hampshire* (Jan. 1909 — Des. 1910), die *Royal Scots Fusiliers* (Nov. 1910 — Febr. 1914), die Regiment *South Wales Borderers* (Jan. 1911 — Okt. 1912) en die Regiment *Royal West Surrey* (Febr. 1914 — Aug. 1914). In 1907 het genl. lord Methuen opperbevelhebber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika geword.

Behalwe dat die Imperiale Regering verantwoordelik vir die instandhouding van 'n aantal garnisoene in Suid-Afrika was, was die kusverdediging van die Kaapse Skiereiland (Kaapstad, Simonstad) en Durban deur die *Garrison Artillery* en die *Fortress Engineers* ook 'n Imperiale verpligting⁷.

In die loop van die jare het die sterkte van die Britse garnisoene ver-

minder tot ongeveer 10,500 (1909), 'n verskynsel wat gedeeltelik toe te skrywe is aan die oprigting van vrywilligerorganisasies.

3. DIE „TRANSVAAL VOLUNTEERS”. KADETTE

Die gedagte om 'n koloniale vrywilligerorganisasie in Transvaal in die lewe te roep, was 'n uitvloeisel van lord Kitchener se gedagte om op dié wyse die sterkte van die Imperiale garnisoene in Suid-Afrika te kan verminder⁸. Magtiging is aan die goewerneur van die kolonie Transvaal gegee om 'n vrywilligerkorps te kan oprig. In Goewermentskennisgewing nr. 688 van 1902 het die Transvaalse lt.-goewerneur, sir Arthur Lawley, nadat die *Transvaal Volunteers* in Julie 1902 daargestel was, die oprigting van die volgende vrywilligerregimente op Johannesburg aangekondig⁹:

a. Berede regimente

Die *Imperial Light Horse** (regtervleuel), onder lt.-kol. J. Donaldson, DSO;

die *Imperial Light Horse* (linkervleuel), onder lt.-kol. H. Bottomley, CMG;

die *South African Light Horse*, onder lt.-kol. C. L. Anderson;

die *Johannesburg Mounted Rifles*, onder lt.-kol. John Dale-Lace;

die *Scottish Horse*, onder lt.-kol. W. Dalrymple.

b. Infanterie en Genie

Die *Central South African Railway Volunteers*, onder lt.-kol. T. Rees-Price, CMG;

die *Transvaal Light Infantry*, onder lt.-kol. sir Godfrey Lagden, KCMG;

die *Transvaal Scottish Volunteers*, onder lt.-kol. G. Sandilands.

Met lt.-kol. A. H. M. Edwards, CB, as eerste kommandant is die hoofkwartier van die jong vrywilligerorganisasie op Johannesburg gevestig. Kommandant Edwards is bygestaan deur kapt. C. E. Collard, RMLI, (infanterie-instrukteur), lt. E. A. Bradford (stafoffisier) en kapt. M. C. Roland (betaalmeester-kontroleur).

Aanvanklik het die bedrywighede van die *Transvaal Volunteers*, wat in Transvaal as 'n navolging van soortgelyke, ouer vrywilligerorganisasies in die ouer Britse kolonies in Suid-Afrika beskou kan word, toegeneem. Terwyl oor die vroeë bedrywighede van die Regiment *Scottish Horse* en die *Rand Light Infantry* besonderhede in die werke van H. C. Juta (Johannesburg, 1933) en maj. B. G. Simpkins, JCD, MM. (Cape Town, 1965) voorkom, het daar in 1904 — behalwe dié wat reeds genoem is — nog die volgende vrywilligereenhede en korpse in Transvaal bestaan: Die Regiment *Northern Rifles*, die Korps *Lys' Volunteers*, die *Witwatersrand Rifle Volunteers* en die mediese stafkorps van die *Transvaal Volunteers*.

Net soos in Natal en die Kaapkolonie het die kadette in Transvaal ook onder die sorg van 'n hoofkwartier, in hierdie geval van die *Transvaal Volunteers*, geval. In 1904 is die volgende afdelings genoem: Die *Boys' Brigade*, die *Jewish Lads' Brigade*, die *Jeppestown High School Cadet Corps* en die *Marist Brothers School Cadet Corps*. 'n Paar jaar later het, as gevolg van besuinigingsmaatreëls, reorganisasie van die *Transvaal Volunteers* gevolg¹⁰.

Aanvanklik was die organisasie se werksaamhede tot Johannesburg

* Oor hierdie en ander Britse koloniale eenhede tydens die Anglo-Boereoorlog o.m. J. Stirling, *The Colonials in South Africa 1899—1902*, (Edinburgh—London, 1907).

en omgewing beperk, later is die beweging ook elders ondersteun. Weliswaar is in 1905 in die Oranjerivierkolonie wetlike maatreëls getref om die Transvaalse voorbeeld te volg, maar in die praktyk het daar niks op dié gebied tot stand gekom nie. Op 1 Julie 1908 het maj. P. S. Beves, wat terselfdertyd tot kolonel bevorder is, inspekteur van die *Transvaal Volunteers* geword, waarvan die sterkte op 31 Mei 1910, 563 offisiere en 7,261 ondergeskiktes was¹¹.

4. MILITÊRE REORGANISASIE IN DIE ORANJERIVIER-KOLONIE.

Terwyl in die noordelike kolonie die tradisionele militêre organisasie van die verlede deur 'n stelsel vervang is wat in die ouer Britse kolonies in Suid-Afrika in die negentiende eeu ingevoer is en tot ontwikkeling gekom het, het die Oranjerivierkolonie op 31 Mei 1910 nie oor 'n vaste koloniale militêre en Brits georiënteerde vrywilligerorganisasie beskik nie. Alleen is daar aan boere in die oostelike grensdistrikte gewere en ammunisie uitgereik. Dan is daar 'n klein berede polisiemag op die been gebring, terwyl daar geen Vrystaatse kadet-organisasie bestaan het nie. Wel het dié kolonie oor 'n sewentigtal skietverenigings beskik. Dit was ewewel organisasies waarvan die lede geen militêre opleiding ontvang het nie. Ook het hulle geen verpligtings in verband met aktiewe diens aangegaan nie.

5. DIE KAAPSE KOLONIALE VERDEDIGINGSORGANISASIE

Die Kaapse koloniale verdedigingsorganisasie van omstreeks 1902 het, wat sy kernmag betref, voortgekom uit die *Cape Mounted Riflemen*. Dit was 'n berede vrywilligereenheid waarvan die lede omstreeks 1850 polisiediens aan die oosgrens verrig het.

In 1855 is die korps deur kapt. Walter Currie as die *Frontier Armed and Mounted Police*, 'n eenheid met 'n sterk militêre inslag, gereorganiseer. In 1878, nou weer bekend as die *Cape Mounted Riflemen*, is dié mag beskrywe as die koloniale Staande Mag vir polisie- en verdedigingsdoelendes en het dit as sodanig o.m. aan die Basoeto-oorlog (1880-1881) deelgeneem.

Tydens die Anglo-Boereoorlog het die *Cape Mounted Riflemen* as 'n regiment 'n deel van 'n koloniale divisie onder brig.-genl. E. Y. Brabant, CMG, gevorm en in die Oranje-Vrystaat, die Suid-Afrikaanse Republiek en die Kaapkolonie opgetree. Na 1902 het die lede weer polisiediens verrig en in 1906 het hulle teen die opstandige Zoeloes in Natal opgetree. Die *Cape Mounted Riflemen* het, net soos die vooroorlogse Staatsartillerie van die Suid-Afrikaanse Republiek en die Oranje-Vrystaat, oor veld- en bergkanonne beskik¹².

Die oudste vrywilligereenheid in die Kaapkolonie onder Britse bewind was die *Cape Town Rifles* wat in 1855 gestig is. Twee jaar later het die stigting van die *Cape Town Volunteer Artillery* gevolg. Die geskiedenis van laasgenoemde eenheid is deur kmdt. N. N. D. Orpen, JCD, in sy werk *Gunners of the Cape. The story of the Cape Field Artillery* beskrywe¹³.

Dat dié soort vrywilligereenhede toegeneem het, blyk uit opgawes van 16 Oktober, 10 November, 16 November en 24 November 1899, datums

waarop die Kaapse goewerneur die volgende vrywilligereenhede vir aktiewe diens opgekommandeer het:

Die *Prince Alfred's Own Cape Field Artillery*; die *Cape Garrison Artillery*; die *Kaffrarian Mounted Rifles*; die *Prince Alfred's Volunteer Guard*; die *Duke of Edinburgh's Volunteer Rifles*; die *Cape Town Highlanders*; die *Uitenhage Rifles*; die *Cape Medical Staff Corps*, en die *Frontier Mounted Guards*¹⁴.

Dan het die Kaapkolonie oor die *Cape Mounted Police* en 'n aantal skietverenigings en 'n kadetorganisasie beskik. Van lede van skietverenigings is verwag dat hulle hul eie distrik in oorlogstyd verdedig. Die oudste Kaapkoloniale kadetafdeling het sy verskyning in 1877 gemaak.

Op die gebied van militêre wetgewing verdien die *Colonial Forces Act*, 'n Britse wet van 1892, vermelding. Kragtens hierdie wet kon goewerneurs vrywilligereenhede in die lewe roep, 'n reg waarvan die Kaapse goewerneur o.m. in 1899 gebruik gemaak het toe regulasies met betrekking tot die *Cape Garrison Artillery* opgestel is. In 1903 het Kaapse voorskrifte vir vrywilligereenhede gevolg wat deur die Kaapse koloniale militêre sekretaris, kol. R. G. Southey, uitgevaardig is. Die ontwikkeling van die Kaapse koloniale verdedigingsorganisasie het die patroon van soortgelyke organisasies in ander Britse kolonies gevolg. Oor die ontwikkelingsgang wat daarmee gepaard gegaan het, het F. A. Johnson in sy werk *Defence by Committee*, met verwysing na die toekenning van verantwoordelike selfregering aan die Kaapkolonie in 1872, o.m. verklaar:

*By the latter date land defence had largely devolved upon the colonies, and they organised their own small militia forces for selfdefence. In extreme emergency; . . . the fleet would protect the Empire*¹⁵.

Met betrekking tot die kusverdediging van die Kaapkolonie het die Britse garnisoen aanvanklik die verantwoordelikheid vir die verdediging van die Kaapse Skiereiland gedra. In 1887, tydens die eerste koloniale konferensie, in Londen, het 'n Brits-Kaapse ooreenkoms insake verdediging en die bou en onderhoud van militêre versterkings tot stand gekom. Kragtens hierdie ooreenkoms het die Kaapse koloniale Regering o.m. ongeskoolde werkers en terreine, en die Britse Regering die benodigde geskut vir die verdediging van Tafelbaai verskaf.

Kragtens wet no. 20 van 1898, wat in 1902 deur wet no. 4 vervang is, het die Kaapkolonie jaarliks £50,000 (R100,000) tot die instandhouding van die Britse Vloot bygedra, terwyl in 1908 in teorie voorsiening gemaak is vir die instandhouding van klein vlootvaartuie wat deur die *Cape Naval Volunteers* beman sou word.

Teruggaande na die oudste Staande Mag in Suid-Afrika, die *Cape Mounted Riflemen*, met sy hoofkwartier in Grahamstad, kan nog vermeld word dat hierdie eenheid in 1910 onder bevel van kol. H. T. Lukin, CMG, DSO, kommandant-generaal van die Kaapse Koloniale Mag, gestaan het. Op 31 Mei 1910 was die sterkte van die *Cape Mounted Riflemen* 50 offisiere en 617 ondergeskiktes¹⁶.

6. DIE NATALSE KOLONIALE VERDEDIGINGSORGANISASIE

Natalse vrywilligers het in 1855 met die plaaslike Britse garnisoen saamgewerk om veediewery te bestry. Ook daarna is gesamentlik of afsonderlik opgetree, terwyl wetgewing tot die daarstelling van die *Volunteer Mounted Burgher Force* van 1863 en 1865 dateer.

In 1874 is maj. J. Dartnell met die organisasie van die *Natal Mounted Police* belas en tot 1897 het hy sowel die pos van Hoofkommissaris van Polisie as die van Kommandant van die Vrywilligers bekleed. In laasgenoemde jaar is die twee poste van mekaar geskei.

Kort voor die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog is die volgende Natalse vrywilligereenhede vir aktiewe diens opgekommandeer: Die *Natal Naval Corps*, die *Natal Carbineers*, die *Natal Mounted Rifles*, die *Border Mounted Rifles*, die *Umvoti Mounted Rifles*, die *Natal Field Artillery*, die *Hotchkiss Gun Detachment*, die *Natal Royal Rifles*, die *Durban Light Infantry*, en die *Veeartsenykundige en Mediese Korps*¹⁸.

Saam met Imperiale en ander Natalse vrywilligereenhede het hulle aan die krygsverrigtings deelgeneem. Vervolgens is hulle gedemobiliseer.

Reorganisasie van die Vrywilligerorganisasie het kragtens die *Militia Act* van 1903 aan die begin van 1904 gevolg. Deur hierdie wet het die *Volunteer Act* van 1895 verval. In eersgenoemde wet is voorsiening vir die oprigting van 'n Staande Milisiemag gemaak, 'n mag waarvan die lede op 'n vrywillige grondslag gewerf kon word, maar waaromtrent finansiële reëlins vir die instandhouding daarvan nie getref is nie.

In gevalle van nood, soos tydens die Zoeloe-onluste van 1906, was die aktiewe milisie — bestaande uit manlike blanke burgers van 18—50 jaar wat aan diensplig onderhewig was — kragtens bogenoemde wet die Natalse militêre kernmag. Hierdie mag, waarvan die maksimale sterkte op 4,000 vasgestel is, is aangevul deur die eerste-, tweede- en derde milisie-reserwes. Tewens was die goewerneur gemagtig om, indien hy dit raadzaam geag het, manlike nie-blankes as nie-vegtendes vir opleiding of aktiewe diens op te kommandeer. In hierdie reg van die goewerneur lê, ten opsigte van die rol van nie-blankes as nie-vegtendes, 'n beginsel opgesluit wat tot vandag toe in ons militêre wetgewing gehandhaaf word.

Net soos die Kaapkolonie het Natal ook oor sy skietverenigings en kadetorganisasie beskik. Die oudste Natalse kadetkorps is in 1869 op Hermannsburg gestig en in 1896 het Natal oor 1,931 en tien jaar later oor byna 3,500 kadette beskik¹⁹. Kragtens die *Militia Act* van 1903 het 'n Kommandant van Kadette, wat ondergeskik was aan die Kommandant van Milisie, aan die hoof van hierdie organisasie gestaan²⁰.

Met betrekking tot die verdediging van Durban was Imperiale troepe in Durban gestasioneer, terwyl die hoofkwartier van die Imperiale Natalse garnisoen op Pietermaritzburg gevestig was.

Ooreenkomstig wet no. 5 van 1903, het Natal jaarliks £35,000 (R70,000) tot die instandhouding van die Britse Vloot bygedra en is die *Natal Naval Volunteers* deur die Natalse koloniale owerheid in stand gehou.

7. DIE STREWE NA INTERKOLONIALE MILITÊRE SAMEWERKING.

Terwyl uit die voorafgaande oorsig blyk dat, met uitsondering van die Oranjerivierkolonie, elkeen van die Britse kolonies in Suid-Afrika oor sy eie koloniale verdedigingsorganisasie beskik het, was daar aanvanklik geen sprake van onderlinge- of interkoloniale militêre samewerking nie. Moontlike Bantoe-onluste wat dalk interkoloniale militêre bystandverlening sou vereis, het die Nataller P. Silburn reeds in 1904 aan 'n interkoloniale milisie laat dink wat deur 'n Verdedigingsraad beheer sou word. Silburn se gedagtes het geen noemenswaardige weerklank gevind nie tot tyd en wyl die Zoeloe-onluste van 1906 oortuigend bewys het

dat in soorgelyke gevalle, waar sowel Transvaal as die Kaapkolonie militêre hulp van Natal verleen het, interkoloniale militêre samewerking onontbeerlik sou wees²¹.

Na dié gebeurtenisse in Natal, waaromtrent J. Stuart in sy werk *A History of the Zulu Rebellion 1906* volledige besonderhede bevat, het die regerings van die Britse kolonies in Suid-Afrika van mening verander. Nou is die gedagte uitgespreek dat die een of ander vorm van interkoloniale verdediging van al die kolonies suid van die Zambezie daargestel moet word.

Aan die begin van 1907 is die daad by die woord gevoeg toe, onder voorsitterskap van Hoë Kommissaris graaf Selborne, 'n aantal koloniale afgevaardigdes op 21 Januarie 1907 met dié doel op Johannesburg vergader het. Hulle was Koloniale Sekretaris kol. C. P. Crewe, CB, en kommandant-generaal kol. H. T. Lukin, CMG, DSO, (Kaapkolonie); Koloniale Sekretaris dr. O'Grady Gubbins en maj. J. H. Blew (Natal); Koloniale Sekretaris Patrick Duncan, CMG, en kol. sir Aubrey Wools-Sampson, KCB, (Transvaal); Adjunk-Koloniale Sekretaris lord Basil Blackwood en genl. Olivier (Oranjerivierkolonie) en Administrateur sir William Milton, KCMG, (Suid-Rhodesië). As raadgevers van die Hoë Kommissaris het lt.-kol. R. S. Curtis, DSO (inspekteur-generaal S.A.C.), lt.-kol. R. Chester-Master (kommandant-generaal van Suid-Rhodesië) en kol. C. J. Briggs (kommandant van die *Transvaal Volunteers*) opgetree.

Die volgende besluite is eenparig deur die afgevaardigdes goedgekeur:

- a. Dat 'n stelsel vir die gesamentlike verdediging van Brits Suid-Afrika onverwyld tot stand moet kom. Daardeur sal die pad gebaan word vir die uiteindelijke federasie van die koloniale verdedigingsmagte van Suid-Afrika;

- b. dat so 'n stelsel of skema aan die vier koloniale parlemente in Suid-Afrika en aan die Regering van Suid-Rhodesië voorgelê word;

- c. dat in geval van oorlog of onluste in Suid-Afrika die betrokke kolonie die reg sal hê om ander kolonies te versoek om gewapende hulp te verleen;

- d. dat die betrokke kolonie vanaf die dag waarop 'n mobilisasie afgekondig word, al die militêre koste sal dra;

- e. dat voltydse Milisie- of Vrywilligermagte in geval van aktiewe diens orals in Suid-Afrika militêre diens sal verrig.

Tydens die konferensie is koloniale bydraes tot die voorgestelde interkoloniale troepemag vasgestel. Die Kaapkolonie sou 1,500, Transvaal 1,000, Natal 500, die Oranjerivierkolonie 500, en Suid-Rhodesië 200 man tot so 'n gewapende mag bydra.

Die besluite wat op Johannesburg geneem is, was belangrik. In die eerste besluit is die drang na 'n vorm van interkoloniale samewerking, soos in 'n groter verband deur die bekende Selborne-memorandum van dieselfde jaar beklemtoon is, ook ten opsigte van militêre aangeleenthede weerspieël.

In die tweede besluit kom die gedagte van samewerking tussen die vier Britse gebiede in Suid-Afrika en Suid-Rhodesië, m.a.w. die staatkundige en militêre Britse blokvormingsidee ten opsigte van Suidelike Afrika, aan die lig. Dit was 'n gedagte wat ook in die daaropvolgende jare weerklank sou vind.

Net so belangrik was die gedagte om 'n interkoloniale Staande Mag te skep, wat as 'n voorloper van die later Unieverdedigingsmag se Staande Mag beskou kan word. Ook na die totstandkoming van die *Zuid-Afrika Verdedigingswet* van 1912 sou, tydens die Eerste Wêreldoorlog, in Suid-

wes- en Oos-Afrika, sowel as in Frankryk, sprake wees van Suid-Afrikaanse-Rhodesiese militêre samewerking.

8. DIE DURBANSE KONFERENSIE VAN 1908

Die Durbanse samesprekings wat in 1908 op die Johannesburgse konferensie gevolg het, was nie alleen 'n voortsetting van die verrigtings van 1907 in Suid-Afrika nie, maar terselfdertyd ook 'n uitvloeisel van die Londense Koloniale Konferensie van 1907. Tydens hierdie byeenkoms is nadruk gelê op die belangrikheid van 'n deeglike organisasie van die Imperiale, militêre hulpbronne. Tewens is gedurende die Londense besprekings die belangrikheid van militêre samewerking tussen Brittanje en die kolonies beklemtoon as 'n doeltreffende oplossing om die toenmalige, drukkende Britse bewapeningslas te help verlig. Ook is die wenslikheid van Imperiale militêre eenvormigheid ter tafel gebring. In dié verband het genl. N. G. Lyttelton na lord Roberts se heterogene krygsmag en die tydrawende reorganisasie daarvan tydens die Anglo-Boere-oorlog verwys²². Dit was veral hierdie aspek wat, nou op 'n wenk van genl. lord Methuen, met goedkeuring van die koloniale regerings in Suid-Afrika en Suid-Rhodesië en na goedkeuring van die Johannesburgse besluite van 1907 op Pretoria, in Mei 1908, tot die Durbanse verdedigingskonferensie van Oktober 1908 gelei het.

Tydens hierdie konferensie het brig.-genl. G. G. Aston, CB, lid van die Imperiale Generale Staf in Suid-Afrika, as voorsitter opgetree, terwyl die Britse kolonies in Suider-Afrika die volgende afgevaardigdes gestuur het: Kol. H. T. Lukin, CMG, DSO, kommandant-generaal van die Kaapse koloniale magte; kol. sir Duncan McKenzie, KCMG, CB, kommandant van die Natalse Milisie; kol. P. S. Beves, inspekteur van die *Transvaal Volunteers*; genl. J. B. M. Hertzog, prokureur-generaal van die Oranjerivierkolonie; en sir William Milton, KCMG, administrateur van Suid-Rhodesië. Tydens die Durbanse beraadslagings is o.m. verwys na die beginsels wat tydens die Londense konferensie van 1907 neergelê is en die groot verskille met betrekking tot organisasie, opleiding, toerusting, dissipline, diensvoorwaardes, e.d.m. wat die Britse koloniale magte van Suider-Afrika gekenmerk het.

Met die oog op 'n verbetering van die bestaande toestand is besluit dat militêre eenhede in die verskillende kolonies dieselfde benamings en indelings moet verkry deur berede troepe in regimente en eskadrons, die artillerie in batterye en die infanterie in bataljons te verdeel. Ook is besluit dat die koloniale Regerings daarvoor moet sorg dat die bestaande sterkteverhouding tussen infanterie en artillerie ten gunste van die artillerie gewysig word en dat genie-, telegrafie-, sein-, mediese- en veeartsenykundige eenhede daargestel moet word.

Belangrik was ook die aanbeveling om 'n Militêre Kollege soos dié van Kingston (Kanada) of West Point (V.S.A.) vir die opleiding van toekomstige offisiere in Suid-Afrika in die lewe te roep.

Rangeenvormigheid t.o.v. offisiere van die voorgestelde Interkoloniale Verdedigingsmag en die Polisie is aanbeveel. Daar is bepleit om kadetopleiding aan al die Staatsondersteunde skole verpligtend te maak en nadruk is gelê op die vereiste dat elke kolonie oor 'n klein Staande Mag moet beskik om voorsiening te kan maak vir bevelvoering, staf, artillerie en ander tegniese dienste.

Aan hierdie koloniale Staande Magte moet dan in elke kolonie 'n vrywilliger-, milisie- of gebiedsmag toegevoeg word wat, in eenhede inge-

deel, 'n voldoende mate van militêre opleiding moet ontvang wat vir die uitvoering van hulle pligte vereis is.

Ook is die instelling van reserwe-skietverenigings of burgermagte onder erkende leiers aanbeveel. Hierdie reserwe sou, voorsien van gewere en ammunisie, gebruik kan word om die gereëlde, georganiseerde eenhede op oorlogsterkte te bring of om as afsonderlike eenhede vir aktiewe diens georganiseer te word. Lede van hierdie reserwe sou tewens verplig word om kursusse te volg en onderneem om militêre diens te verrig wanneer dit vereis word.

Die konferensie was verder van mening dat die oprigting van skietverenigings aangemoedig moet word en dat voorsiening vir die fisieke en militêre opleiding van seuns na die bereiking van 'n paslike ouderdom gemaak moet word.

Behalwe dat tydens die verdedigingskonferensie van Durban ooreenkomsig die beginsels van die Londense Koloniale Konferensie van 1907 gehandel is, het die afgevaardigdes ook die Suid-Afrikaanse unifikasie- of federasieplanne in aanmerking geneem en uitdruklik verklaar:

Work done now, which tends to the assimilation of the South African forces, will save a great deal of time, if closer union should be brought about, and will facilitate mutual support, whatever the future government of South Africa may be.

Die grootste gedeelte van die grondslae van die toekomstige Unie-Verdedigingsorganisasie met sy toenmalige drieledige organisatoriese indeling — die Staande Mag, die Aktiewe Burgermag en die Skietverenigings — soos dit reeds in die Kaapkolonie en tot 'n mindere mate in Natal bestaan het, is in 1908 in Durban gelê. Sowel die Imperiale verdedigingsriglyne van 1907 as die plaaslike unifikasiebeweging het die Durbanse konferensie se besluite en aanbevelings sterk beïnvloed.

9. GENL. LORD METHUEN SE MEMORANDUM VAN 1908

Voordat die Durbanse besprekings in 1909 op Pretoria voortgesit is, het nog 'n faktor van betekenis sy invloed op die daarstelling van 'n omvattende Suid-Afrikaanse verdedigingsorganisasie laat geld. In Augustus 1908 het genl. lord Methuen, die opperbevelhebber van die Imperiale strydkragte in Suid-Afrika, in 'n memorandum verklaar dat omstandighede daartoe sou kan lei dat die Britse Regering sy troepe aan Suid-Afrika sou moes onttrek. Indien dit sou gebeur, dan sou — aldus genl. lord Methuen — die plaaslike Suid-Afrikaanse koloniale strydkragte verantwoordelik gestel word vir die verdediging van Suid-Afrika. Slegs die Kaapse Skiereiland sou deur Brittanje verdedig word, terwyl Imperiale troepe ook sou help indien nie-blankes in opstand sou kom.

Die volgende oorsig, gebaseer op gegewens wat aan die Durbanse konferensie voorgelê is, toon aan oor watter strydkragte die vier Britse kolonies in Suid-Afrika in 1908 beskik het:

KOLONIE:	Berede troepe	Artil- lerie	Infan- terie	GENIE	SEINWESE EN TELEGRAFIE	MEDIES	Polisie	
							BEREIDE	VOET
KAAP- KOLONIE	517	60						
<i>Volunteers</i> Polisie	870	133	2,395			100	500	
TRANSVAAL <i>Volunteers</i> Polisie	1620	125	1,080	500	50	200	889	1060
NATAL <i>Militia</i> Polisie	1381	251	637		30	74	774	286
ORANJE- RIVIER- KOLONIE Polisie							251	156
	4388	569	4,162	500	80	374	2414	1502

Aan hierdie gewapende magte van ongeveer 14,000 kon, aldus genl. lord Methuen in sy memorandum van 1908, met uitsluiting van die Imperiale garnisoen van die Kaapse Skiereiland onder die gunstige omstandighede toegevoeg word: Vier regimente kavallerie, een brigade (2 batterye) *Royal Horse Artillery*, een veldtroep *Royal Engineers*, twee bataljons berede infanterie, twee brigades (6 batterye) *Royal Field Artillery*, een veldtelegraafkompanie *Royal Engineers*, vyf bataljons infanterie en die nodige mediese-, veeartsenykundige-, en bevoorradingsdienste.

10. DIE PRETORIASIE KONFERENSIE VAN 1909

In Mei 1909 is die verdedigingsbesprekings deur genl. lord Methuen, brig.-genl. G. G. Aston, kol. sir Duncan McKenzie en kol. P. S. Beves op Pretoria hervat. O.m. is besluit om op 'n wet aan te dring om, in geval van 'n noodtoestand, oor magte te kan beskik om die manlike blanke bevolking van 14 tot 48 jaar vir aktiewe diens op te kommandeer en om verpligte militêre opleiding (18—21) en verpligte kadetopleiding aan Staatsondersteunde skole in te voer.

Met betrekking tot die bevelvoering van 'n toekomstige alomvattende Suid-Afrikaanse verdedigingsorganisasie is in die rigting van 'n Verdedigingsraad of 'n kommandant-generaal gedink. Die pos van hoof van die Generale Staf is as besonder belangrik beskou terwyl die wenslikheid beklemtoon is dat dié pos aanvanklik deur 'n Suid-Afrikaanse hoofoffisier, wat sy opleiding aan die Camberley-stafkollege sou ontvang, opgevolg word.

Weer eens is die belangrikheid van die oprigting van 'n Suid-Afrikaanse Militêre Kollege, nou ooreenkomstig die leidende beginsels van die Kanadese *Kingston College*, beklemtoon, terwyl tewens op 'n grondslag van 'n Staande of Aktiewe Mag van 20,000 die volgende vereiste veldbenodighede soos volg uitgewerk is:

Vier berede brigades (2,200)	8,800
Drie infanteriebrigades (3,250)	9,750
Bergeskutbatterye, een seksie bergkanonne vir elke infanteriebrigade, hoofkwartierstaf e.d.m.	1,450

Hierdie berekening was gebaseer op die veronderstelling dat Suid-Afrika ook die verantwoordelikheid vir militêre optrede in die aangrensende

Britse protektorate sou aanvaar en op die feit dat die Suid-Afrikaanse kolonies grens aan gebiede onder blanke bestuur wat oor militêre magte beskik het wat aanvallend sou kan optree. Tot tyd en wyl daar 'n opgeleide staf beskikbaar sou wees, is voorlopig van verpligte militêre opleiding afgesien.

11. DIE IMPERIALE VERDEDIGINGSKONFERENSIE VAN 1909

Terwyl tydens die konferensie van Durban en Pretoria belangrike voorde- rings insake die daarstelling van 'n interkoloniale — moontlik 'n uniale verdedigingsorganisasie — gemaak is, het die Transvaalse Koloniale Sekretaris, (genl. J. C. Smuts), die Eerste Minister van die Kaapkoloniale (John X. Merrinan), die Natalse Minister van Spoorweë en Hawens (kol. E. M. Greene), die Vrystaatse Eerste Minister (A. Fischer) en prokureur- generaal genl. J. B. M. Hertzog die Imperiale Verdedigingskonferensie in Londen bygewoon. Daar is ooreengekom dat al die dele van die Britse Ryk bereid sou wees om bydraes tot die algemene Ryksverdediging te lewer.

Weliswaar het lord Crewe tydens die tweede lesing van die Suid-Afrika- wetsontwerp in die Britse Parlement verklaar dat aangeleenthede insake die Imperiale verdediging na die unifikasie met groter vryheid met Suid- Afrika sou kan bespreek word, maar in Britse regeringskringe is dit in- tussen as wenslik beskou dat Suid-Afrikaanse afgevaardigdes die reeds genoemde konferensie bywoon. Dit sou die toekomstige Unieregering dalk kan help om 'n verdedigingsorganisasie te ontwerp wat soveel moontlik in ooreenstemming met dié van Brittanje sou wees.

12. DIE UNIE VAN SUID-AFRIKA EN SY MILITÊRE HULPBRONNE OP 31 MEI 1910.

Ofskoon daar voor 31 Mei 1910, die dag waarop die Unie van Suid-Afrika tot stand gekom het, belangrike voorbereidende werksaamhede insake die daarstelling van 'n gesamentlike Suid-Afrikaanse verdedigingsorgani- sasie verrig is, sou dit tot 1912 duur voordat die eerste Uniale verdedi- gingswet tot stand gekom en die herorganisasie van die voormalige kolo- niale magte daarna gevolg het. Weliswaar het die eerste Uniekabinet onder genl. Louis Botha oor 'n Departement van Verdediging beskik, maar die verantwoordelike Minister, genl. J. C. Smuts, was terselfdertyd met die portefeuljes van Binnelandse Sake en Mynwese belas.

Eers nadat die tweede Bothakabinet op 20 Desember 1912 tot stand ge- kom het, is die minister se aandag uitsluitend tot verdedigingsaangeleent- hede bepaal.

Ten einde 'n oorsig oor die bestaande verdedigingsorganisasies en die beskikbare militêre hulpbronne van die Unie te verkry, is 'n opname in Julie 1910 opgestel, waaraan die volgende gegewens ontleen is:

Op 31 Mei 1900 was die totale sterkte van die Staande Magte, die Berede Polisie, die Milisie en die Vrywilligers altesame ongeveer 15,000. Die totale sterkte van die kadette was ongeveer 11,250, terwyl die skiet- verenigings ruim 8,600 lede en die opgeleide reserwes in Transvaal 988 getel het.

Hierdie totale sterkte is met betrekking tot die bekamping van binne-landse moeilikhede as voldoende beskou, maar oor 'n paar jaar sou daar baie minder burgers met oorlogservaring oor wees en sou die militêre slaan-krag verswak.

Wat, aldus die opstellers van die verslag, die ontwikkeling en groei van die verskillende organisasies belemmer het, was die begeerte van die bevolking om die oorlog te vergeet en in vrede te lewe om die oorlogskade te kan herstel.

Verder het die aanwesigheid van Imperiale troepe 'n gevoel van veiligheid gegee en die organisasie van koloniale verdedigingsmagte, veral in die Oranjerivierkolonie, vertraag.

Dat daar, volgens dieselfde verslag, voor die totstandkoming van die Unie, geen koördinerende werk op militêre gebied verrig is nie, is m.i. in stryd met die waarheid. Die kolonies sou mekaar help, Imperiale troepe sou hulle bystaan en die opperbevel sou in hande van 'n verteenwoordiger van die opperbevelhebber van die Imperiale troepe gewees het. Waar daar wel met die verslag kan saamgestem word, is in verband met die uitspraak dat daar gelukkig geen grootskaalse binnelandse moeilikhede tussen 1902 en 1910 ontstaan het nie.

Dit geld ook vir die verklaring waarin daar gesê is dat die verantwoordelike ministers hulle aandag meer op unifikasie toegespits het as op die organisasie van die landsverdediging.

Ook is die feit dat die betrokke ministers voor 1910 met meer as een portefeulje belas was m.i. tereg as 'n vertragende faktor met betrekking tot die reorganisasie van die verdediging van Suid-Afrika genoem.

GERAADPLEEGDE BRONNE EN LITERATUUR

Met betrekking tot hierdie hoofstuk is, in volgorde van aanwending en met uitsondering van militêre argiewe in die SAW Argief, die volgende gedrukte bronne en literatuur van uiteenlopende aard geraadpleeg:

L. S. Amery, *The Times History of the War in South Africa*, (London, 1906 — 1909). Aantekening 1.

J. H. Breytenbach, *Gedenkalbum van die Tweede Vryheidsoorlog*, (Kaapstad, 1949). Aantekening 1.

Olive Schreiner, *Thoughts on South Africa*, (London, 1923). Aantekening 2.

The Cambridge History of the British Empire, deel 8, (Cambridge, 1963). Aantekeninge 3, 8.

E. Walker, *A History of South Africa*, (London, 1957). Aantekening 3.

L. M. Thompson, *The Unification of South Africa*, (Oxford, 1960). Aantekeninge 3, 28.

G. H. L. le May, *British Supremacy in South Africa, 1899—1907*, (Oxford, 1965). Aantekening 3.

C. Headlam, *The Milner Papers 1897—1905*, deel 2 (London, 1931—1933). Aantekeninge 4, 5.

B. G. Simpkins, *Rand Light Infantry*, (Cape Town, 1965). Aantekening 9. *Government Gazette*: 31.10.1912. Aantekening 10.

Official Year Book of the Union of South Africa, deel 5, (Pretoria, 1923). Aantekening 16.

Cape Civil Service List, (Cape Town, 1910). Aantekening 22.

J. Stalker, *The Natal Carbineers*, (Pietermaritzburg — Durban, 1912). Aantekening 23.

H. P. Holt, *The Mounted Police of Natal*, (London, 1913). Aantekening 23. *Natal Province Descriptive, Guide and Official Hand Book*, (Durban, 1911). Aantekening 23.

J. Stuart, *History of the Zulu Rebellion*, (London, 1913). Aantekeninge 23, 25.

F. Maurice, *History of the War in South Africa 1899—1902*, (London, 1960). Aantekening 24.*

* Met betrekking tot die geskiedenis van die I.L.H. word die leser se aandag gevestig op Harry Klein, *Light Horse Cavalcade. The Imperial Light Horse 1899—1961*, (Cape Town, 1969).

AANTEKENINGE

1. Van die uitgebreide hoeveelheid werke oor die oorlog noem ons die volgende: L. S. Amery, *The Times History of the War in South Africa*, London, (1906-1909); J. H. Breytenbach, *Gedenkalbum van die Tweede Vryheidsoorlog*, (Kaapstad, 1949). Bepaalde aspekte van die oorlog geniet tot vandag toe belangstelling soos o.m. blyk uit die volgende M.A.-verhandeling: *Die militêre situasie aan die Benede-Tugela op die vooraand die Britse deurbraak by Pietershoogte* deur kmdt. C. M. Bakkes (1965), *Argief-jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, (Johannesburg, 1967), pp. 1—71D.
2. Olive Schreiner, *Thoughts on South Africa*, (London, 1923), p. 382.
3. O.m. in Eric Walker, *The Cambridge History of the British Empire*, deel viii, (Cambridge, 1963); *idem*, *A History of South Africa*, (London, 1957); L.M. Thompson, *The Unification of South Africa*, (Oxford, 1960); G. H. le May, *British Supremacy in South Africa 1899—1907*, (Oxford, 1965).
4. Amery, t.a.p., deel 6, p.61; C. Headlam, *The Milner Papers, 1897—1905*, deel 2, (London, 1931—1933), verspreide bladsye.
5. Headlam, *op. cit.*, dl. 2, p. 395.
6. Amery, *op. cit.*, dl. pp. 60—66.
7. E. Walker, *The Cambridge History of the British Empire*, dl. viii, p.66.
8. B. G. Simpkins, *Rand Light Infantry*, (Cape Town, 1965), p.1.
9. *Ordinance for the Regulation of Volunteer Corps*, *Government Gazette*, no. 33, 31.10.1902; *Government Gazette*, 12.12.1902, G.K. no. 688, 1902, Headlam, *op. cit.*, dl. 2, p. 398, waarin ook die gedagte uitspreek is deur C. S. Goldmann om 'n militêre Tegniese Kollege in S.A. te stig ooreenkomstig die beginsels van die Kanadese kollege (Kingston); Amery, *op. cit.*, dl. 6, p.61.
10. Simpkins, *op. cit.*, p.4.
11. *Ibid*, p. 4.
12. *Official Year Book of the Union of South Africa*, dl. 5, p. 389.
13. Kaapstad, 1965, pp. 20—21.
14. O.m. in *Regulations for the Volunteer Force*, 1903.
15. London, 1960, p.12.
16. *Cape Civil Service List*, 1910, p.15 — 152, waar die volgende offisiere onder bevel van die kommandant-generaal genoem is: Maj. R. C. Grant, DSO, kapt. R. N. Cumming, J. F. Purcell, DSO, J. E. G. Roy, DSO, J. M. Grant, A. S. Boardman o.m. lte. J. J. Collyer, B. C. Judd, C. R. Burgess, A. J. Taylor:
17. Vernaamste geraadpleegde bronne: J. Stalker, *The Natal Carbineers*, (Pietermaritzburg - Durban, 1912); H. P. Holt, *The Mounted Police of Natal*, (London, 1913); *Natal Province Descriptive Guide and Official Handbook*, (Durban, 1911) (hfst. 22, p. 505 e.v.), *Official Year Book of the Union of South Africa*, dl. 5; J. Stuart, *History of the Zulu Rebellion*, (London, 1913).
18. F. Maurice, *History of the War in South Africa 1899—1902*, (London, 1906), dl. 1, p. p. 53; volgens die *Natal Civil Service List*, 1910, p. 83-84, was die Natalse Departement van Verdediging soos volg saamgestel: Kol. sir. Duncan McKenzie KCMG, CB, VD, maj. T. H. Blew, lt.-kol. A. T. G. Wales, lt.-kol. W. H. A. Molyneux, kapt. W. E. C. Tanner, S. B. Lawrenson, R. I. Inman.
19. J. Stuart, p.66.
20. *Ibid*, p.38 e.v.
21. Thompson, *op. cit.*, p.48—49.
22. Cd. 3524, p.21.

VAN DIE TOTSTANDKOMING VAN DIE UNIE TOT DIE VERDEDIGINGSWET VAN 1912

INLEIDING

Met die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika het, ook met betrekking tot verdedigingsaangeleenthede, 'n nuwe tydperk in ons geskiedenis begin. Genl. J. C. Smuts het op 31 Mei 1910, onder genl. Louis Botha as Eerste Minister, die portefeuljes van Binnelandse Sake, Mynwese en Verdediging begin beheer. Hy was voorbestem om 'n kabinetslid te bly en die Departement van Verdediging te bly beheer tot 12 November 1919 toe hy, na die afsterwe van genl. Botha, die tweede Eerste Minister van die Unie geword het (1919—1924).

Tot 1 Julie 1912 is die administrasie in verband met verdedigingsaangeleenthede deur 'n tak van die Departement van Binnelandse Sake behartig. Vanaf laasgenoemde datum het die Departement van Verdediging as 'n afsonderlike departement begin funksioneer, nadat op 14 Junie 1912 die Verdedigingswet van krag geword het en agt dae later die eerste Verdedigingsraad daargestel is¹.

Sowel voor as na 1 Julie 1912 het H. R. M. (later sir Roland) Bourne 'n belangrike rol in verband met verdedigingsaangeleenthede gespeel.

1. H.R.M. BOURNE. AGTERGROND

In H. R. M. Bourne het genl. Smuts 'n uiters bekwame medewerker gevind wat, nadat hy hom aan die *New College* (Oxford) in natuur- en skeikunde bekwaam het, sy milisie-offisierseksamen in taktiek, wet, topografie en fortifikasiekunde afgelê het. In 1896 het hy by die *Royal Scots*-regiment aangesluit en hom verder op militêre gebied bekwaam. In 1899 het hy as transportoffisier van sy regiment op Sterkstroom (Kaapkolonie) aangekom, en is daarna tot hoofstafoffisier bevorder. Hy het sy voorneme te kenne gegee om in Suid-Afrika te bly, twee jaar by die repatriasieafdeling op Machadodorp gewerk en in 1904 tot die Transvaalse staatsdiens toegetree. Van 1905 tot 1908 was hy Ondersekretaris in die kantoor van die Koloniale Sekretaris en vervolgens, nadat die ou benaming verval het, hoofklerk.

Op 1 Junie 1910 het hierdie uiters bekwame amptenaar, wat sowel onder genl. J. C. Smuts as administrateur J. B. F. Rissik gewerk het, aansoek vir die pos van Waarnemende Ondersekretaris van die pasgestigte Departement van Binnelandse Sake gedoen.

Op 1 Julie 1912 het sy bevordering tot Ondersekretaris gevolg, en op 1 April 1914 is hy as Sekretaris van die Departement van Verdediging aangestel.

Ofskoon Bourne se werksaamhede en die hoë gehalte daarvan ongetwyfeld slegs in 'n uiters beperkte kring bekend was en waardering gevind het, kan die invloed wat hy veral met betrekking tot die totstandkoming van ons eerste Verdedigingswet en ander militêre aangeleenthede — veral

in die eerste jare na 1910 — moeilik oorskat word. Onderhewig aan opdragte van sy minister het Bourne ook verantwoordelikheid vir militêre sake gedra tot tyd en wyl brig. J. J. Collyer in 1917 as Hoof van die Generale staf aangestel is.

2. SEKRETARIS BOURNE EN DIE IMPERIALE VERDEDIGING

Kort nadat Bourne met sy werksaamhede as Waarnemende Ondersekretaris van die Departement van Binnelandse Sake begin het, het hy hom op 8 September 1910 tot die Minister van Verdediging gewend en sy mening oor die toekomstige verdediging van die Unie en die Britse aandeel daarin in dié verband uiteengesit.

Met betrekking tot die verdediging ter see van die Unie, 'n gesamentlike Imperiale-Suid-Afrikaanse-aangeleentheid waaraan sowel genl. Smuts as Bourne in 1911 meer aandag sou bestee, was Bourne se advies ondubbelsinnig. Wel sou dit volgens hom jare duur voordat Suid-Afrika sy eie vloot sou kan opbou, maar intussen kon die Unieregering van Brittanje verneem wat sy verpligtings binne die raamwerk van die Imperiale verdedigingskema sou wees. Op grond daarvan sou dan uitgevoer kan word waartoe die Unieregering in staat sou wees.

Dat Bourne van oordeel was om meer verantwoordelikhede vir die Unie met betrekking tot verdediging op land en ter see te verkry, was duidelik. Nadat hy verwys het na die Unieregering se verklaring dat die Unie in verband met Bantoe-onluste op sy eie militêre hulpbronne aangewys wil wees, het Bourne aangevoer dat die volgende aspekte gerus deur die minister oorweeg kan word:—

- a. Insluiting van die Britse protektorate in die Unie en aanvaarding van die verantwoordelikheid om, in geval opstand onder die nie-blanke bevolking sou uitbreek, militêr in te gryp.
- b. Verkryging van verantwoordelikheid om die Unie teen moontlike aanvalle deur ander moondhede te verdedig, ook met betrekking tot die kusverdediging en met insluiting van die vlootbasis en -werf op Simonstad.
- c. Suid-Afrika se aandeel insake die verdediging van die kus en die handelsroetes.

Met betrekking tot aanvalle van die seekant op Durban, Kaapstad en Simonstad was Bourne van mening dat die verdediging ter see en die verantwoordelikheid om 'n vloot te versterk, by die Imperiale Regering moet bly berus. Die Unieregering, so vervolg hy, moet jaarliks 'n sekere bedrag vir dié doel bydra, maar andersyds moet die Unie uiteindelik volle verantwoordelikheid vir die verdediging op land van die Kaapse Skiereiland aanvaar.

Bourne se verreikende planne het geen indruk op die minister gemaak nie. Genl. Smuts was van oordeel dat die tyd nie ryp was om by die Imperiale Regering op 'n beslissing insake die vlootbeleid aan te dring nie. Andersins het hy, soos uit die volgende feite blyk, hom met die gedagte van 'n groter plaaslike aandeel insake die Unie se verdediging op land vereenselwig.

3. MEER STEMME TEN GUNSTE VAN 'N GROTER PLAASLIKE AANDEEL IN DIE VERDEDIGING VAN DIE UNIE.

Dat Bourne nie alleen gestaan het in sy strewing om die Unieregering 'n groter aandeel in verdedigingsaangeleenthede te besorg nie, het gedurende die tweede helfte van 1910 duidelik aan die lig gekom.

Op 9 Oktober 1910 het die opperbevelnebbber van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, genl. lord Methuen, op Grahamstad verklaar dat genl. Botha en Smuts die totstandkoming van 'n Suid-Afrikaanse leër as 'n noodsaaklikheid beskou. Hulle beset, aldus lord Methuen, dat indien daar elders militêre wrywings ontstaan, die Britse troepe uit Suid-Afrika teruggeroep sal word. In dié verband het hy die hoë mate van mobiliteit van 'n toekomstige Suid-Afrikaanse weermag en die noodsaaklikheid van 'n deeglike artilleriekorps (Staande Mag) bepleit en voortgegaan:

Is this force to be for South Africa, or for overseas? You must walk before you can run, and be content to look after your affairs yourself².

Op Muidersdriif, Transvaal, het genl. C. F. Beyers kort daarna, met verwysing na lord Methuen se uitlatinge, die Suid-Afrikaners veroordeel wat van mening was dat Engeland die Unie moet beskerm. Hy het hulle van gebrek aan vaderlandsuerde beskuldig en die vraag gestel wat sou gebeur indien die Britse troepe teruggeroep sou word en 'n militêre ongeorganiseerde Suid-Afrika 'n Bantoe-opstand in die gesig sou staar.

Op dié vraag het genl. Beyers geantwoord dat die jeug 'n paar maal per jaar in militêre kampe moet saamkom waar opgeleide nie-Engelssprekende instruksie hulle moet leer om vuurwapens te hanteer. Vir volwasse, aldus genl. Beyers, moet 'n jaarlikse militêre opleiding daargestel word³.

Terwyl lord Methuen die militêre belange van die Britse Ryk eerste geplaas en genl. Beyers hom oor 'n militêre ongeorganiseerde Suid-Afrika bekommer en op 'n groter aandeel van Afrikaanssprekendes in verband met militêre opleiding aangedring het, het *The Star* kort daarna verklaar:

South Africa stands or falls by the Empire as a whole, and the battle of South Africa might be fought in the Mediterranean or in Belgium.

Dieselfde koerant het ook op 'n groter begrotingspos vir verdediging, op die noodsaaklikheid van eenvormigheid, en op 'n puik offisiersopleiding as eerste vereistes vir doeltreffendheid in 'n toekomstige Suid-Afrikaanse leër aangedring⁴.

In Desember 1910, by geleentheid van die onthulling van 'n oorlogsmonument op Vrede, het oud-President M. T. Steyn hom soos volg oor die verdediging van die Unie uitgelaat. Hy het beklemtoon dat die Unie 'n vrye staat is met as eerste plig sy eie verdediging, en die begrip patriotisme soos volg omskrywe:

Trou aan jouself, trou aan jou land, trou aan Hom wat sy volk tot hiertoe so wonderbaarlik gelei het en wat dieselfde volk getrou verder sal lei.

President Steyn het nadruk op die strategiese posisie van Suid-Afrika gelê, die moontlikheid van terugroeping van Britse troepe en skepe vermeld en beklemtoon dat Suid-Afrika bereid moet wees om sy eie verdediging ter hand te neem. Dit beteken dat die volk van Suid-Afrika sy onverskilligheid moet laat vaar en dat burgers van die voormalige Republieke nou ook aan kusverdediging moet dink. Voortgaande het spreker, aldus die Engelse pers, verklaar:

The Minister of Defence would have to devise a scheme showing how the

regular army would co-operate with a burgher force and also how such a force would co-operate with a friendly fleet⁵.

Oud-President Steyn se gedagtes het die volgende kommentaar in die *Cape Times* uitgelok:

Now the high priest of Africanderism is preaching the obligation of self-defence, but his sermon leaves us in doubt how far he is thinking of the Union as a fighting unit which is to co-operate actively in case of Imperial trouble, or is merely to prepare for risks which directly concern itself⁶.

Kort daarna het die hoofredakteur van *The Star*, op grond van die volgende bewering, op meer geldelike steun aan die Britse Vloot deur die Unie begin aandring:

Our existence as a free self-governing nation is dependent far less upon the strength and the efficiency of the Union Army than upon the ability of the British Navy to grapple with and overthrow the enemies of the Empire whenever their ships are encountered⁷.

Genl. lord Methuen het in die loop van dieselfde maand nog verklaar dat volgens sy mening nie 'n enkele deel van die Britse Ryk oor voortrefliker mense materiaal vir die daarstelling van 'n leër beskik as Suid-Afrika nie en daaraan toegevoeg dat die Verdedigingswetsontwerp noukeurig dié riglyne sal volg wat in Kanada, Australië en Nieu-Seeland aanvaar is. Hy was ook van mening dat dié riglyne die nasionale verpligting moet behels om die opkomende geslag militêr op te lei en het ten slotte verklaar: *Such a measure is one of which South Africa is quite prepared⁸.* Aan die einde van 1910 was daar dus twee verskillende stromings t.o.v. die toekomstige uniale verdediging waarneembaar.

Watter belange sou eerste gestel word? Dié van die Britse Ryk of dié van Suid-Afrika? Sou Suid-Afrika oor 'n verdedigingsorganisasie ooreenkomstig die Britse patroon beskik en sou die militêre mannekrag vir die Unie of vir Imperiale doeleindes aangewend word?

Dit is duidelik dat daar reeds kort na die totstandkoming van die Unie, ook met betrekking tot verdedigingsaangeleenthede, twee stromings in die Unie bestaan het wat op 7 Desember 1912 tot 'n breuk tussen genls. Botha en Hertzog gelei het toe die stelling „Suid-Afrika eerste” op De Wildt verkondig is⁹.

Terwyl voor- en teenstanders van hierdie beleid om verskillende redes op die totstandkoming van 'n Suid-Afrikaanse verdedigingsorganisasie aangedring het, het elkeen die verwesenliking van sy eie oogmerke probeer nastrewe.

Voorlopig het die ou toestand van sake bly voortbestaan en is met betrekking tot parades wat tydens die besoek van die hertog van Connaught aan die Unie in Transvaal gereël is, melding gemaak van die volgende militêre vrywilligereenhede:

Die *Transvaal Volunteers*, die *Northern Mounted Rifles* (Pretoria), die *South African Railway Engineer Corps*, die *Transvaal Cycle and Motor Corps*, die *Transvaal Horse Artillery*, die *Imperial Light Horse*, die *Transvaal Scottish*, die *Transvaal Signalling and Field Telegraph Company* en die *Transvaal Medical Corps*.

Die Verdedigingswet van 1912 sou verandering daarin bring en o.m. 'n eie Staande Mag, sowel as die Burgermag en die Suid-Afrikaanse kadetorganisasie daarstel.

4. DIE WETSONTWERP KOM TOT STAND

In die militêre geskiedenis van Suid-Afrika sal die jaar 1911 bekend bly as dié jaar waarin die belangrike wetsontwerp tot stand gekom het wat in 1912 tot die Verdedigingswet gelei het. Op die grondslae wat toe gelê is, berus, in groot trekke, tot vandag toe die militêre organisasie van die Republiek van Suid-Afrika.

Genl. Smuts se jongste biograaf, prof. W. K. Hancock, het in dié verband en met verwysing na genl. Smuts se werksaamhede t.o.v. die Verdedigingswet van 1912 o.m. verklaar:

As Minister of Defence he was at work throughout 1911 and the first part of 1912 upon a Defence Act which proved to be of fundamental importance in the military and political history of South Africa¹⁰.

Dit was, soos uit die volgende besonderhede sal blyk, ongetwyfeld ook die geval met 'n aantal van sy medewerkers soos ondersekretaris Bourne; tydelike kapt. J. J. Collyer; sir William Graham Greene, van die Britse Admiraliteit; brig.-genl. George Aston en genl. lord Methuen wat op verskillende gebiede meer of minder belangrike aanvoorwerk verrig het wat tot die beoogde wetgewing sou lei.

Dat die daarstelling van 'n verdedigingsorganisasie nie 'n suiwer Suid-Afrikaanse aangeleentheid was nie, het reeds in Mei 1911 aan die lig gekom toe die Koloniale Verdedigingskomitee in Londen besluit het om die Unieregering nie meer verantwoordelikhede as die bestaande met betrekking tot die verdediging van Simonstad en Tafelbaai te gee nie. Hierdie besluit het voortgevloei uit die blywende geagte belangrikheid van die veiligheid van die fortifikasies van die Kaapse Skiereiland t.o.v. Imperiale belange. Deur hierdie besluit sou 'n toekomstige Suid-Afrikaanse verdedigingswet nie op die hele grondgebied van die Unie van toepassing wees nie, tot tyd en wyl die Unieregering in 1921 met die Britse Regering ooreengekom het om die Imperiale opperbevel in Suid-Afrika af te skaf en daarna, met uitsondering van die vlootbasis op Simonstad, al die Britse militêre geboue en -terreine aan die Unieregering oorgedra is¹¹. Ook met betrekking tot die posisie van die *Cape Naval Volunteers* en die *Natal Naval Volunteers* van weleer is, sowel ten opsigte van die staatkundige veranderings in 1910 as met betrekking tot die toekomstige Verdedigingswet en die status, besprekings in Londen gehou. Een van die redes vir dié besprekings was die feit dat bestaande Natalse en Kaapse wetgewing t.o.v. dié vrywilligerorganisasies as ontoereikend beskou is.

Voorgelig deur die sekretaris van die Raad van die Admiraliteit, sir William Graham Greene, het Bourne aanvoorwerk verrig en is deur genl. Smuts en personeel van die Britse Admiraliteit die grondslae vir die Suid-Afrikaanse afdeling van die Koninklike Marine Vrywilligerreserwe gelê wat behoorlik omskrywe is in die Verdedigingswet van 1912 en op 1 Julie 1913 sy verskyning gemaak het.

5. GENL. J. C. SMUTS SE BEGINSELS

Uit 'n skrywe wat op 2 Mei 1910 deur die Imperiale opperbevelhebber in Suid-Afrika, genl. lord Methuen, aan die Britse Departement van Verdediging gerig is, kom duidelik aan die lig in watter rigting genl. Smuts se gedagtes aangaande die daarstelling van 'n eie verdedigingsorganisasie vir die Unie van Suid-Afrika reeds op dié tydstip gegaan het.

Volgens genl. lord Methuen het genl. Smuts, tydens 'n onderhoud wat hy op 24 April 1910 met hom gevoer het, o.m. die hoop uitgespreek dat die Imperiale opperbevelhebber (genl. lord Methuen) nie uit Suid-Afrika sal vertrek nie voordat 'n skema opgestel is wat sy goedkeuring sal wegdra en aan die Unieparlement voorgelê sal word. Genl. Smuts het terselfdertyd die hoop gekoester dat dié skema teen Januarie 1911 in werking sal tree. Dan vervolg genl. lord Methuen:

His (m.a.w. genl. J. C. Smuts) idea is that the defence of South Africa must be one of the first subjects for the consideration of the Union Parliament, but that it will not be possible to bring the subject forward in November. As he described it: — "the spade work must be going on during the Session, because the scheme could not be seriously considered until the elections had taken place, and the Government had been formed."

Volgens genl. lord Methuen het genl. Smuts daarop verklaar dat hy enige inmenging van buite afkeur, dat Suid-Afrika alleen verantwoordelik moet wees vir die stigting van sy weermag en dat die grondslae wat deur brig.-genl. Aston se komitee neergelê is, dié is om op voort te bou.

Genl. lord Methuen vermeld dan dat genl. Smuts 'n kommandant-generaal, wat moontlik 'n Imperiale offisier is, in gedagte het; dat dit 'n persoon moet wees wat hulle volkome kan vertrou, wat Suid-Afrika ken en vry van rasse-vooroordeel moet wees. Hy vervolg dan:

Politics would have no place in the South African Army, and Mr. Smuts know perfectly well the curse this has been in the other Colonial forces. He considered the number required at first should be 40,000 and this number passing through the ranks after a certain number of years to the reserve would soon furnish South Africa with a force more than adequate for her requirements.

He was quite clear South Africa must not only be prepared to look after herself when England might not be able to give any help, but even in the event of England by any mischance receiving a reverse at sea.

In dieselfde skrywe beklemtoon genl. lord Methuen dat genl. Smuts niks aan die toeval sal oorlaat nie, aangesien elke besonderheid wat deur brig.-genl. Aston se komitee neergelê is, sorgvuldig oorweeg sal word.

Een van die eerste aangeleenthede waaromtrent 'n beslissing geneem sal word, sal — aldus genl. lord Methuen — die stigting van 'n militêre kollege wees, waaromtrent genl. Smuts heelwat van genl.-maj. sir Percy Lake verneem het. Die toekomstige kollege sal ooreenkomstig die Kanadese Kingston-kollege wees, maar die groot geldelike uitgawes sal aanvanklik vermoedelik slegs tot die stigting van 'n militêre tak van die kollege op Pretoria lei.

In verband met diensvoorwaardes het genl. lord Methuen moeilikhede voorspel, nl. om goedkeuring deur die vier kolonies met betrekking tot diensvoorwaardes vir volwassenes te verkry.

In dié verband skrywe hy verder:

We are both agreed that there is but one sound and economical system, which is that of compulsory service in some shape or form, but how far the 4 colonies will agree to the system is a question that cannot be decided until a Union Government is formed, and which having the courage of its opinion will without doubt carry South Africa with it. Mr. Smuts thinks there will be some kind of adaption of the old Commando system, and the difficulty will be to induce the Boers in the country districts to attend a number of drills and a camp annually.

Tydens die vergadering van die Koloniale Verdedigingskomitee wat in Mei en Junie 1911 in Londen gehou is, was die Unieregering deur Minis-

ter F. S. Malan verteenwoordig. Met betrekking tot een van die punte van bespreking, t.w. die verdere uitbou van die Britse Imperiale Generale Staf in die dominiums soos reeds in 1907 en 1908 beplan is, kon die Unieregering in 1911 geen verpligtings aangaan nie as gevolg van die feit dat dit op daardie tydstip nog onmoontlik was om die werklike behoeftes van die toekomstige verdedigingsmag te kan bepaal.

Op grond van hierdie uitspraak is dit waarskynlik dat genl. Smuts vermoedelik kort daarna die volgende beginsels neergelê het waaraan die toekomstige uniale Verdedigingsmag sou moet voldoen¹².

a. Die hoofdoel moenie wees om 'n groot aantal manne te werf nie, maar wel om vir hulle bekwaamheid te sorg. Daarom moet daar deeglike opleiding en bekwame offisiere wees¹³.

b. Besondere omstandighede in Suid-Afrika vereis 'n groot aantal berede troepe, en uitgawes in dié verband moet laag gehou word deur hulle hoofsaaklik van die platteland te verkry, waar die jong mans hul eie perde besit. Voetgangers, m.a.w. infanteriste, moet uit die stede kom.

c. Omdat toestande in stede van die platteland s'n verskil, moet die beoogde verdedigingskema só gedifferensieer word dat dit in albei gevalle op 'n billike wyse ten opsigte van die stede en die platteland ten uitvoer gebring kan word.

d. Die koste wat die toekomstige Verdedigingsmag meebring, moenie 'n onnodige las ten opsigte van die ontwikkeling van die Unie meebring nie.

e. Die rasseverhoudings in Suid-Afrika moet, ten opsigte van taal en offisiere, in gedagte gehou word sodat Engels- en Afrikaanssprekendes hartlik kan saamwerk waar dit die gemeenskaplike verdediging van hulle land betref.

f. Met betrekking tot die stigting van 'n toekomstige Staande Mag moet die bestaande Polisiemagte 'n belangrike rol daarin vervul om die koste laag te hou.

g. In verband met die toekomstige Aktiewe Burgermagstelsel was genl. Smuts van oordeel dat die platteland se blanke bevolking jaarliks 30 regimente, elkeen van 500 man, moet lewer terwyl van die stedelike blanke bevolking 'n jaarlikse bydrae van 10 regimente van 800 man verwag word.

h. Die toekomstige Verdedigingsmag moet, met insluiting van die Staande Mag, uit 26,000 man bestaan.

j. Die toekomstige kusverdediging moet, ooreenkomstig die aanbevelings van die Koloniale Verdedigingskomitee van 1911, beplan word.

6. KAPT. COLLYER SE MEMORANDUM

Aan kapt. J. J. Collyer, stafoffisier van die Kaapse Koloniale Mag, het genl. Smuts opgedra om met betrekking tot voorbereidende werksaamhede insake die beoogde verdedigingstelsel 'n memorandum oor die opname van sekere eenhede van die Suid-Afrikaanse Polisie en die *Cape Mounted Riflemen* in die toekomstige *South African Mounted Riflemen* (Staande Mag) uit te werk. Kapt. Collyer het op 1 Junie 1911 met sy werk begin en op 20 Julie 1911 sy *Memorandum on the incorporation of certain portions of the South African Police with the Cape Mounted Riflemen in the South African Mounted Riflemen* met die byvoeging *as defined in the Draft Defence Bill*, voltooi.

Kapt. Collyer het in sy memorandum uitvoering gegee aan genl. Smuts se opdrag dat die polisie 'n belangrike plek in die toekomstige Staande Mag moet inneem. Uit die bestaande Kaapse Staande Mag (die *Cape Mounted Rifles*), die Kaapse Berede Polisie en die Natalse-, Vrystaatse- en Transvaalse Polisie, met uitsondering van polisie-eenhede in Kaapstad, aan die Witwatersrand en Pretoria, het hy vyf berede regimente gevorm. Hierdie regimente sou saam met die beplande hoofkwartierstaf oor 'n gesamentlike sterkte van ongeveer 3,000 beskik.

Tydens sy beplanning het kapt. Collyer hom sterk laat beïnvloed deur die organisasie, die werkerterreine en die opleidingsprogram van die *Cape Mounted Riflemen*. Op dié wyse het die toekomstige Staande Mag van die Unie, die *South African Mounted Riflemen* of *Zuid-Afrikaanse Bereden Schutters*, in velerlei opsig 'n vergrote weergawe van die Kaapse Staande Mag geword wat op sy beurt, o.m. waar dit die opleiding betref het, sterk Brits georiënteer was.

Deurdat die grootste gedeelte van die Z.A.B.S. uit plattelandse lede van bestaande polisie-organisasies bestaan het, was dit feitlik vanselfsprekend dat die vyf beoogde regimente plattelandse- of grensgebiede toegewys sou kry om daar polisdienste te verrig.

Aan die Z.A.B.S. is verder 'n offisiere- en onderoffisierekorps toegevoeg om as administratiewe- en opleidingsstaf van die toekomstige Aktiewe Burgermag te dien. Om in die militêre opleiding van dié offisiere te voorsien, het kapt. Collyer die oprigting van 'n *School of Instruction*, die toekomstige Suid-Afrikaanse Militêre Skool op Bloemfontein, aanbeveel.

'n Vergelyking tussen kapt. Collyer se memorandum en wet no. 13 van 1912 toon duidelik aan dat sy gedagtes aangaande die toekomstige Staande Mag vrug gedra het¹⁴.

7. ANDER MEDEWERKERS EN HUL AANDEEL

Weens gebrek aan gegewens kan die aandeel van brig.-genl. Aston met betrekking tot die totstandkoming van die wetsontwerp nie vasgestel word nie, ofskoon dit vasstaan dat hy en kapt. Collyer in dié verband saamgewerk het.

Aangaande Bourne se aandeel is meer bekend. Hy het as 'n deel van sy verloftyd, wat hy in Engeland deurgebring het, drie weke in Londen vertoef om onontbeerlike inligting insake die voorbereiding van die wetsontwerp by die Britse Departement van Verdediging en die Britse Admiraliteit te bekom.

In Oktober 1911 het hy na Pretoria teruggekeer en in 'n terugblik oor die verlede o.m. vermeld dat sir William Graham Greene, van die Britse Admiraliteit, en 'n sekere mnr. Dennis, van die kantoor van die Prokureur-generaal van die Britse Skatkis, hom met die bewoording van sekere artikels gehelp het. Toeligtend het Bourne daarby melding gemaak dat hulle verskeie Imperiale wette in die ontwerp verwerk het, verwerkings wat bedoel was om, soos hy dit gestel het, ons doel te bereik. Hierdie vermelding het vermoedelik betrekking gehad op artikels 13-15 van die uiteindelige wet waarin daar sprake is van Brits-Suid-Afrikaanse samewerking aangaande die Kugarnisoenmag.

Van besondere belang is Bourne se verklaring wat aan dieselfde skrywe ontleen is en soos volg lui:

There will be many 'fosterfathers', but so long as the claim of one is not

admitted I am content, that one being George Aston, who I believe lays claim to parentage of much, if not all, of the South African Defence Act. Unfortunately for his claim I have recorded in Pretoria the whole of the documents, and my MS, drafts and amendments, showing clearly how that act was evolved. I have also similarly recorded the remarks of G. A. and Lord Methuen at the very few stages in its development when their opinions were asked for and given.

Wanneer die verloop van die voorbereidende werksaamhede met betrekking tot die wetsontwerp en die tans beskikbare gegewens gerekonstrueer word, dan kom — waar dit die agtergrond betref — m.i. nie in die eerste plek genl. Smuts se riglyne in aanmerking nie, maar wel die resultate van die voor-uniale interkoloniale beraadslagings wat, veral organisatories beskou, 'n groot invloed op die totstandkoming van die ontwerp en ons oudste Verdedigingswet uitgeoefen het.

Daarna volg m.i. genl. Smuts se riglyne wat sterk deur die vroeëre besprekings beïnvloed is. Vervolgens kom dan die ondersekretaris se aandeel, met inagneming van die hulp wat hy van verskillende deskundiges ontvang het, aan die beurt. Indien die beskikbare gegewens in aanmerking geneem word, was die toenmalige kapt. Collyer die vernaamste deskundige medewerker in dié verband.

8. DIE MEMORANDUM VAN NOVEMBER 1911

Die wetsontwerp wat tot die Verdedigingswet van 1912 sou lei, is onder die titel *Wetsontwerp om Voorziening te maken voor de Verdediging van de Unie en voor zaken daarmede in verband staande (Bill to Provide for the Defence of the Union and for matters incidental thereto)* in die Buitengewone Staatskoerant van 30 November 1911 gepubliseer,¹⁵ terwyl 'n toeligtig, bekend as die *Memorandum Explanatory of the South African Defence Bill*, in die loop van dieselfde maand as 'n afsonderlike publikasie verskyn het.

Met betrekking tot die agtergrond tot die wetsontwerp, die latere wet en die organisasie van die toekomstige Suid-Afrikaanse Weermag is die volgende beginseltoeligtings van belang:

a. In hoofstuk 1 van die wetsontwerp (persoonlike diensplig en oefening) is die beginsel van persoonlike diensplig neergelê *op grond van die oortuiging dat die landsverdediging die verantwoordelikheid van elke burger is.*

Hoë koste en die ondoeltreffendheid van die konsekwente toepassing van dié beginsel het ewewel daartoe gelei om te besluit dat slegs 'n gedeelte van die toekomstige lede van die Aktiewe Burgermag in vredestryd aan 'n vierjarige militêre opleidingsprogram deelneem, terwyl die oorblywendes verplig word om by skietverenigings aan te sluit.

Hierdie beginsel is, aldus die memorandum, aan die Switserse militêre stelsel ontleen wat — volgens sen. F. S. Malan — by die militêre tradisies, ervaring en behoeftes van die Unie aangepas is¹⁶.

b. Met betrekking tot die beoogde *kadetopleiding* is aangevoer dat die verspreiding van die plaasskole 'n doeltreffende algemene en terselfdertyd landsomvattende kadetopleiding verhinder.

c. In hoofstuk 2 van die wetsontwerp¹⁷ is die organisasie van die Verdedigingsmag (Staande Mag, Kugarnisoensmag, Aktiewe Burgermag, Koninklike Marine Vrywilligerreserwe, Spesiale Reserwes) uiteengesit en soos volg toegelig:

d. As redes vir 'n klein Staande Mag is die volgende besonderhede verstrekk:

i. Die wenslikheid om oor 'n klein mobiele mag te beskik wat, sonder om ontwinging van openbare- en private dienste te veroorsaak, vinnig verplaas kan word. Dit kan gedoen word deur berede polisie in lede van die ZABS te herskep wat in vrede tyd polisie diens verrig en andersins vir militêre doeleindes gebruik kan word.

ii. 'n Beroepsmag moet daargestel word wat die administratiewe- en opleidingstaf van die Aktiewe Burgermag vorm.

iii. Om die hoogste militêre doeltreffendheid vir die ZABS te verkry, sal artillerie aan die voorgestelde Staande Mag toegevoeg word, net soos dit tans die geval is met die *Cape Mounted Riflemen*-organisasie.

iv. Ten opsigte van die kusverdediging is beklemtoon dat die hoof-taak in verband met die kusverdediging en die beheer oor die skeepvaartroetes by die Britse vloot berus, maar dat die Uniehawens deur die Kusgarnisoensmag verdedig moet word. Daar is beklemtoon dat die Koninklike Marine Vrywilligerreserwe geen eie vloot beoog nie, maar wel daargestel is om bystand aan die Britse vloot te verleen¹⁸.

v. Met 'n Staande Mag word 'n Staande Polisieverdedigingsmag bedoel op grond van die beginsel om burgerlike polisiemagte militêr op te lei en in tye van oorlog as militêre eenhede te gebruik. Hierdie beginsel is reeds oud in Suid-Afrika en is in die verlede sowel in die Britse kolonies as in die Boererepublieke toegepas. In die toekoms sal die S.A. Polisie dus in twee groepe verdeel word: 'n Burgerlike mag vir die stede en die omliggende distrikte en 'n militêre polisiemag, soos die *Cape Mounted Riflemen*, vir die oorblywende deel van die land¹⁹.

Die vyf regimente van die ZABS (sterkte ongeveer 2,500) sal, aldus die memorandum, aan plattelandse- of grensgebiede toegewys word waar lede gewone polisie diens verrig. Ook is in die vooruitsig gestel dat aan die ZABS 'n offisiers- en onderoffisierskorps toegevoeg sal word om as administratiewe en militêr geskoolde staf van die toekomstige Aktiewe Burgermag te dien.

Die toekomstige opleiding van offisiere en onderoffisiere sal aan 'n opgerigte Suid-Afrikaanse Militêre Kollege geskied²⁰. Weliswaar is daar in die memorandum na Militêre Kolleges soos dié in Kingston (Kanada), West Point (V.S.A.) en Canberra (Australië) verwys, maar kostebesparing het daartoe gelei om voorlopig slegs militêre opleidingskole daar te stel waar spesiale militêre kursusse aangebied word²¹.

e. Met betrekking tot diens in tyd van vrede of van oorlog is die beginsel neergelê dat die Staande Mag en die Aktiewe Burgermag te alle tye aangewend kan word om binnelandse onluste te verhoed of te onderdruk. In oorlogstyd moet die Staande Mag teen die vyand in die Unie of oorkant die landsgrense te velde trek, terwyl die Aktiewe Burgermag onder soortgelyke omstandighede slegs binne die landsgrense optree²².

f. Met betrekking tot dissipline, oortredings en wetlike prosedure is verklaar dat die militêre kode van die Verenigde Koninkryk, aangepas by Suid-Afrikaanse behoeftes, oorgeneem is en dat die grondslae van bestaande wetgewing van die voormalige Suid-Afrikaanse kolonies in die nuwe reëlings verwerk is²³.

EERSTE LINIE

Aktiewe Burgermag (ABM)
17-25 jaar—vredesydse
opleiding

Kusgarnisoensmag (KGM)
Vrywilligers vir Kusverde-
diging

Staande Mag (ZABS)

TWEEDE LINIE

Aktiewe Burgermag
Reserwe A
Burgers tot 45 jaar
wat vredesydse op-
leiding van 4 jaar
ontvang het.

Aktiewe Burgermag
Reserwe B
Burgers tot 45 jaar
wat lede van skiet-
verenigings was of
is.

Kusgarnisoensmag
Reserwe
Saamgestel uit oud-lede
van die KGM wat hulle
self vir reserwediens
beskikbaar stel.

Veldreserwes ZABS
Oud-lede van die ZABS
(vrywilligers)
(1)
Spesiale groep A-reser-
wiste van die ABM
(vrywilligers)
(2)

DERDE LINIE

NASIONALE RESERWE

Alle burgers van 17-60 jaar wat nie tot die eerste of tweede linie behoort nie

ORGANISASIE WAT NIE TE VELDE OPTREE NIE

KADETTE
13 - 17 jaar

POLISIERESERWE (ZABS)
Lede van B-reserwe A.B.M.
(jonger as 30 jaar, vrywilligers)

9. DIE WETSONTWERP VOORGELÉ AAN OUD-PRESIDENT M. T. STEYN EN DIE BRITSE REGERING

Nadat genl. Smuts reeds op 20 Januarie 1911 sy begeerte teenoor oud-president M. T. Steyn uitgespreek het om die verdedigingsvraagstuk te bespreek, het hy in November van dieselfde jaar sowel die wetsontwerp as 'n toeligting aan die voormalige Vrystaatse staatshoof gestuur²⁴.

President Steyn het op 9 Desember 1911 op dié kort skrywe geantwoord deur te verklaar dat hy die ontwerp nog nie behoorlik kon bestudeer nie, maar dat hy — nadat hy dit deurgekyk het — hom by die menigvuldige lofbetuigings kan aansluit wat genl. Smuts ontvang het.

Hy het daaraan toegevoeg:

*Ik wil dit nog bijvoegen dat m.i. er slechts een hoofd en brein in Z.A. is die wet heeft kunnen leveren en dat is de uwe. Veel zal afhangen hoe die wet zal uitgevoerd worden*²⁵.

'n Paar opmerkings wat die oud-president hom in dieselfde skrywe laat ontval het, is die volgende:

*De kadetten denk ik kan gerust weggelaten worden. De eisen van de studie zullen het niet toelaten, sport gaat nu reeds met te veel tijd weg. Wij moeten niets doen die de studie van de jeugd zal storen want wij hebben reeds tegen 'n verslappen klimaat te strijden. Het kadetten systeem zal het militarisme aankweken, iets dat m.i. noodlottig is voor 'n volk en meer zal bijdragen om goede landsverdediging te verzwakken*²⁶.

Tewens was hy van oordeel dat genl. Smuts die toekomstige Unieverdedigingsmag en die Imperiale troepe nie altyd duidelik van mekaar geskei het nie en dat, op grond daarvan, die Koninklike Marinereserwe maklik 'n bron van moeilikheid vir die minister en selfs vir die regering sou kan word. Ook was hy nie heeltemal ten gunste van die beoogde lotingstelsel nie. In dié verband het hy geskrywe:

*„Ik begrijp dat het ingevoerd is om rede van finantiele konsideraties. Daar komt men moeilijk verbij. Toch heb ik liever de oude Republikeinse plan gezien nl. dat ieder weerbare man tussen 16 en 23 oefeningen moeten ondergaan en dat hij dan verplicht zal zijn om zelf voor 14 dagen mond provisie te zorgen en ook voor paard zadel en toom als hij in de ruitery wil gaan. Nieman moet het recht hebben zich los te kopen. Ieder burger moet weten dat breek 'n oorlog uit dat hij zal moeten wittrekken. Dit zal alle jingoisme de nek inslaan en de 'fat contract brigade' voorzichtiger maken. Het volk zelf zal het meer zelfstandig maken. Ieder man wordt gediciplineerd, iets dat ons als 'n volk niet kwaad maar wel goed zal doen*²⁷.

Op 23 Desember het genl. Smuts sy dank aan oud-president Steyn betuig en aangaande laasgenoemde se op- en aanmerkings verklaar dat hy sy vinger op die moeilike punte gelê het en sal sien dat die Koninklike Marinereserwe nie onder die Unieregering sal staan nie en daaraan toegevoeg dat al die ander afdelings regstreeks en onbeperk onder die bevel van uniale offisiere staan.

Ten slotte het genl. Smuts die skrywer dank gesê vir die groot steun wat hy steeds met betrekking tot verdedigingsaangeleenthede van die oud-president ontvang het en hom ook lof toegeswaai vir sy toesprake wat daartoe bygedra het om die pligsbesef lewendig te maak by die volk. Interessantheidshalwe kan nog meegedeel word dat genl. Smuts op 14 Januarie 1912, na aanleiding van 'n vertroulike en bogenoemde skrywe van oud-president Steyn, berig het dat hy met laasgenoemde se gedagtes

saamstem dat Bloemfontein die geskikste plek vir 'n toekomstige militêre kollege en 'n groot deel van die toekomstige verdedigingsmag sal wees. Met betrekking tot laasgenoemde aangeleentheid het die generaal daaraan toegevoeg dat hy die rede daarvoor nie aan papier wil toevertrou nie, maar dit onlangs met genl. Botha bespreek het. Hy belowe om dit mettertyd mondeling aan president Steyn mee te deel²².

Op 2 Desember 1911 is 'n aantal afskrifte van die wetsontwerp aan die Britse regering gestuur terwyl in 'n begeleidende skrywe met betrekking tot die ontwerp die volgende gedagtes uitgespreek is:

Ministers venture to express the hope that the provisions of the Bill will indicate to His Majesty's Government their earnest desire to establish in the Union a defence system suitable to the needs and resources of the Union and one which can play an adequate part in the defence resources of the Empire.

In dieselfde skrywe is met erkentlikheid gewag gemaak van die besluit dat die verdediging van die Kaapse Skiereiland voorlopig 'n Imperiale taak bly, maar terselfdertyd is in die gees van Bourne se voorlegging aan genl. Smuts 'n pleidooi gelewer om — namate die Unie se militêre hulpbronne sterker word — meer verantwoordelikhede ten opsigte van die Kaapse Skiereiland aan die Unieregering oor te dra, tot tyd en wyl die Imperiale regering uiteindelik volledige militêre beheer oor dié gebied aan die Unie sal oordra.

Ten slotte is, met betrekking tot die Verdedigingswet, verklaar dat dit as *a fundamental law for the Union* bedoel is.

10. DIE WETSONTWERP ONDER BESPREKING.

Nadat die Minister van Verdediging, genl. J. C. Smuts, reeds in 1911 die Regering se verdedigingsplanne in die Volksraad verduidelik en die eerste en tweede lesing van die wetsontwerp in Februarie 1912 gevolg het, het hy op 23 Februarie, na aanleiding van kritiek aangaande die optrede van die Staande Mag buite die Unie, die regering se bedoeling met die daarstelling van 'n Verdedigingsmag soos volg geskets:

Het instelling van een krijgsmacht in Zuid-Afrika is iets nieuws waaraan moelikheden verbonden zijn die niet volkomen bekend zijn . . . Het doel is niets anders dan de verdediging van Zuidafrika . . . Er kunnen zich echter omstandigheden voordoen, dat men juist ter wille van zelfverdediging over de grenzen moet gaan²⁹.

Waar die Minister van Verdediging die moontlikheid in die vooruitsig gestel het dat die toekomstige Unie-verdedigingsmag, soos hy dit gestel het — terwille van selfverdediging — die landgrense sou moet oorskry, daar het genl. C. F. Beyers sy ou argument herhaal. Oorlating van die verdediging van die Unie aan Engeland sou 'n demoraliserende uitwerking op die bevolking hê en dié bevolking was, aldus genl. Beyers, nog altyd in staat gewees om homself te verdedig³⁰.

Op 6 Mei 1912 is die wetsontwerp vir die derde keer gelees en op 13 Junie 1912 het die goewerneur-generaal sy goedkeuring aan wet nr. 13 van 1912 geheg wat die volgende dag in werking getree het. Ruim twee jaar na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika het die jong staat nou oor sy eie verdedigingswet beskik en kon daar met die opbou van die omskrewe organisasie begin word³¹.

Terugsiende op die wet het genl. Smuts by geleentheid van die opening van die S.A. Militêre Skool op Bloemfontein o.m. verklaar:

The Defence Act . . . is a very complicated Act, and there are possibly few people who understand it . . . That is probably one of the reasons why I got it through Parliament so quickly.

En met die oog op die toekoms het hy daaraan toegevoeg:

We want a force that will be able to defend South Africa against any one who may come against us . . . Things may happen that nobody ever foresaw, therefore it behoves us to look forward.

In verband met die toekomstige Suid-Afrikaanse weermag het die generaal ten besluite nog gesê:

We want an organisation that shall not be Boer or English, but a South African army . . . Do your duty in a broad national spirit⁵².

In 1914 sou die pasgestigte Suid-Afrikaanse Verdedigingsorganisasie sy grootste toets met betrekking tot bogenoemde uitspraak in die gesig staar.

GERAADPLEEGDE BRONNE EN LITERATUUR

Met verwysing na die vermelding aan die slot van die vorige hoofstuk word die volgende gedrukte bronne en literatuur genoem wat, behalwe sekere militêr-historiese bronne (SAW-argief), nagegaan is:

Staatskoerant van de Unie van Zuid-Afrika: 31.5.1910, 14.6.1911, 14.6.1912.

The Star (Johannesburg): 19.10.1910, 18.10.1910, 24.10.1910, 18.11.1910, 13.12.1910, 16.12.1910, 17.12.1910, 23.12.1910.

Volksraad. Debatten in de Tweede Zitting van het Eerste Parlement, 1912.

Cambridge Modern History, deel 8, (Cambridge, 1963).

W. K. Hancock, *J. C. Smuts. The Sanguine Years 1870—1919*, (Cambridge, 1962).

N. Levi, *Jan Smuts, being a character sketch of General the Hon. J. C. Smuts*, (London, 1921).

M. P. A. Malan, *Die Nasionale Party van Suid-Afrika*, (Kaapstad, 1964).

AANTEKENINGE

1. Staatskoerant, G.K. no. 1, 31.5.1910; 871, 22.7.1912.
2. *The Star*, Johannesburg, 19.10.1910.
3. *Ibid*, 24.10.1910.
4. *Ibid*, 18.10.1910 (hoofartikel).
5. *Ibid*, 16.12.1910.
6. Aangehaal in *The Star*, 13.12.1910.
7. *Ibid*, 17.12.1910.
8. *Ibid*, 23.12.1910.
9. O.m. M.P.A. Malan, *Die Nasionale Party van Suid-Afrika*, (Kaapstad, 1964), p.27.
10. W. K. Hancock, J. C. Smuts. *The Sanguine Years 1870-1919*, (Cambridge, 1962), p.273.
11. *Cambridge Modern History*, (Cambridge, 1963), dl. 8, p.670.
12. G. Coetsee, „Militêre Argief sal S.A. geskiedenis bewaar”, *Kommando*, dl. 5, no. 11. November 1954, p.12 e.v. (met afbeelding).
13. Vgl. *The Star*, 18.11.1910: „Whatever steps are taken to create the South African Army, uniformity and first-rate training of the officers are the first conditions of efficiency.”
14. Buitengewone Staatskoerant 14.6.1912, artt. 11, 12, 44.
15. Dl. VI, no. 176, p.ii e.v.
16. Vgl. hfst. 1 (wetsontwerp); *Memorandum . . .*, p.3; *Cambridge Modern History*, dl. 8, p.669 (F.S. Malan). Besonderhede aangaande die Switserse wet van 3.11.1907 o.m. in *Winkler Prins' Geïllustreerde Encyclopaedie*, (Amsterdam, 1922), p.875 e.v.
In 1911 het kol. T. H. Lukin, CMG, DSO, die jaarlikse Switserse maneuvres bygewoon.
17. Artt. 10—24 (wetsontwerp).
18. *Memorandum . . .*, pp. 6-7.
19. Hierdie beginsel is deurgevoer in wet no. 14 van 1912 (Polisiewet).
20. *Memorandum . . .*, p. 5-6.
21. *Idem*, p. 11. Die S.A. Militêre Kollege dateer van 1924.
22. Artt. 74-81 (wetsontwerp); *Memorandum . . .* p.14.
23. Artt. 93-113 (wetsontwerp).
24. W. K. Hancock en J. van der Poel, *Selections from The Smuts Papers*, (Cambridge), 1966, dl. 3, briewe 492 en 512.
25. *Ibid.*, brief 492, p.58.
26. *Ibid.*, brief 515, pp. 60-61.
27. *Ibid.*, brief 515, p. 61.
28. *Ibid.*, brief 517, pp. 63-64.
29. *Volksraad. Debatten in de Tweede Zitting van het Eerste Parlement*, 1912.
30. *Ibid*, 26.2.1912.
31. Wet no. 13, 1912, gepubliseer in die Buitengewone Staatskoerant van 14.6.1912. Sien ook i.v.m. die voorgeskiedenis die gekose komiteeverslag (SC - '12). Die uiteindelijke wet verskil nie ingrypend van die gepubliseerde ontwerp nie.
32. N. Levi, *Jan Smuts, being a character sketch of General the Hon. J. C. Smuts*, (London, 1917), pp.186-187.

DIE UNIEVERDEDIGINGSMAG VAN 1912-1914

Ofskoon die *Zuid-Afrika Verdedigingswet* van 1912 op 14 Junie in werking getree het, het dit tot 1 Julie 1913 geduur voordat die oorskakelingstydperk om die wet ten uitvoer te bring, verstryk het. Gedurende hierdie periode is 'n aantal maatreëls getref om die volledige inwerking-treding van die wet geleidelik te verseker.

1. DIE DAAR- EN SAMESTELLING VAN DIE VERDEDIGINGS- RAAD

Op 22 Junie 1912 is die Verdedigingsraad in die lewe geroep. Hierdie raad het bestaan uit vier lede wat deur die goewerneur-generaal en die Minister van Verdediging benoem is en waarvan laasgenoemde ampshalwe as voorsitter opgetree het. Doel van die instelling van die raad was om advies te verstrek of om geraadpleeg te word aangaande die bevoegdhede van die goewerneur-generaal met betrekking tot die uitoefening van sy bevoegdhede sover dit sekere artikels van die Verdedigingswet betref¹; om verslag aan die regering te doen oor die wyse waarop die goewerneur-generaal sy bevoegdhede uitgeoefen het en om aanbevelings op te stel wat jaarliks deur die Minister van Verdediging aan die Parlement verstrek is.

Tewens het die raad advies aan die goewerneur-generaal verstrek aangaande aangeleenthede wat sy bevoegdhede in bogenoemde verband nie regstreeks geraak het nie, maar wat wel betrekking gehad het op verdedigingsbenodigdhede van die Unie, met dien verstande dat die goewerneur-generaal in dergelike gevalle meer persone aan die raad kan toevoeg. Op dieselfde dag waarop die raad gestig is, is sy samestelling aangekondig. Behalwe die Minister van Verdediging (genl. J. C. Smuts) het die volgende persone sitting geneem: Genl. Schalk W. Burger, kol. Charles P. Crew, CB, genl. Christiaan R. de Wet, en kol. sir Duncan McKenzie, MCMG.²

2. DIE DEPARTEMENT VAN VERDEDIGING WORD AFSON- DERLIKE STAATSDEPARTEMENT

Op 1 Julie 1912 het die *Departement van Verdediging* 'n afsonderlike staatsdepartement geword. Weliswaar dateer die portefeulje van 31 Mei 1910, maar tot 1 Julie 1912 is die administrasie van verdedigingsaangeleenthede, met insluiting van die milisie- en vrywilligerorganisasies, deur 'n tak van die Departement van Binnelandse Sake behartig.

Nou is die ministeriële afdeling van die Departement van Verdediging, wat Verdedigingshoofkwartier genoem is, soos volg ingedeel:

- a. Die *Sekretariaat*, 'n siviele afdeling onder leiding van die Ondersekretaris van Verdediging, H. R. M. Bourne;
- b. Die *Generale Stafafdeling*, 'n militêre afdeling onder leiding van die stafoffisier belas met generale stafwerkzaamhede soos militêre organi-

sasie, opleiding, dissipline, aanstellings en bevorderings in die Staande Mag, registrasie van burgers vir die Kusgarnisoens- en Aktiewe Burgermagte en ander militêre aangeleenthede wat die minister aan dié afdeling mag toewys. Hoof van hierdie afdeling was tydelike maj. J. J. Collyer³.

c. Die *Administratiewe Afdeling*, 'n militêre afdeling onder leiding van 'n stafoffisier wat te doen het met bevoorrading, toerusting, vervoer, veeartsenykundige- en ander dienste betreffende militêre administrasie wat die minister aan dié afdeling mag toewys. Lt.-kol. M. C. Rowland was die eerste hoof van hierdie afdeling⁴.

d. Die *Mediese Diens-afdeling*, 'n militêre afdeling onder leiding van die stafoffisier vir mediese dienste wat alle aangeleenthede in dié verband met betrekking tot die Unieverdedigingsmag behartig. Hierdie afdeling het onder leiding van kol. P. G. Stock, MB, DPH, begin funksioneer⁵.

e. Verder is verklaar dat offisiere wat aan die militêre afdelings van die Verdedigingshoofkwartier verbind is, die *Hoofkwartier* vorm en regstreeks deur die Minister van Verdediging beheer word.

3. DRIE BEVELVOERINGSPOSTE

Op dieselfde dag het die bestaande hoofkwartierstaf van die milisie-, vrywilliger- en kadetorganisasies in die Kaapprovinsie, Natal en Transvaal verval en is hulle deur 'n stelsel van drie bevelvoerings vervang, te wete:

a. Die *Burgermag* onder bevel van die *Kommandant-generaal, Aktiewe Burgermag*, wat, onderworpe aan die beheer deur die minister, die uitvoerende militêre bevelvoering sal insluit oor die toekomstige Kusgarnisoenmag, die Aktiewe Burgermag, die Spesiale Reserwes en dié offisiere en onderoffisiere van die Staande Mag wat tydelik aan die opleidings- en administratiewe staf van die Kusgarnisoen- of die Aktiewe Burgermag toegewys sal wees. Met ingang van 1 Julie 1912 is hierdie pos deur brig.-genl. Christiaan F. Beyers beklee wat in Augustus 1912 na Europa vertrek het om o.m. maneuvres by te woon en besonderhede te verkry oor die rol van militêre vliegtuie in oorlogstyd⁶.

b. Die *Staande Mag* onder bevel van die *Inspekteur-generaal van die Staande Mag* wat, onderworpe aan die beheer deur die minister, belas is met die uitvoerende militêre bevelvoering oor die toekomstige *Zuid-Afrikaanse Bereden Schutters*-regimente (ZABS), die Veld- en Polisie-reserwes van die regimente en dié offisiere en onderoffisiere van die Staande Mag wat tydelik toegewys sal wees aan die hoofkwartierstaf van die ZABS. Met ingang van 1 Julie 1912 is hierdie pos deur brig.-genl. H. T. Lukin, CMG., DSO., voorheen van die Kaapse Koloniale Mag, beklee⁷.

c. Die *Kadette*, wat geplaas is onder die *Kommandant van Kadette* wat, onderworpe aan die beheer deur die minister, belas is met die uitvoerende militêre bevelvoering oor al die kadetkorpse wat ooreenkomstig die Verdedigingswet opgelei sou word. Met ingang van 1 Julie 1912 het kol. P. S. Beves met sy werksaamhede as Kommandant van Kadette begin⁸.

Aanvullende personeelaanstellings het, met terugwerkende krag, op 3 Julie 1912 gevolg. Brig.-genl. G. G. Aston, CB, ADC, is aan die Hoofkwartierstaf toegevoeg, tydelike maj. J. J. Collyer is as Stafoffisier Algemene

Stafwerksaamhede aangestel, terwyl lt.-kol. M. C. Rowland, kapt. N. H. M. Burne en kapt. E. Christian onderskeidelik as stafoffisiere Burgermag, Staande Mag en Kadette, benoem is⁹.

4. DIE OPLEIDING VAN OFFISIERE

Op 1 Julie 1912 is ook die opleiding van dié offisiere ter hand geneem wat in die toekoms die kern van die permanente staf van die Aktiewe Burgermag by die Hoofkwartier en in die distrikte sou vorm. Vir dié doel is 51 offisiere uitgesoek om aanvanklik in die voormalige Presidentswoning op Bloemfontein, en later op Tempe, opgelei te word.

Gelyktydig het die volgende kursusse in die *Zuid-Afrikaanse Militaire School*, die voorloper van die latere *Suid-Afrikaanse Militêre Kollege*, begin:

a. 'n Deeltydse kursus vir *infanterie-adjudante*, van 1 Julie 1912 tot 31 Augustus 1912 waaraan kapt. L. F. Collender (*Transvaal Horse Artillery*), F. T. Dickerson (*Kaffrarian Rifles*), W. F. P. Groves (*Southern Mounted Rifles*), G. Hodgson (*Cape Town Highlanders*), maj. E. T. Humphreys (*Kimberley Regiment*) en kapt. R. W. McCluskie (*Cape Peninsula Rifles*) en G. T. Suttie (*First City Volunteers*) deelgeneem het;

b. 'n Deeltydse kursus vir *distrikstafoffisiere*, van 1 Julie 1912 tot 9 November 1912, waaraan deelgeneem het: Majj. G. A. Brand, T. H. Blew, D. B. Bouwer, kapt. M. J. de Jager en H. A. Hirsch, majj. F. A. Jones en J. C. G. Kemp, lt.-kol. J. Lewis, kapt. S. G. (Manie) Maritz, maj. T. K. Nieuwoudt, kapt. J. J. Pienaar, lt.-kol. E. Smedley Williams, maj. W. E. C. Tanner en lt. A. J. Taylor;

c. 'n *Stafadjudantkursus*, van 1 Julie 1912 tot 7 Desember 1912, wat bygewoon is deur kapt. J. H. Breytenbach (*Southern Mounted Rifles*), lt. A. J. Brink (SMR), maj. G. M. de Waal (*Northern Districts Mounted Rifles*), lte. G. J. du Preez (NDMR) en F. W. Esselen (NDMR), kapt. H. W. G. Grothaus (NDMR), majj. W. L. Harvie (*Witwatersrand Rifles*), G. G. H. Helbert, lt. J. W. G. Leipoldt, kapt. C. W. Lewis (*Natal Police*), lt. A. H. M. Nussey (*Natal Police*), lte. H. S. Oberholzer (*Natal Police*), A. L. Pepper (*Durban Light Infantry*), J. Joubert Pienaar (*Durban Light Infantry*), lt. M. H. Pike (*Cape Mounted Rifles*), maj. J. L. Pretorius (voormalige Transvaalse *Staatsartillerie*), maj. G. R. Richards (*Natal Carbineers*), lte. J. B. Row (*Natal Carbineers*) en C. O. Rutherford ltt. E. E. F. Simkins, J. H. Snyman (*Transvaal Cycle and Motor Corps*) en R. W. E. Stopford (*Cape Mounted Rifles*), maj. E. F. Thackeray, lt. P. V. G. van der Byl (*Cape Mounted Rifles*), kapt. F. S. van Manen (*Cape Mounted Rifles*) en J. P. Vlok (*Border Guard*, kursus nie voltooi nie) en lte. P. E. Watermeyer en H. J. Watkins, albei van die *Cape Mounted Police*¹⁰.

Tewens dien die volgende kursusse vermeld te word:

d. Met betrekking tot die *Zuid-Afrikaanse School voor Geweeroefening*, op Tempe, kan in dieselfde verband vermeld word dat daar van 29 September 1912 tot 15 Augustus 1914 o.m. instruktors-, vereenvoudigde kleingeweer-, geweer-, meksim- en masjiengeweerkursusse gereël is.

e. Op 16 September 1912 het die *Artillerieschool*, Aucklandpark, Johannesburg, met kursusse vir toekomstige offisiere en onderoffisiere van die

veldbatterye vir die hantering van snelvuurveldkanonne begin. Aan die eerste kursus, wat op 4 Februarie 1913 geëindig het, het o.m. majj. G. Edwards (*Natal Field Artillery*), J. L. Pretorius (voormalige Transvaalse *Staatsartillerie*), lt. P. E. Erasmus (voormalige Transvaalse *Staatsartillerie*), sub-inspekteur H. F. P. van der Merwe (*Transvaal Police*), hoofkonstabel A. J. Molloy (*Cape Mounted Riflemen*), konst. S. V. Darling (*Orange Free State Police*), sers. F. H. Marshall (*Natal Police*), msk. J. W. Selby (*Cape Mounted Police*) en lt. G. W. Glynn (*Cape Garrison Artillery*) deelgeneem, terwyl die tweede kursus van 10 Februarie 1913 tot 11 Oktober 1913 gehou is¹¹.

Met betrekking tot die reeds genoemde *Zuid-Afrikaanse Militaire Skool* op Bloemfontein (Tempe) kan o.m. vermeld word dat hierdie inrigting met sy vertakkings, soos die Skool vir Geweeroefening, van die bestaande militêre kolleges van Sandhurst, West Point, Kingston e.a. verskil het. Terwyl aan hierdie buitelandse opleidingsinrigtings deurlopende onderrig aangebied is, was dit in ons Militêre Skool, waar uitsluitend kort kursusse in spesiale onderwerpe vir offisiere, onderoffisiere van die Staande Mag, die Aktiewe Burgermag en Kadetoffisiere aangebied is, nie die geval nie. Brig-genl. G. C. Aston, CB, ADC, RMA, was die eerste kommandant van die inrigting. Hy is op 1 Januarie 1913 deur 'n voormalige offisier van die Regiment *Northamptonshire*, maj. P. C. B. Skinner, opgevolg terwyl die Skool vir Geweeroefeninge aanvanklik onder leiding van tydelike kol. A. J. Carter, DSO, voorheen van die Regiment *Loyal North Lancashire*, gestaan het.

Die eerste bevelvoerder van die Artillerieskool, Aucklandpark, Johannesburg, was kapt. A. K. Hay, RA, adjudant van die *Transvaal Horse Artillery*.

Die Seinskool was onder bevel van asst.-kmdt. lt. M. H. Pike en die Mediese Opleidingskool onder leiding van lt.-kol. G. H. Knapp. Op 1 Januarie 1914 is al hierdie vertakkings deur maj. Skinner saamgesnoer as die Suid-Afrikaanse Militêre Skool.

Na die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog is hierdie opleidingsinstituut na Potchefstroom oorgeplaas, in Maart 1920 op Robertshoogte (Voortrekkerhoogte) heropen en in 1924 deur die Suid-Afrikaanse Militêre Kollege vervang¹².

5. DIE INDELING IN MILITÊRE DISTRIKTE. BEVELVOERING

Met ingang van 1 Januarie 1914 het, nadat die toekomstige *distrikstaf-offisiere* hul opleiding aan die Suid-Afrikaanse Militêre Skool voltooi het, die indeling van die Unie in militêre distrikte van krag geword, terwyl kort daarna die aanstellings van die volgende bevelvoerders gevolg het:

Militêre distrik no. 1, Kaapse Skiereiland, hoofkwartier Kaapstad, bevelvoerder lt.-kol. L. J. Shadwell, PSC.

Militêre sub-distrik no. 1A, Westelike Provinsie, hoofkwartier Worcester, bevelvoerder maj. J. Lewis, CMG, VD.

Militêre distrik no. 2, Suidelike Kaaprovinsie, hoofkwartier Port Elizabeth, bevelvoerder maj. A. J. Taylor.

Militêre distrik no. 3, Oostelike Provinsie, hoofkwartier Kingwilliamstown, bevelvoerder maj. H. A. Hirsch.

Militêre distrik no. 4, Natal en Transkei, hoofkwartier Pietermaritzburg, bevelvoerder maj. W. E. C. Tanner.

Militêre distrik no. 5, Stedelike gebied Natal, hoofkwartier Durban, bevelvoerder maj. T. H. Blew.

Militêre distrik no. 6, Oos-Transvaal, hoofkwartier Standerton, bevelvoerder maj. J. J. Pienaar.

Militêre distrik no. 7, Suidwes-Transvaal, hoofkwartier Postchefstroom, bevelvoerder maj. J. C. G. Kemp.

Militêre distrik no. 8, Witwatersrand, hoofkwartier Johannesburg, bevelvoerder maj. F. A. Jones, DSO.

Militêre distrik no. 9, Noord-Transvaal, hoofkwartier, Pretoria, bevelvoerder maj. M. J. de Jager.

Militêre distrik no. 10, Noord-Transvaal, hoofkwartier Kroonstad, bevelvoerder maj. T. K. Nieuwoudt.

Militêre distrik no. 11, Suid-Vrystaat, hoofkwartier Bloemfontein, bevelvoerder maj. G. A. Brand.

Militêre distrik no. 12, Noordwes-Kaapprovinsie, hoofkwartier Prieska, bevelvoerder maj. S. G. Maritz.

Militêre distrik no. 13, Sentrale Kaapprovinsie, hoofkwartier De Aar, bevelvoerder maj. B. D. Bouwer¹³.

Hierdie indeling het betrekking gehad op die *Aktiewe Burgermag*, die *Kusgarnisoensmag* en die *Kadet-organisasies*. Plaaslik is elke distrikstafoffisier deur stafadjudante en onderoffisiere-instrukteurs bygestaan wat aan die Suid-Afrikaanse Militêre Skool opgelei is.

Ofskoon die kommandant-generaal, brig.-genl. C. F. Beyers, in sy eerste amptelike verslag nadruk op die inskakelingsmoeilikhede tussen die distrikstafoffisiere en die Departement van Verdediging en sy hoofkwartier op Pretoria gelê het, het hy die optrede van die distrikstafoffisiere gegrys.

Volgens sy mening was die ingevoerde organisasie te omslagtig vir die behoeftes van die Unie omrede, soos hy verklaar het, dit klaarblyklik op Europese behoeftes gebaseer was. Dan het hy nadruk op die tekort aan tweetalige instrukteurs gelê en vir die oprigting van genie-eenhede en Burgermag-orkeste gepleit. Ook het hy 'n vakkundige militêre biblioteek vir offisiere aanbeveel en melding gemaak van sy reis na die buiteland in 1912 waar hy o.m. die Switserse militêre organisasie bestudeer en die jaarlikse maneuvres bygewoon het. Uit sy verslag spreek tevredenheid met betrekking tot die gemaakte vorderings en — waar hy dit nodig geag het — opbouwende kritiek, sterk tot die leser¹⁴.

6. INVOERING VAN VERPLIGTE REGISTRASIE

Kragtens Goewermenskennisgewing no. 1533 van 6 November 1912 het die verpligte registrasie van dienspligtige burgers wat in 1913 sewentien, agtien, negentien, twintig of een-en-twintig jaar sou wees of word op 1 Januarie 1913 in werking getree.

Volgens brig.-genl. Beyers het die jeug van Suid-Afrika met gesdrif gehoor gegee aan die oproep om hulle vir die verdediging van hul vaderland aan te meld. Waar dit die geval was, was hy teleurgestel om te vernem dat die regering as gevolg van geldelike oorwegings besluit het om in 1913 alleen jong Suid-Afrikaners van twintig en een-en-twintig jaar vir militêre opleidingsdoeleindes aan te neem¹⁵.

7. DIE TOTSTANDKOMING VAN DIE STAANDE MAG

Terwyl die opbou van die nuwe Burgermagorganisasie na 1 Januarie 1913 fluks gevorder het, is daar op 1 April 1913 'n nuwe mylpaal in die militêre geskiedenis van Suid-Afrika bereik. Op dié dag het die nuwe kernmag van die Unie se groeiende verdedigingsorganisasie, die *Staande Mag*, sy verskyning gemaak.

Bekend as die *Zuid-Afrikaanse Bereden Schutters* (ZABS) of die *South African Mounted Rifles* (SAMR), wat uit vyf regimente bestaan het, was dié oudste Staande Mag van die Unie 'n eenheid van berede konstabels wat hoofsaaklik polisiewerk in grensgebiede verrig het.

Die inspekteur-generaal van die ZABS, brig.-genl. H. T. Lukin, is bygestaan deur die volgende bevelvoerende offisiere: Lt.-kol. R. C. Grant¹⁶ (1 ZABS), lt.-kol. W. J. Clark, (2 ZABS), lt.-kol. F. A. H. Elliot (3 ZABS), lt.-kol. F. S. Dawson (4 ZABS) en lt.-kol. C. A. L. Berrangé (5 ZABS):

Ten tye van die beplanning van 'n Staande Mag het die betrokkenes voor die keuse gestaan om uit agt uiteenlopende militêre organisasies 'n Staande Mag te vorm, of om hulle as twee nuwe, afsonderlike eenhede — die ZABS en die Polisie — te reorganiseer. Daar is besluit om laasgenoemde gedragslyn te volg. Die Z.A.B.S. se taak sou hoofsaaklik uit militêre polisie-diens in die grensdistrikte bestaan, terwyl die Polisie in die oorblywende gebied as 'n burgerlike polisiemag sou optree. Ooreenkomstig bogenoemde beginsels is die volgende gebiede aan die sorg van die ZABS toevertrou.

a. In die *Kaapkolonie* — Die Transkei met die volgende landdrostdistrikte: Aliwal-Noord, Barkly-Oos, Herschel, Kingwilliamstown, Komgha, Port Nolloth, Namakwaland, Kenhardt, Gordonias, Hay, Kuruman, Vryburg, Mafeking, Taungs, Barkly-Wes, Kimberley (platteland), Herbert en Walvisbaai.

b. In *Natal* — Al die landdrostdistrikte met uitsondering van Durban en Pietermaritzburg.

c. In *Transvaal* — Die landdrostdistrikte Barberton, Lydenburg, Sekokoenieland, Soutpansberg, Pietersburg, Waterberg, Marico en Rustenburg.

d. In die *Oranje-Vrystaat* — Die landdrostdistrikte op die grens van Basoetoland.

Die oorblywende deel van die Unie, m.a.w. die digter bevolkte stedelike gebiede en dié landstreke wat hoofsaaklik deur blankes bewoon is, is aan die sorg van die Suid-Afrikaanse Polisie toevertrou¹⁷. Ofskoon die ZABS-regimente hoofsaaklik vir polisie-diens in grens- en nie-blanke gebiede daargestel is, het hulle, net soos die voormalige *Cape Mounted Rifles*, oor artillerie, t.w. oor vyf batterye met die nodige bedieningspersoneel, beskik. 'n Klein aantal Kleurling- of Bantoe-personeel is as wadrywers vir die artillerie in diens geneem, terwyl Kleurlinge, Bantoes en Indiërs ook vir besondere dienste in die eintlike polisie-afdeling opgeneem is.

Die volgende oorsig gee die leser 'n indruk van die beoogde sterkte van die ZABS op 1 April 1913: Vir polisie-diens 1,900, artilleriste vir vyf batterye 175, rekrute 150, opleidingsentrumstaf vyftien, hoofkwartierstaf vyftig (opgeleides) en 100 (wat opgelei word), artilleriste wat opgelei word — vyf-en-sewentig, en 135 plaasvervangers wat periodieke opleidingskemas moontlik sal maak. Op bogenoemde datum was die werklike sterkte (blankes) van die ZABS 2,043, m.a.w. 557 minder as wat beoog was¹⁸.

Die vyf regimente van die ZABS is soos volg saamgestel:

1 ZABS, uit die *Cape Mounted Rifles* en die *Cape Mounted Police*. Hoofkwartier: Kingwilliamstown;

2 ZABS, uit 'n deel van die *Free State*- en die *Natal Police*. Hoofkwartier: Pietermaritzburg;

3 ZABS, uit die oorblywende deel van die *Natal Police*. Hoofkwartier: Dundee;

4 ZABS, uit 'n deel van die *Transvaal Police*. Hoofkwartier: Die voormalige Artilleriekasern, Pretoria;

5 ZABS, uit 'n deel van die *Cape Mounted Police*. Hoofkwartier: Kimberley.

Op 14 Mei 1913 was die sterkte van die ZABS met inagneming van die feit dat 'n aantal van die diensdoende nie-blankes wel deur die Departement van Verdediging besoldig is maar aan ander departemente toegewys was, soos volg:

Blankes: 103 offisiere, 348 onderoffisiere, 1,565 ondergeskiktes.

Nie-Blankes: 1,971 Bantoe-konstabels (alle range), twee-en-negentig Indiërkonstabels, twintig Bantoe-drywers (artillerie), twaalf Bantoe-drywers en -diere-oppassers.

Op dieselfde datum het die ZABS oor die volgende ry- en trekdiere beskik:

1,676 perde, 606 muile, nege donkies, twee osse en agt-en-twintig kamele. Ofskoon die ZABS sy verskyning op 1 April 1913 gemaak het, het Ondersekretaris H. R. M. Bourne in Desember 1913 duidelik te kenne gegee dat dit nog 'n paar jaar sou duur voordat, met die nodige geduld en volgehoue pogings, die ZABS ten volle aan sy doel sou beantwoord¹⁹.

'n Wankelmoedige beleid van die regering ten opsigte van die ZABS in die na-oorlogse jare, ekonomiese oorwegings en die gedagte om die ZABS as 'n polisiemag te ontbind en deur 'n klein en uitsluitend tegniese Staande Mag te vervang wat uitsluitend vir militêre doeleindes aangewend sou word, lê agter die reorganisasie van die ZABS wat met ingang van 1 Februarie 1923 onder maj. (tydelike kol.) N. H. M. Burne CMC, DSO, in die vorm van een regiment, bestaande uit drie eskadrons, deurgevoer is.

Met Robertshoogte as hoofkwartier het die oorblyfsel van die ZABS wat sedert 1 Februarie 1923 bekend was as die *Eerste Regiment ZABS*, sy bestaan voortgesleep. Met ingang van 1 Maart 1925 is hierdie regiment en die *Zuid-Afrikaanse Veldartillerie* onder bevel van lt.-kol. N. H. M. Burne CMC, DSO, as 'n veldmag, bestaande uit 'n artilleriebrigade en 'n berede masjiengeweerregiment van twee eskadrons, gereorganiseer. Ofskoon laasgenoemde regiment wel sy ou benaming (*Eerste Regiment ZABS*) behou het, het dit van nou af 'n suiwer tegniese eenheid geword.

8. OU MILITÊRE ORGANISASIES ONTBIND EN DEUR NUWES VERVANG

Op 1 Julie 1913 het die dag aangebreek waarop die milisie-, vrywilliger- en kadet-organisasies wat kragtens die koloniale wetgewing bestaan het, ooreenkomstig die Verdedigingswet van 1912 deur die *Kusverdedigingskorps*, die *Aktiewe Burgermag*, die *Skietverenigings*, die *Kadette*, sekere *Spesiale Reserwes* en die *Suid-Afrikaanse Afdeling van die Koninklike Marine Vrywilligerreserwe* vervang is.

a. DIE AKTIEWE BURGERMAG. ORGANISASIE. NUWE BENAMINGS EN EENHEDE. VERSPREIDING. STERKTE, MET INBEGRIIP VAN DIE KUSVERDEDIGINGSKORPS

Op 30 Junie 1913 was die totale sterkte van die milisie- en vrywilligerorganisasies in die Kaapprovinsie 7,369. Van hulle was 5,937 vrywilligers bereid om as lede van die volgende eenhede tot die nuwe Aktiewe Burgermag toe te tree:

KAAPPROVINSIE: Die *Cape Field Artillery*, die *Cape Light Horse*, die *Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles*, die *Prince Alfred's Volunteer Guard*, die *Queenstown Volunteers*, die *First City Volunteers*, die *Kaffrarian Rifles*, die *Kimberley Regiment*, die *Duke of Connaught and Strathhearn's Own Cape Town Highlanders*, die *Uitenhage Volunteer Rifles*, die *Prince of Wales Own Regiment of Cape Peninsula Rifles* en die *Cape Medical Corps*.

NATAL: Die C-battery *Natal Field Artillery*, die *Natal Carbineers*, die *Natal Mounted Rifles*, die *Umvoti Mounted Rifles*, die *Border Mounted Rifles*, die *Durban Light Infantry*, en die *Natal Medical Corps*.

TRANSVAAL: Die *Transvaal Horse Artillery*, die *Imperial Light Horse*, die *Transvaal Scottish*, die *Witwatersrand Rifles*, die *Transvaal Cycle and Motor Corps*, en die *Transvaal Medical Corps*.

NAAMSVERANDERING

Op dieselfde datum het die volgende naamveranderinge van die *Aktiewe Burgermageenhe*de van krag geword:

<i>Vrywilligerorganisasies- en eenhede</i>	<i>Burgermageenhe</i> de
<i>Benamings voor 1910</i>	<i>Nuwe Benamings</i>
KAAPKOLONIE:	KAAPPROVINSIE:
Die <i>Cape Garrison Artillery</i>	Die <i>Z.A. Vestingartillerie</i>
Die <i>Cape Field Artillery</i>	Die <i>6e Burgerbatterij (Prince Alfred's Own Cape Field Artillery)</i>
Die <i>Cape Light Horse</i>	Die <i>5e Bereden Schutters (Cape Light Horse)</i>
Die <i>Duke of Edinburgh's Own Volunteer Rifles</i>	Die <i>2e Infanterie (Duke of Edinburgh's Own Rifles)</i>
Die <i>Prince Alfred's Volunteer Guard</i> en die <i>Uitenhage Volunteer Rifles</i>	Die <i>3e Infanterie (Prince Alfred's Guard)</i>
Die <i>Queenstown Rifle Volunteers</i> en <i>First City Volunteers</i>	Die <i>4e Infanterie (First Eastern Rifles)</i>
Die <i>Kaffrarian Rifles</i>	Die <i>5e Infanterie (Kaffrarian Rifles)</i>
Die <i>Duke of Connaught and Strathhearn's Own Cape Town Highlanders</i>	Die <i>6e Infanterie (D.C.S.O.C.T.H.)</i>
Die <i>Kimberley Regiment</i>	Die <i>7e Infanterie (Kimberley Regiment)</i>
Die <i>Prince of Wales' Own Regiment of Cape Peninsula Rifles</i>	Die <i>9e Infanterie (P.W.O.R.C.P.R.)</i>

Die A.-komp. *Cape Medical Corps*

NATAL:

Die C-battery, *Natal Field Artillery*

Die *Natal Carbineers*

Die *Natal Mounted Rifles, Umvoti Mounted Rifles, Border Mounted Rifles, Zululand Mounted Rifles*

Die *Durban Light Infantry*

Die *Natal Medical Corps*

TRANSVAAL:

Die *Transvaal Horse Artillery*

Die *Imperial Light Horse*

Die *Transvaal Scottish*

Die *Witwatersrand Rifles*

Die *Transvaal Cycle and Motor Corps.*

Die *Transvaal Medical Corps*

Die No. 1-komp. (*Kaap*) *Z.A. Mediese Dienst*

NATAL:

Die 7e *Burgerbatterij*, (*Natal Field Artillery*)

Die 1e en 2e *Bereden Schutters* (*Natal Carbineers*)

Die 3e *Bereden Schutters* (*Mounted Rifles*) (*Natal Mounted Rifles*)

Die 1e *Infanterie* (*Durban Light Infantry*)

Die 2e *Bereden Brigade Veldambulans* (*Natal*), *Z.A. Mediese Dienst*

TRANSVAAL:

Die *Burgerbatterij* (*Transvaal Horse Artillery*)

Die 4e *Mounted Rifles* (*Imperial Light Horse*)

Die 8e *Infanterie* (*Transvaal Scottish*)

Die 10e *Infanterie* (*Witwatersrand Rifles*)

Die 11e *Infanterie* (*Rand Light Infantry*)

Die 1e *Veldambulans* (*Transvaal*), *Z.A. Mediese Dienst*

Die volgende militêre eenhede het op 30 Junie 1913 opgehou om te bestaan:

Kaapprovinsie — Die *Bechuanaland Rifles*, die *Oudshoorn Volunteer Rifles*.

Natal — Die 1e brigade *Natal Field Artillery* (staf), die A-battery *Natal Field Artillery*, die B-battery *Natal Field Artillery*, die *Natal Engineer Corps*, die *Natal Royal Regiment*, die *Southern Districts Scouts*, die *Natal Guides*, die *Natal Veterinary and Remount Corps*, die *Natal Service Corps*, die *Natal Transport Corps*.

Transvaal — Die *Northern Mounted Rifles*, die *Southern Mounted Rifles*, die *S.A. Railways Engineer Corps*, die *Transvaal Supply Corps*, die *Transvaal Veterinary Corps*.

Hierby dien opgemerk te word dat die *Natal Telegraph Corps* (*Natal Telegrafie Korps*) en die *Transvaal Signalling and Field Telegraph Company* (*Transvaal Sienjaleer- en Veldtelegrafiekompanjie*) tydelik in die Aktiewe Burgermag opgeneem en op 1 November 1923 ontbind is.

Met die gedagte dat berede troepe van die platteland en die ander uit die stede sou kom, is die Burgermageenhede kragtens Goewermentskennisgewing no. 1570, van 9 Oktober 1913, soos volg oor die militêre distrikte van die Unie versprei:

No. 1 MILITÈRE DISTRIK, KAAPSTAD

Een battery veldartillerie (*6e Burgerbatterij*), 1 eskadron Berede Skutters (*6e Bereden Schutters*), 3 batt. infanterie (*2e, 6e en 9e Infanterie*), 1 Onberede Brigadetrein (*1 Onbereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorp*), 1 Infanterie Brigadetrein (*1e Infanterie Brigadetrein, Z.A. Dienstkorp*), 1 spesiale georganiseerde eenheid (*Z.A. Mediese Dienst*) (nr. 1. — Komp. *Z.A. Mediese Dienst*).

No. 1A MILITÈRE SUBDISTRIK, WORCESTER

Een regimentshoofkwartier en twee eskadrons Berede Skutters (*6e Bereden Schutters*), 3 regtt. Onberede Skutters (*1e, 2e en 3e Onbereden Schutters*), 1 Berede veldambulans (*Z.A. Mediese Dienst*) (*3e Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*).

No. 2 MILITÈRE DISTRIK, PORT ELIZABETH

Een regt. (van 4 esk.) Berede Skutters (*7e Bereden Schutters*), 2 regtt., elk een van 3 esk., Onberede Skutters (*4e en 5e Onbereden Schutters*), 1 bat. (van 4 komp.) infanterie (*3e Infanterie*), 1 Berede Brigadetrein (*1e Bereden Brigadetrein Z.A. Dienstkorp*), 1 Berede Brigadeveldambulans (*1e Brigade Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*), 1 versendingshospitaal (no. 1 *Verzendingshospitaal, Z.A. Mediese Dienst*).

No. 3 MILITÈRE DISTRIK, OOS-LONDEN

Twee regtt. Berede Skutters, elkeen van 3 eskadrons (*5e en 8e Bereden Schutters*), 1 regt., van 4 eskadrons Onberede Skutters (*6e Onbereden Schutters*), 2 batt., elkeen van 4 komp., infanterie (*4e en 5e Infanterie*), 1 Berede Brigade veldambulans (*1e Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*).

No. 4 MILITÈRE DISTRIK, PIETERMARITZBURG

Een battery veldartillerie (*7e Burgerbatterij*), 3 regtt., 1 van 4 en 2 van 3 eskadrons, Berede Skutters (*1e, 2e en 3e Bereden Schutters*), 1 Berede Brigadetrein *2e Bereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorp*), 2 Berede Brigade veldambulans (*Z.A. Mediese Dienst*) (*2e en 5e Bereden Brigade Veldambulans Z.A. Mediese Dienst*).

No. 5 MILITÈRE DISTRIK, DURBAN

Een bat. infanterie, van 4 komp. (*1e Infanterie*), 1 Infanterie Brigadetrein (*2e Infanterie Brigadetrein, Z.A. Mediese Dienst*), 1 veldambulans (*2e Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*).

No. 6 MILITÈRE DISTRIK, STANDERTON

Twee regtt. Berede Skutters, elkeen van 3 eskadrons (*9e en 10e Bereden Schutters*), 1 regt., van 3 eskadrons, Onberede Skutters (*7e Onbereden Schutters*).

No. 7 MILITÈRE DISTRIK, POTCHEFSTROOM

Twee regtt., elkeen van 3 eskadrons, Berede Skutters (*11e en 12e Bereden Schutters*), 2 regtt. Onberede Skutters, elkeen van 3 eskadrons (*8e en 9e Onbereden Schutters*).

No. 8 MILITÈRE DISTRIK, JOHANNESBURG

Een battery veldartillerie (*8e Burgerbatterij*), 1 regt., van 3 eskadrons Berede Skutters (*4e Bereden Schutters*), 3 batt., 2 van 6 komp. en 1 van 4 komp., infanterie (*8e, 11e en 12 Infanterie*), 1 Berede Brigadetrein (*3e Bereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorp*), 1 Infanterie Brigadetrein (*3e Infanterie Brigadetrein, Z.A. Dienstkorp*), 1 Veldambulans (*1e Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*), 1 sanitêre seksie (*1e Sanitêre Seksie Z.A. Mediese Dienst*).

No. 9 MILITÊRE DISTRIK, PRETORIA

Een battery veldartillerie (*9e Burgerbatterij*), 1 regt., van 4 eskadrons, Berede Skutters (*13e Bereden Schutters*), 1 regt., van 4 eskadrons, Onbereden Schutters (*10e Onbereden Schutters*), 1 batt., van 4 komp. infanterie (*12e Infanterie*), 1 Onberede Brigadetrein (*2e Onbereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorps*), 1 Berede Brigade veldambulans (*6e Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*), 1 ambulanstrein (*nr. 1 Ambulanstrein, Z.A. Mediese Dienst*), 1 voorste depot mediese benodigdhede (*nr. 1 Voorste Depot Benodigdheden Z.A. Mediese Dienst*).

No. 10 MILITÊRE DISTRIK, KROONSTAD

Twee regtt., elkeen van 3 eskadrons, Berede Skutters (*14e en 15e Bereden Schutters*), 1 regt., van 3 eskadrons, Onberede Skutters (*11e Onbereden Schutters*), 1 Berede Brigadetrein (*4e Bereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorps*).

No. 11 MILITÊRE DISTRIK, BLOEMFONTEIN

Twee batterye veldartillerie (*10e en 11e Burgerbatterijen*), 1 regt., van 4 eskadrons, Berede Skutters (*16e Bereden Schutters*), 1 regt., van 4 eskadrons, Onberede Skutters (*12e Onbereden Schutters*), 1 bat. van 4 komp., infanterie (*7e Infanterie*), 1 Onberede Brigadetrein (*3e Onbereden Brigadetrein, Z.A. Dienstkorps*), 1 Berede Brigade veldambulans (*7e Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Mediese Dienst*).

No. 12 MILITÊRE DISTRIK, PRIESKA

Drie eskadrons Berede Skutters (*1e, 2e en 3e Zelfstandige Bereden Schutters eskadrons*), 3 eskadrons Onberede Skutters (*1e, 2e en 3e Zelfstandige Onbereden Schutterseskadrons*).

No. 13 MILITÊRE DISTRIK, DE AAR

Soos no. 12 Militêre Distrik met onderskeidelik die 4e, 5e en 6e Selfstandige Berede Skutterseskadrons en die 4e, 5e en 6e Selfstandige Onberede Skutterseskadrons.

Op 1 Julie 1913 was die gemagtigde sterkte van die Aktiewe Burgermag, met inbegrip van die pasgestigte *Z.A. Vestingartilleriekorps* in Kaapstad (die Kaapse Vestingartillerie) en in Durban (die Durbanse Vestingartillerie) soos volg:

	Eenhede	Sterkte
2	Afd. S.A. Vestingartillerie	567
6	Batterie Veldartillerie	504
16	Regtt. Berede Skutters en 6 selfstandige onafhanklike eskadrons	8,852
12	Regtt. Onberede Skutters en 6 selfstandige onafhanklike eskadrons	6,984
12	Infanteriebatt.	6,672
10	Brigadetreine (S.A. Dienskorps, <i>Intendance</i>)	358
14	Mediese eenhede	1,156
1	Vestinggeniekompanie	62
		25,155

In vergelyking met hierdie gegewens was die werklike sterkte op 31 Desember 1913 soos volg:

	Eenhede	Offisiere	Ondergeskiktes	Totaal
S.A. Vestingartillerie		23	328	351
S.A. Veldartillerie (3 batterye)		11	224	235
Berede Skutters		226	8,437	8,663

Onberede Skutters	86	6,907	6.993
Infanterie	147	6,436	6,610
S.A. Dienskorps (<i>Intendance</i>)	5	58	73
S.A. Mediese Diens	12	558	537
Totaal	537	22,925	23,462

Wanneer in aanmerking geneem word dat 50 lede van die seineenheid nie by laasgenoemde totaal in rekening gebring was nie, dan was daar op laasgenoemde datum 'n tekort van 1,693 ten opsigte van die gemagtigde sterkte.

b. DIE VERDEDIGINGSKIETVERENIGINGS

In die Verdedigingswet van 1912 is voorsiening gemaak vir die vervanging van bestaande skietverenigings deur 'n uniale verdedigingsorganisasie. Voor 1 Julie 1913, die dag waarop die nuwe stelsel in werking getree het, het die kommandant-generaal van die Aktiewe Burgermag, brig.-genl. C. F. Beyers, kommandante aangestel wat met die stigting en organisasie van die nuwe verenigings belas is. Lede van die Verdedigingskietverenigings het uit 2 groepe bestaan:

- i. Dienspligtiges wat tydens hul 21e jaar nog geen voltydse militêre opleiding ontvang het nie en 4 agtereenvolgende jare aan die organisasie moet behoort en aan wie gewere, patrone en 'n bandolier uitgereik is;
- ii. Vrywilligers van wie verlang is dat hulle in tye van oorlog persoonlike militêre diensplig moet vervul en aan wie patrone uitgereik is;
- iii. Seuns van 13 tot 17 jaar wat as kadette ingeskryf is.

Van die begin af was die Verdedigingskietverenigings 'n sukses. Nie alleen het lede van 'n groot aantal van die bestaande skietverenigings voor 1 Julie 1913 die begeerte te kenne gegee om tot die nuwe organisasie toe te tree nie, maar binne die eersvolgende 12 maande het meer as 42,000 vrywilligers daaraan behoort²⁰.

c. DIE KADETORGANISASIE

Ten opsigte van die reorganisasie van die Kadetorganisasie in die 3 provinsies (die Kaapprovinsie, Natal, Transvaal) kan, met betrekking tot die sterkte op 30 Junie 1913, d.w.s. die dag voordat die uniale organisasie sy intrede gedoen het, die volgende gegewens verstrek word:

	Offisiere	Ondergeskiktes	Totaal
Kaapprovinsie	177	3,943	4,120
Natal	32	3,858	3,890
Transvaal	135	3,173	3,308
	344	10,974	11,318
September 1912:	337	10,469	10,806

d. DIE RESERWES

Ofskoon die Verdedigingswet van 1912 voorsiening gemaak het vir die Burgermagreserwes en die Nasionale Reserwe, het die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog verhinder dat daar op organisatoriese gebied iets in dié verband verrig is. Bygevolg het die betreffende wetsartikels 'n dooie letter gebly.

1 Julie 1913 sal altyd 'n belangrike dag in die geskiedenis van die Suid-Afrikaanse weermag bly. Ruim drie jaar na die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika het Suid-Afrika nou, vir die eerste keer in sy geskiedenis, oor sy eie verdedigingsorganisasie beskik. Weliswaar het Brittanje nog die verdediging van die groot hawens en die verdediging ter

see van die Unie beheer en 'n garnisoensmag in ons land aangehou, maar die dag sou aanbreek waarop die verdediging op land, ter see en in die lug en die organisasie daarvan 'n suiwer Suid-Afrikaanse, m.a.w. 'n nasionale aangeleentheid sou word.

In sy diepste wese was die nuwe organisasie, soos uiteengesit in die Suid-Afrika Verdedigingswet van 1912, 'n vermenging van Suid-Afrikaanse, m.a.w. tradisionele, en uitheemse stelsels of onderdele daarvan. Spesifiek Suid-Afrikaans is die gedagte van die drie bevelhebberskappe. Dieselfde geld vir die raadpleging deur die betrokke minister van die drie bevelvoerders met betrekking tot die opstel van regulasies en die praktiese toepassing daarvan²¹.

Daarteenoor staan die feit dat die oudste Staande Mag van die Unie 'n weergawe was van 'n Britse koloniale verdedigingsorganisasie soos dit in die Kaapkolonie en Natal ingestel is en ontwikkel het. Terselfdertyd was dit 'n tweeslagtige organisasie, te wete vir polisie diens en vir suiwer militêre doeleindes, wat in die twintiger jare sy oorskakeling na 'n suiwer militêre kernopleidingsorganisasie sou belewe.

Die Aktiewe Burgermaggedagte is gedeeltelik ontleen aan ons tradisionele kommandostelsel en andersins aan die Switserse verdedigingsorganisasie, terwyl die beginsels van die kadetorganisasie en opleiding van Britse oorsprong is.

Nog 'n kenmerk van die nuwe verdedigingsorganisasie van na 1912 was dat Afrikaanssprekendes vir die eerste keer na 1902 weer 'n leidende aandeel in die verdediging van die land begin kry het.

Twee jaar na die totstandkoming van die wet van 1912 sou hulle moet besluit of die jong Departement van Verdediging se beleid onder oorlogsomstandighede aanvaarbaar sou wees of nie.

9. REGULASIES, ONDERHANDELINGS EN NUWE EENHEDE

Gepaardgaande met bogenoemde, ingrypende veranderings is 'n aantal proklamasies en goewermentskennisgewings uitgevaardig wat in die Staatskoerante van 1912, 1913 en 1914 aangetref kan word. Van dié wat in die loop van die tyd in boek- of pamfletvorm verskyn het²², word die volgende genoem:

1912 — *Notes on the status of a "citizen" as a British subject under the South African Defence Act, 1912.* 1912, 8.

1913 — *Regulaties met betrekking tot de Registratie en Vrijwillige inschrijving van Burgers voor Vredesoefeningen/Regulations for the Registration and Voluntary Entry of Citizens for Peace Training.* 1913, 14.

Regulaties voor het Geneeskundig Onderzoek van Burgers die Vrijwillig voor Vredesoefening ingeschreven zijn en Regulaties in zake Zakboekje te worden uitgereikt krachtens Artikel 61 van de Zuid-Afrika Verdedigingswet, 1912/Regulations for the Medical Examination of Citizens entered Voluntary for Peace Training and Regulations re Record Book to be issued under Section 61 of the South African Defence Act 1912. Pretoria, 1913, 10.

Regulaties voor de Staande Macht (Staf) Hoofdkwartier staf en bevelvoering/Regulations for the Permanent Force (Staff) Headquarter Staffs and Commands. Pretoria, 1913, 48.

Regulaties voor de Politie — en Veldreserven (Zuid-Afrikaanse Schutters)/Regulations for the Police and Field Reserves (South African Mounted Riflemen). Pretoria, 1913, 32.

Regulaties en Orders en Instrukties voor Kadetkorpsen/Regulations and Orders and Instructions for Cadet Corps. Pretoria, 1913, 85.

Getalsterkte van korpsen en andere eenheden van de Kustgarnizoens- en Aktiewe Burgermacht/Numerical Establishments of Corps and other units of the Coast Garrison and Active Citizen Force. Pretoria, 1913, 96.

Regulations for the Corps of the South African Garrison Artillery/Regulations voor het Korps van de Zuid-Afrikaanse Vestingartillerie. Kaapstad, 1913, 36.

Rules for the Medical Inspection of Recruits for the Permanent Force (S.A.M.R.), Pretoria, 1913, 8.

1914 — *Defence Rifle Associations Regulations/Verdedigings-Schietverenigingen Regulaties.* Pretoria, 1914, 26.

Regulations for the South African Coast Defence Corps/Regulaties voor de Zuid-Afrikaanse Kustverdedigingskorps. Cape Town, 1914, 34.

Regulations for the South African Engineer Corps, 2.

Regulations for District Bands, 4.

Military Districts of Union/Militaire Distrikten van de Unie, 8.

Regulations for Veterinary Services Union Defence Forces/Regulaties voor Veeartsenijdienst Unie Verdedigingsmachten. Pretoria, 1914, 26.

Regulations for Medical Services/Regulaties voor de Geneeskundige Dienst. Pretoria, 1914, 64.

Regulations, Instructions, Establishment Tables, etc., for the Permanent Force (South African Mounted Riflemen)/Regulaties, Instrukties, Dienststaat-tabels, enz., voor de Staande Macht (Zuid-afrikaanse Bereden Schutters). Cape Town, 1914, 286.

Van die militêre handboeke wat in 1913 en 1914 in die Unie uitgegee is, word die volgende genoem:

Manual of Training for Cadets of the Union of South Africa. Cape Town, 1913, 626.

Battalion Drill, Marching and March Discipline and Field Training for Infantry. 1914. Johannesburg, 1914, 28.

Machine Gunners' Handbook. Maxim Gun Drill. 1914. Johannesburg, 1914, 12.

Open Order, Skirmishing Drill for Infantry in Attack (with Notes on Attack and Defence). Signals, Scouting and Outpost Duty. Based on Official Manuals, 1914. Johannesburg, 1914, 32.

10. SUID-AFRIKAANS-BRITSE BESPREKINGS OOR MILITÊRE AANGELEENTHEDE

Vanaf die totstandkoming van die Unie in 1910 is onderhandelings en besprekings oor die organisasie van die toekomstige S.A. weermag en die Unie se aandeel met betrekking tot die Britse ryksverdediging tussen Pretoria en Londen gevoer. So het genl. Botha op 26 September 1912 voorstelle insake die beoogde aandeel van die Unie in die verdediging van die Kaapse Skiereiland aan die Britse Leërraad voorgelê.

Genl. Botha het die Raad meegedeel dat die toekomstige S.A. Kusverdedigingsorganisasie, Burgermageenhede, Burgermagreserwes en die S.A. Nasionale Reserwe die Imperiale garnisoen in oorlogstyd doeltreffend sou kan bystaan en die Unieregering se planne in die verband aan

die Raad voorgeleë. Weliswaar kon die Raad hom in hoofsaak hiermee vereenselwig, maar andersins was dit van oordeel dat die opleidingstydperk van sekere eenhede te kort was. Bygevolg is besluit om die sterkte van die diensdoende Imperiale troepe in Suid-Afrika, t.w. 'n infanteriebataljon, artillerie en genie, in die Unie te handhaaf. Kragtens die Verdedigingswet van 1912 is hierdie Britse troepe aan die Unieregering geleen totdat, in 1914, die besluit gevolg het om hulle tydelik aan die Unie te onttrek.

Die stigting van die *Koninklike Marinevrywilligersorganisasie*, op 1 Julie 1913, kan soos volg verklaar word. Allereers was dit 'n uitvloeisel van die veranderde staatkundige toestand van 1910. Voor 1910 het die Kaapkolonie sowel as Natal oor soortgelyke Britse koloniale militêre organisasies beskik. Nou moes hulle, in 'n nuwe vorm en onder 'n nuwe benaming, hulle plekke binne die raamwerk van die Unie se verdedigingsorganisasie inneem.

Sowel Suid-Afrika se volslae maritieme afhanklikheid van Brittanje, as die Imperiale beleid om afsonderlike vlootstrydkragte deur die dominiums te laat beheer, het die stigting van die bogenoemde afdeling gebiedend gemaak.

Op 1 Julie 1913 was twee kompanieë van die pasgestigte afdeling in Kaapstad en een in Durban gestasioneer wat onder bevel van die Britse bevelhebber Kaap die Goeie Hoop gestaan het en van Britse instruksies voorsien is.

Die instandhoudingskoste in vrede tydens die ongeveer £4,000 (R8,000) per jaar bedra. Vrywilligers is jaarliks gedurende twee weke aan boord van Britse oorlogsskepe en aan die vaste wal opgelei.

In Augustus 1914 is die bestaande organisasie, sonder dat daar ook maar 'n enkele proklamasie uitgevaardig is, by die Britse vloot ingelyf. As motivering vir hierdie onwettige optrede, aldus Ondersekretaris Bourne, het die verskoning gedien dat tydvertraging insake die beplande oorname ontoelaatbaar sou wees.

Nog 'n aspek van Brits-Suid-Afrikaanse samewerking, gesien binne die raamwerk van die toenmalige Britse ryk, was die Britse poging om in 1913 en die daaropvolgende jare 'n ryksradionetwerk daar te stel.

In 1913 het 'n ooreenkoms tussen Brittanje en die Marconi-maatskappy tot stand gekom en in 1914 het die Unieregering besluit om £2,000 (R4,000) tot die koste by te dra. In 1915 is radioposte in Engeland en Egipte opgerig, maar oorlogsomstandighede het verdere verwesenliking van die planne voorlopig verhinder²³.

Van belang is ook genl. Botha se verklaring van 30 Januarie 1913 dat die Unieregering geen vaste verteenwoordiger op die Imperiale Verdedigingskomitee begeer het nie. Volgens die Unieregering was dit geriefliker dat die Eerste Minister of ministers van betrokke departemente na Londen sou oorkom indien hulle aanwesigheid vereis sou wees.

11. DIE SUID-AFRIKAANSE VLIËNIERSKORPS

In die Verdedigingswet van 1912 is bepaal dat die toekomstige Suid-Afrikaanse Vlieënierskorps 'n Burgermagenheid sou wees, dat die goewerneur-generaal 'n Lugmagaskool sou kan laat oprig en dat koste wat in dié verband sou aangegaan word deur 'n spesiale pos op die begroting bestry sou word²⁴.

In hierdie omskrywing is brig.-genl. C. F. Beyers, wat tydens sy verblyf in Europa sterk beïndruk is deur die militêre waarde van vliegtuie vir ver-

kenningswerk, se ideaal verwesenlik om 'n eie, Suid-Afrikaanse, lugmag op te bou.

Genl. Beyers kom dan ook die eer toe dat hy as die vader van die huidige Suid-Afrikaanse Lugmag beskou kan word. Weliswaar het die opbou van 'n eie lugmag na die aftrede van die kommandant-generaal en as gevolg van oorlogsomstandighede 'n ernstige terugslag ondervind, maar na die oorlog is — ook deur Britse materiële hulp — dié pogings op 'n kragdadige wyse voortgesit en het die huidige SALM tot stand gekom.

In die Staatskoerant van 13 Mei 1913 het 'n oproep verskyn waarin belangstellende burgers onder 35 jaar uitgenooi is om aansoek te doen om in die Suid-Afrikaanse Vlieënerskorps opgelei te word.* Die gekose applikante sou, na 'n vooropleiding ooreenkomstig die voorskrifte van die *Fédération Aéronautique Internationale* as toekomstige vlieëners getoets word. Vervolgens sou 5 van die geslaagdes, nadat hulle hul Burgermag-offisiersaanstellings sou ontvang het, in Maart 1914 na Europa gestuur word om gevorderde militêre lugvaart- en verkennerskursusse te volg. Geslaagdes sou vervolgens, na hul terugkeer in die Unie, gedurende die eersvolgende 5 jaar as eskadronbevelvoerder (majoor), vlieënier-bevelvoerder (majoor), vlieënier-bevelvoerder (kaptein) of vlieënier-luitenant aangestel word²⁵.

Die regering, wat nie oor die nodige opleidingsgeriewe beskik het nie, het mnr. C. Compton Paterson, van die *Paterson Aviation Syndicate Ltd.* (Kimberley) bereid gevind om die opleiding van die toekomstige lugmag-offisiere ter hand te neem.

In Augustus 1913 is met die opleidingskursus begin en op 10 Oktober 1913 het die Ondersekretaris van Verdediging, die hoof van die S.A. Militêre Skool op Bloemfontein (kol. P. C. Skinner), en mnr. Compton Paterson die vliegveld besoek waar mnr. Cheeseman die leerlinge onderrig het. Die geselskap het ook die vliegtuigskure besigtig en gesien hoe die toekomstige vlieëners geoefen het. Vermoedelik een of twee dae later het Cheeseman tydens 'n vlug op Alexanderfontein neergestort en 'n beenbreuk opgedoen. 'n Paar dae later is hy op Kimberley oorlede en sy heengaan het die einde van die Kimberleyse vlieënskool beteken²⁶.

Terwyl Paterson sy vlieënskool gesluit en hy na Engeland teruggekeer het, is sy oud-leerlinge na Bloemfontein waar 'n vakkundige kursus gevolg is deur lte. B. H. Turner, M. S. Williams, M. van Coller, G. S. Creed, K. R. van der Spuy, G. P. Wallace, E. C. Emmett, J. Clisdal, Hopkins en Solomon²⁷. Vervolgens is Gerard Percy Wallace, Gordon Shergold Creed, Kenneth Reid van der Spuy, Edwin Cheere Emmett, Basil Hobson Turner en Marthinus Steyn Williams op 30 April 1914 as Burgermagluitente (*Z.A. Vlieënerskorps*) aangestel en vir verdere opleiding na die Royal Flying Corps, Salisbury, Engeland, gestuur²⁸.

Terwyl hulle in Engeland opgelei is, het die Regering ondersekretaris Bourne na Engeland gestuur om inligting aangaande die Imperiale verdediging, die opleiding van vlieëners, die aankoop van vliegtuie en toerusting te verkry. Ook moes hy 'n bevoegde raadgewer vind om die grondlegging van die S.A. Vlieënerskorps en die opleiding van vlieëners ter hand te neem.

Bourne het op 30 Mei 1914 na Engeland afgereis, is op 5 Augustus 1914 telegrafies teruggeroep en het oënskynlik met leë hande teruggekom.

Volgens maj. M. J. Uys is kapt. Wallac en lte. Creed en Van der Spuy,

* Die Korps is met ingang van 30-9-1921 ontbind, aldus G.K. no. 1744 soos gepubliseer in die Staatskoerant van 4-11-1921.

wat na hul terugkeer in die Unie in Desember 1914 aan die Staande Mag toegevoeg is, met die daarstelling van die S.A. Vlieënierskorps belas. Die Regering het aan die begin van die Eerste Wêreldoorlog ondersoek na die aanwesige vlieëniers, werktuigkundiges en vliegtuie in die Unie ingestel. Die oes was uitermate skraal. 'n Sekere Leale, van Johannesburg, het oor vliegervaring met 'n Curtis-Bleriotvliegtuig beskik. Mnr. A. V. Clarke, van Kaapstad, het vliegtuie in 'n Britse fabriek getoets maar nie oor 'n vliegsertifikaat as loods beskik nie. Mnr. A. J. Willis, van Cradock, was 'n vliegtuigwerktuigkundige, terwyl die reeds genoemde lt. M. van Coller, van Pretoria, sy opleiding op Kimberley ontvang het. Mnr. J. H. Dewhurst, van Johannesburg was 'n opgeleide loods en werktuigkundige, 'n sekere H. C. Carter, van Umkomaas, het oor kennis van vliegtuie beskik, terwyl die Pretorianer P. G. Viljoen kennis van vliegtuigbou gehad het. 'n Sekere Gavin, van Salisbury, was nie gesertifiseer nie, maar het met die bekende vlieënier Weston saamgewerk.

Op 3 Augustus 1914 het mnr. A. K. Robertson, van Cambridge, naby Oos-Londen, 'n vliegtuig aan die Regering aangebied en o.m. geskrywe: *I have recently constructed a tractor biplane, which flew stably for a short distance when through inexperience in piloting aeroplanes, I smashed the machine; the damage though considerable is repairable, the engine a latest pattern Anzani motor 60 horsepower is undamaged and the remainder of the machine is here though unrepaired.*

Vliegtuie en ander toerusting is in Engeland verkry en na Walvisbaai verskep waar dit in April 1915 aangekom het. Op 6 Mei 1915 sou die S.A. Vlieënierskorps sy eerste verskyning in Suidwes-Afrika maak.

'n Nuwe tydperk, die een van die verkenning van die ruimtes, het ook in ons land aangebreek. Dit was daardie tydperk waarvan Victor Lougheed in 1910 in sy *Vehicles of the Air* geprofeteer het:

Over all will soar with ease of the gull or dive with the speed of the whirlwind, the myriad ships of the air, transforming the face of the heavens of many sizes and at many altitudes, midgets and leviathans, close to the earth, in the days the shadows will speed over every corner of all the lands and seas

Ver in die toekoms sou die Suid-Afrikaanse Lugmag duik met die spoed van die warrelwind en sweef met die gemak van die sierlike seemeeu.

12. DIE SUID-AFRIKAANSE MEDIESE DIENS

Op 14 November 1913 het die Verdedigingsraad die stigting van die *Zuid-Afrikaanse Mediese Dienst* en die splitsing van die nuwe organisasie in 'n afdeling vir die Staande Mag en 'n afdeling vir die Aktiewe Burgermag goedgekeur. Terwyl eersgenoemde afdeling uit offisiere, onderoffisiere en verpleegsters sou bestaan, het die Aktiewe Burgermag se afdeling uit geneeskundige Dienseenhede en persone bestaan wat aan Burgermagineenhede toegevoeg is. Ook is daar voorsiening gemaak vir 'n vrywillige hulpafdeling, m.a.w. 'n vrywillige verpleegdiens wat die verpleging van siekes en gewondes in oorlogstyd sou behartig²⁹.

Op 1 Desember 1913 is maj. P. G. Stock as stafoffisier Mediese Diens (Staande Mag) aangestel, nadat hy reeds vroeër deur die Johannesburgse stadsraad aan die Departement van Verdediging geleen was. Behalwe dat maj. Stock met die organisasie van die S.A. Mediese Diens belas is, was hy terselfdertyd ook assistent-gesondheidshoof van die Unie³⁰.

Reeds voordat maj. Stock met sy werksaamhede begin het, is die distrik-stafoffisiere ingelig dat die mediese eenhede in die militêre distrikte vermoedelik na 1 Januarie 1914 georganiseer sou word. Intussen is offisiere wat voorheen werksaam was by voormalige Vrywilligereenhede as Burgermagoffisiere van die S.A. Mediese Diens aangestel. So is lt.-kol. J. Hyslop, DSO, VD, van die voormalige *Natal Medical Corps*, aangestel as assistent-direkteur van die S.A. Mediese Diens (Natal), terwyl maj. A. McKenzie, voorheen dieselfde korps, aan die 2e Veldambulans (Natal) toegevoeg is.

Na die 1e Veldambulans (Transvaal) is o.m. oorgeplaas: Lt.-kol. Henry Temple-Mursell, maj. P. G. Stock, kapt. W. S. Cotrill en kwartiermeester - lt. G. E. Baker, wat voorheen almal aan die *Transvaal Medical Corps* verbind was.

Van die eertydse *Cape Medical Corps* is o.m. maj. J. I. Brownlee, DSO, na die S.A. Mediese Diens oorgeplaas, terwyl kapt. W. B. Skinner aan die die *Kaffrarian Rifles* toegevoeg is³¹. Hierdie en ander, soortgelyke oorplasinge en aanstellings, is gedurende die laaste maande van 1913 en die eerste helfte van 1914 deurgevoer, terwyl reeds op 1 April 1913 maj. George H. Knapp, voorheen van die *Cape Medical Corps*, as bevelvoerder van die Suid-Afrikaanse Mediese Skool (Tempe) aangestel is³².

Ten slotte kan nog vermeld word dat die regulasies van die Suid-Afrikaanse Militêre Verplegingsdiens in die Staatskoerant van 24 Augustus 1914 verskyn het. Hiermee was die organisasie van die S.A. Mediese Diens, met insluiting van die verpleging, afgerond³³.

13. DIE SUID-AFRIKAANSE VEEARTSENYKUNDIGE DIENS

Terwyl brig.-genl. H. T. Lukin in sy verslag oor 1912-1913 vermeld het dat 'n veearts vir die mediese versorging van die Staande Mag se ry- en trekdiere aangestel is, het dit tot Oktober 1914 geduur voordat die regulasies van die *Zuid-Afrikaanse Veeartsenykundige Dienst* gepubliseer is³⁴. Intussen het kapt. J. G. Bush, wat van 1903-1922 in diens van die Departement van Landbou was, sy sekondering na die UVM verkry en met ingang van 1 Julie 1913 sy aanstelling as kaptein (Burgermag) ontvang. Van hom is die opmerking, soos gepubliseer in die departementele jaarverslag oor 1912-1913, afkomstig dat die ry- en trekdiere van die Staande Mag oor die algemeen van 'n lae gehalte was. Enersyds het kapt. Bush dié verskynsel toegeskryf aan die onwil van die Departement van Verdiediging om goeie pryse te betaal, terwyl hy andersyds beklemtoon het dat perdetelers moet besef dat dit lonend is om goeie perde te teel.

Kort na die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog is bepaal dat die S.A. Veeartsenydiens uit 'n afdeling Staande Mag (staf) en 'n Burgermagseksie sou bestaan wat ooreenkomstig die geldende bepalings vir die S.A. Mediese Diens ingerig sou wees.

Kapt. Bush was op daardie tydstip as assistent-direkteur van die S.A. Veeartsenykundige Diens by die Upingtonse depot en daarna by die depot van die Suidelike mag (SWA) werksaam³⁵.

Terwyl die UVM in 1913 geleidelik opgebou is, het 'n stakingsvloedgolf die Witwatersrand getref. Waar die UVM op dié tydstip nie oor voldoende militêre slaankrag beskik het nie, het die Regering die hulp van Imperiale militêre eenhede ingeroep om wet en orde aan die Witwatersrand te herstel en te handhaaf.

Weliswaar het die Regering sy doelwit gedeeltelik bereik, maar dit was slegs moontlik nadat verregeaande toegewings aan die stakingleiers die rus tydelik laat terugkeer het.

In Januarie 1914 het nuwe stakings, gepaard gaande met onluste, dieselfde gebied weer getref. Hierdie keer het die stakers met 'n georganiseerde Unieverdedigingsmag te doen gekry wat ten volle vir sy taak bereken was.

In die volgende hoofstukke word nader op die stakings van 1913 en 1914 en die rol wat die gewapende magte daarin gespeel het, ingegaan.

GERAADPLEEGDE BRONNE EN LITERATUUR

Met verwysing na die vermelding aan die slot van die eerste hoofstuk, word die volgende geraadpleegde bronne en literatuur genoem:

Staatskoerant van de Unie van Zuid-Afrika, waarin Goewermentskennisgewings nos. 871/1912, aantekening 1; 921/1912, aantekening 8, 9; 922/1912, aantekening 8; 1532/1912, 1620/1912, 11/1913, 391/1913, 731/1913, 1005/1913, aantekening 14; 1850/1913, aantekening 16; 291/1912, 1533/1912, 1850/1913, 1766/1912, 378/1913, 761/1913, 1880/1913, 434/1913, 1766/1912, 642/1914, 1068/1914, 1714/1914, 716/1915, 1880/1913, 970/1915, aantekening 28; 764/1913, aantekening 34; 1405/1914, aantekening 45; 1714/1914, aantekening 46.

G. D. Scholtz, *Generaal Christian Frederik Beyers 1869-1914*, (Johannesburg, 1941). Aantekening 6.

Uniale Blouboek: UG 61-'13. Aantekening 15, 18, 19, 21, 27, 47.

Kommando, Junie 1945, waarin M. J. Uys, „Die ontwikkeling en ontstaan van die S.A. Lugmag,” aantekeninge 34, 38; November 1962, waarin A. C. Blake „Suid-Afrika se eerste vliegskool”, aantekening 34.

L. A. Wyndham, *The Airpost of South Africa*, (Cape Town, 1936). Aantekening 34.

Diamand Field Advertiser, Kimberley, 11 Oktober 1913, Aantekening 36.

Transvaal Leader, Johannesburg, 14.10.1913. Aantekening 36.

K. R. van der Spuy, *Chasing the Wind*, (Cape Town, 1966). Aantekening 37, 38.

AANTEKENINGE

1. Goewermentskennisgewing no. 871 van 22.6.1912; art. 29 van wet no. 13, 1912; artt. 28, 38, 46, 47, 57, 63, 70, 116 van genoemde wet.
2. *Ibid.*, no. 871, die eerste vergadering is op 17.10.1912 gehou. Genl. S. W. Burger het, net soos kol. Crewe, lid gebly tot 1919. Kol. (later brig.-genl.) Sir Duncan McKenzie se lidmaatskap is in 1922 beëindig, in 1914 het genl. Wessel Jac. Wessels vir genl. C. R. de Wet vervang wat bedank het. Genl. Wessels is op 1.11.1915, nadat hy sy bedanking ingedien het deur brig.-genl. N. N. W. („Manie”) Botha opgevolg. Lt.-kol. H. Wyndham het kol. Crewe vervang en brig. L. A. S. Lemmer het genl. S. W. Burger opgevolg.
3. Op 1.4.1912 is kapt. Collyer aangestel as stafoffisier belas met Generale stafwerk, op 4.6.1917 is sy titel van hoofstafoffisier vervang deur dié van hoof van die Generale Staf en adjudant-generaal, J. J. Collyer.
4. Lt.-kol. Rowland was voorheen lt.-kol. van die *Transvaal Volunteers* en tydens die A.B.O. majoor en kwartiermeester van die *Royal Dublin Fusiliers* (1899-1901), van 1901—1903 betaalmeester S.A. *Constabulary*. In 1906 was maj. Rowland o.m. verantwoordelik vir die mobilisering van die *Transvaal Volunteers* se kontingent wat na Zoeloeland gestuur is. As kwartiermeester-generaal van die UVM het kol. Rowland in Des. 1917 afgetree.
5. Voor sy indiensneming by die UVM was maj. (later kol.) P. G. Stock as geneesheer in diens van die Johannesburgse munisipaliteit. Hy het o.m. deelgeneem aan die veldtog in SWA en was in bevel van die S.A. Mediese Diens in Frankryk. Kol. Stock het in 1920 bedank.
6. Besonderhede in G. D. Scholtz, *Generaal Christian Frederik Beyers 1869—1914*, (Johannesburg, 1941). Oor sy reis p.240 e.v. Genl. Beyers wou in Engeland militêre vliegtuigdeskundiges as instruktors werf en het in Switserland, Duitsland en Frankryk maneuvres bygewoon. Hy kan as die eintlike stigter van die SALM beskou word. (A. L. Gavshon, *Flight for Freedom. The Story of the S.A.A.F. and its aces*, (Johannesburg, 1941). Sien ook *Transvaal Leader*, Johannesburg, 3.12.1914.
7. Die latere brig.-genl. sir H. T. Lukin, KCB, CMG, DSO, het in 1879 by die Kaapse grenspolisie aangesluit, was o.m. in bevel van 1 SAI Brigade, het in 1919 afgetree en daarna as lid van die Verdedigingsraad opgetree. Hy is in 1926 oorlede.
8. Kol. Beves was voorheen in bevel van die *Transvaal Volunteers*, het o.m. deelgeneem aan die veldtog in SWA, was in 1918 in bevel van die Potchefstroomse kamp en is in 1919 aangestel as kommissaris (teruggekeerde soldate). I.v.m. bogenoemde besluite: Staatskoerant, 5.7.1912, G.K. no. 921, no. 922, 3.7.1912.
9. Staatskoerant 5.7.1912, Goewermentskennisgewing no. 921. 3.7.1912.
10. Hierdie kursusse is gevolg deur: 'n Spesiale deelydse infanterie-adjudantkursus (4.11.1912—26.11.1912); 'n spesiale kursus vir Afrikaanssprekendes (Okt. 1912—Mei 1913); die eerste kursus vir berede luitenant (Aktiewe Burgermag) (1.2.1913 — 21.2.1913); die tweede kursus vir kapteins en majors (Berede en Infanterie, Burgermag) (26.2.1913—18.3.1913); 'n spesiale kursus vir deelydse instruktors (7.3.1913 — 20.3.1913), die derde kursus vir onderoffisiere (verkennerkursus) (2.4.1913—15.4.1913); die vierde kursus vir infanterieluitenant Burgermag) (18.4.1913 — 8.5.1913); die vyfde kursus vir offisiere van die ZABS (16.5.1913—26.6.1913); die agste kursus, inligting (6.8.1913—29.8.1913); die eerste kursus in militêre wet (ZABS-offisiere) (8.9.1913—12.9.1913), waaraan deelgeneem het lt.-kol. R. C. Grant, lt.-kol. W. J. Clarke, lt.-kol. F. S. Dawson, majj. J. E. G. Roy, W. H. Scarth en W. W. Rush e.a.; militêre wetkursusse 2—6 (15.9.1913—17.10.1913) met as deelnemers o.m. majj. G. A. Brand en C. R. Burgess); 'n kursus vir luitenant (Berede, Burgermag) (1.11.1913—21.11.1913); 'n instruksiekursus vir stafadjudante (1.11.1913—28.2.1914); die tweede kursus vir Afrikaanssprekendes (1.10.1913 — ?); 'n kursus vir lte. (berede) (19.1.1914—7.2.1914), gevolg deur 'n soortgelyke kursus vir infanterie-offisiere (12.2.1914—5.3.1914); twee seinerskursusse (12.1.1914—24.2.1914); 'n vlieënierskursus (9.3.1914—7.4.1914) met die volgende deelnemers: Lt. B. H. Turner, M. S. Williams, M. van Collier, G. S. Creed, K. R. van der Spuy, G. P. Wallace, E. C. Emmett, J. Clisdal en E. J. Hare; 'n bevorderingskursus (kapt.-maj.) (17.3.1914—7.4.1914), die derde seinerskursus (21.4.1914—30.6.1914); 'n kursus vir lte. (Berede, Burgermag) (22.4.1914 — 12.5.1914); 'n kursus vir Burgermagoffisiere (Infanterie) (15.5.1914—5.6.1914), 'n inligtingskursus (23.7.1914—15.8.1914), 'n

- spesiale kursus vir ZABS-offisiere (15.5.1914—15.8.1914) en 'n stafkursus (9.6.1914—18.7.1914).
11. In dieselfde bron kom nog die volgende vermeldings voor: Kookkursusse vir kokke (12.11.1913—5.12.1913, 5-1-1914—28.1.1914, 2.2.1914—25.2.1914, 2.3.1914—25.3.1914, 6.4.1914—1.5.1914, 4.5.1914—29.5.1914, 1.6.1914—24.6.1914, 5.7.1914—29.7.1914, 3.8.1914—26.8.1914); opleidingskursusse Burgermagoffisiere (25.11.1913—23.12.1913, 1.6.1914—30.6.1914, Julie 1914, 1.8.1914—31.8.1914). Eersgenoemde kursus is by die Sentrale Opleidingsdepot en laasgenoemde by die ZABS-depot (Pretoria) gehou. Volledige verslae oor die kursusse kom o.m. voor in U.G. 61—13, p. 7 e.v., p.25 e.v.
 12. Latere kommandante was: Lt. H. H. Bainster, ZABS, (waarn.), Aug. 1914; kapt. A. Mc. Coll, *Steyns Bereden Schutters*, 20.10.1914—21.4.1915; maj. G. H. Giles (waarn.) 21.4.1915—31.5.1915; lt.-kol. M. J. de Jager, 1.6.1915—1.7.1915; maj. G. H. Giles, 1.7.1915—31.8.1916; kapt. G. M. Upton 1.9.1916—17.1.1917, kapt. C. O. Rutherford, 19.4.1918—15.5.1919; maj. J. F. Wolmarans, D.S.O., Z.A.B.S., 15.5.1919—14.1.1920; lt.-kol. W. E. C. Tanner, CB, CMG, DSO, 15.1.1920—30.12.1920; lt.-kol. A. J. Taylor, CMG, DSO, MC, 1.1.1921; lt.-kol. A. J. Taylor, CMG, DSO, MC, 1.1.1921—1.1.1925. Op 1.1.1914 was die personeelbesetting soos volg: Kommandant S.A. Militêre Skool: maj. P. C. B. Skinner; adj.: kapt. J. H. Breytenbach, kwartiermeester: lt. D. P. P. Cronin. Militêre Opleidingskool: Offisiersinstruktors- kapt. J. G. W. Leipoldt en lt. C. la T. Turner-Jones RE. In Staatskoerant 22.7.1913, G.K. no. 1130 van 17.7.1913 is as offisier-instrukteur van die Skool vir Geweeroefeninge lt. A. W. C. Richardson, vroeër van die *Regiment Bedfordshire*, genoem. I.v.m. die Mediese Opleidingskool is nog genoem: Stafinstrukteur, kapt. B.A. Odum; mediese kwartiermeester, lt. F. C. D. Watts; met personeelwerwing vir die S.A. Militêre Skool is omstreeks Junie 1912 begin aldus 'n ongedateerde skrywe van Waarn. Ondersekretaris-Kapt. T. Kroon.
 13. G. K. nos. 1532 (6.11.1912), 1620 (29.11.1912), 11 (2.1.1913), 391 (5.3.1913), 731 (3.5.1913) en 1005 (26.6.1913).
 14. U.G. 61—'13, p. 34 e.v. en p. 26 (H. R. M. Bourne).
 15. U.G. 61—'13, p. 36; sien ook G.K. no. 1850, 28.11.1913.
 16. Lt.-kol. Grant was afkomstig van die *Cape Mounted Riflemen*, lt.-kol. Clark was oud-Kommissaris van Polisie (Natal), lt.-kol. Elliott was vroeër distriksinspekteur van die *Cape Mounted Police*, lt.-kol. Dawson was kaptein van die *S.A. Constabulary* (1902) en Inspekteur van Polisie (Bloemfontein, 1908), terwyl lt.-kol. Berrangé voor 1.4.1913 as distriksinspekteur van die *Cape Mounted Police* werksaam was (U.G.61—'13, p.41).
 17. U.G. 61—'13, p.8 e.v. (verslag van H. R. M. Bourne).
 18. *Ibid.*, p.43.
 19. U.G. 61—'13, p.4.
 20. U.G. 61—'13, p.39.
 21. U.G. 61—'13, p.19.
 22. Publikasies gebaseer op die volgende G.K.: 1912(1), nie aangedui nie; 1912(2), nos. 291/1912 en 1533/1912; 1913(1), nos.: 1533/1912 en 1850/1913; 1913(2), no. 1766/1912; 1913/3, no. 1766/1913; 1913/4, no. 1766/1912; 1913(5), no. 378/1913; 1913(6), nos. 761/1913, 1880/1913(7), no. 434/1913; 1913(8) nie aangedui nie; 1914(1), no. 1766/1912; 1914(2), no. 642/1914; 1914(3), no. 643/1914; 1914(4), no. 644/1914; 1914(5), no. 1068/1914; 1914(6), nos. 1714/1914 en 716/1915; 1914/(7), no. 1880/1913. I.v.m. die S.A. Mediese Diens het nog verskyn: *South African Military Nursing Service/Zuidafrikaanse Militaire Verplegingsdienst, 1915*, 8 (GK. no. 970/1915) en *Orders and Instructions for the South African Medical Corps and South African Military Nursing Service (Provisional)*, (Cape Town, 1917), 54.
 23. In 1919 het die Britse Admiraliteit stasies vir oorlogsdoeleindes op Port Nolloth en Jacobs gebou. In 1920 is stasies op Windhoek en Nairobi voorgestel. Die Unieregering het die eerste voorstel verwerp en die Witwatersrand aanbeveel.
 24. Art. 19(1)—(3).

25. G.K., no. 764, 10.5.1913. Skale: £550x£30—£640, £425x£25—£500, £375x£20—£435. Eng. benamings: Squadron Commander, Flight Commander, Flying Officer, M. J. Uys, „Die ontwikkeling en ontstaan van die S.A. Lugmag”, *Kommando*, Junie 1954; A. C. Blake, „Suid-Afrika se eerste vliegskool”, *Kommando*, Nov. 1962; L. A. Wyndham, *The Airposts of South Africa*, (Cape Town, 1936).
26. *Diamond Field Advertiser*, Kimberley, 11.10.1913; *Transvaal Leader*, Johannesburg, 14.10.1913.
27. K. van der Spuy, *Chasing the Wind*, (Cape Town, 1966), verspreide bladsye.
28. M. J. Uys, *op. cit.*, p.13; Van der Spuy, *op. cit.*, p.48 e.v.
29. Staatskoerant 5.12.1913, G.K. no. 1880, Regulasies vir die Geneeskundige Diens, Unieverdedigingsmag.
30. Hy het in 1915 aktiewe diens gedoen in S.W.A. en is vervolgens na Engeland en Frankryk i.v.m. hospitaalorganisasie e.d.m. ten behoeve van die S.A. oorsese kontingent.
31. Hierdie en ander oorplasings het geskied kragtens subart. 1 art. 46 en subart. 5, art. 28 van die Verdedigingswet.
32. Maj., later kol. G. H. Knapp het tydens die Gewapende Protes sowel as in S.W.A. aktiewe diens verrig. Afgetree: 15.7.1918.
33. G.K. no. 1405.
34. Staatskoerant 16.10.1914, G.K. no. 1714.
35. Lt.-kol. Bush is op 1.5.1922 as voltydse direkteur S.A. Veeartsenykundige Diens aangestel; U.G. 61—'13, p.45.

DIE RANDSE STAKING VAN 1913

INLEIDING

Terwyl 'n deel van die kosmopolitiese blanke bevolking van die Witwatersrand voor die Anglo-Boere-oorlog met die Regering gebots het, was daar ook na die oorlog onrus in hierdie steeds belangriker wordende nywerheidsgebied.

Tog is daar opmerklike verskille waar te neem. Voor die uitbreek van die Anglo-Boere-oorlog was dit 'n stryd wat tussen die kapitaalkragtige, leidinggewende en vyandiggesinde deel van die Uitlanders in die mynbedryf en die Regering aangeknoop is om meer seggenskap in die bestuur van die *Zuid-Afrikaansche Republiek* te verkry.

'n Gedeelte van dieselfde ontevredenes het openlik of in die geheim pogings aangewend om die Republiek van sy onafhanklikheid te berowe met die doel om die Transvaalse grondgebied aan die Britse ryk toe te voeg. Terwyl die verloop van die oorlog (1899-1902) die begeertes van bogenoemde groep verwesenlik het, het die myneienaars na 1902 met wrywings ten opsigte van hul blanke werknemers, wat hoofsaaklik uit die buiteland afkomstig en gedeeltelik met sosialistiese gedagtes behep was, te kampe gekry.

Hierdie wrywings het in 1907 tot 'n staking gelei wat die goudwinning in die betrokke gebied gedeeltelik lamgelê het, terwyl dit by dieselfde geleentheid geblyk het dat die polisiemag wat ter plaatse saamgetrek was, nie by magte was om wet en orde te handhaaf nie. Altesame 1,400 Imperiale soldate is na die onrusgebied gestuur om die toestand onder beheer te hou wat ontstaan het as gevolg van die eise wat Marxisties georiënteerde leiers van blanke werkers wat veral van Britse herkoms was, ten opsigte van arbeidsvoorwaardes gestel het.

Agter hierdie leerstellings het die gedagte gelê om die bestaande maatskaplike orde vroeër of later op 'n gewelddadige wyse te vernietig en die sogenaamde blanke proletariaat te laat seëvier.

Ten opsigte van soortgelyke doelstellings wat deur georganiseerde werkers voor en na dié jaar en veral in Europa beoog is, het dié bewegings aan die Witwatersrand en in ander Suid-Afrikaanse nywerheidsgebiede verskil deurdat die nadruk uitsluitend op die blanke werkers, m.a.w. op dié gedeelte van die „proletariaat” gelê is wat deur die kleurskeidslyn van die nie-blanke „proletariaat” geskei was.

Dit blyk duidelik dat, afgesien van die owerheid se plig om wet en orde te handhaaf, ook met betrekking tot die politieke doelstellings wat deur vakbondleiers en hulle volgelinge beoog is, die Regering in verband met die arbeidsgeskille 'n belangrike taak gehad het om te vervul, t.w. om die bestaande orde met al die magsinstrumente wat tot sy beskikking bestaan het, teen 'n moontlike minderheidsomwenteling te beskerm en om terselfdertyd geregverdigde griewe van die werkers uit die weg te ruim. Terselfdertyd moes die Regering op sy hoede wees om moontlike oproerighede van die kant van nie-blanke mynwerkers, wat tydens stakings as werkloos in kampongs saamgedrom het, te verhinder of te beteuel.

1. DIE JAAR 1913

Dat die toekoms 'n herhaling van die gebeurde in 1907 kon bring, is deur hernieuwe stakings in 1913 bewys. Terwyl op politieke gebied die skeuring tussen genl. Smuts en genl. Hertzog deurgewerk en die blanke front verdeel het en Bantoe-onluste in die Mount Frere-gebied uitgebreek het, het die Randse staking aan die begin van Julie sy hoogtepunt bereik, terwyl o.m. in November en Desember van dieselfde jaar 'n staking van blanke steenkoolmynwerkers op Newcastle gevolg het.

Aan die begin van 1914 het 'n nuwe vloedgolf van stakings aan die Witwatersrand gevolg. Op meer as een gebied het daar dus in die jong Unie van Suid-Afrika, betreklik kort voor die uitbreek van die Eerste Wêreldoorlog, 'n ontplofbare toestand geheers.

2. DIE RANDSE STAKING VAN 1913

a. Literatuur

Met betrekking tot bogenoemde staking van 1913 kan uitgebreide gegewens in 'n drietal amptelike publikasies aangetref word, t.w.:

Correspondence relating to recent disorders on the Witwatersrand and the employment of Regular Troops (Cd 6941, July 1913, London, 1913); Further correspondence relating to recent disorders on the Witwatersrand and the employment of Regular Troops (Cd 6942, London, 1913), en Report of the Witwatersrand Disturbances Commission (Cd 7112, London, 1913).

b. Die aanleiding tot die staking

Uit sowel eersgenoemde as die tweede amptelike publikasie kan afgelei word dat die aanleiding tot die staking kortliks soos volg was.

Op 26 Mie 1913 het 'n nuwe bestuurder van die *New Kleinfontein-myn*, sonder inagneming van die bepalings van die Transvaalse wet insake nywerheidsgeskille van 1909, besluit om die werksure van sekere ondergrondse werktuigkundiges sodanig te verander dat hulle, net soos ander mynwerkers, gedurende 'n gedeelte van die Saterdagmiddag sou moet werk.

Ofskoon die mynbestuurder, nadat hy verneem het dat so 'n voorgenome wysiging 'n maand voor die tyd bekendgemaak moet word, daarna ooreenkomstig genoemde wet gehandel het en die nuwe werksure met ingang van 1 Julie 1913 wou invoer en sy voorneme in dié verband kenbaar gemaak het, was die stakers nie daarmee tevrede om op Saterdagmiddag te werk nie¹.

'n Stakerskomitee, bestaande uit verteenwoordigers van 'n aantal vakbonde, t.w. mnre. R. Haynes (voorsitter van die stakerskomitee), J. T. Bain (sekretaris van die stakerskomitee), T. Matthews (voorsitter *Transvaal Miners' Association*), T. A. Tole, (vice-president *Transvaal Federation of Trade Unions*), D. Dingwall (president *South African Council of Boiler Makers*), G. H. Kendell (organiserende sekretaris *Amalgamated Society of Engineers*), J. Pender (sakebestuurder *Amalgamated Society of Carpenters and Joiners*), en R. A. Waterston (organiseerder *Engine Drivers' Association*) is in die lewe groep. Dié komitee het geëis dat reeds ontslane werkers weer in diens geneem en dat enige soort werk vir blanke mynwerkers op Saterdagmiddag afgeskaf word².

Onderhandelings waarby sowel die stakerskomitee as verteenwoordigers

van die betrokke mynmaatskappy en Staatsamptenare betrokke was, het gevolg maar geen resultate opgelewer nie.

Op 17 Junie het die blanke mynwerkers van die myn besluit om nie na hulle werk terug te keer nie voordat al die vroeëre blanke werkers weer deur die myn teruggeneem sou wees. Twee dae later het die mynwerkers van nog 'n myn besluit om te staak en op 21 Junie het mynwerkers van 'n derde myn by hulle aangesluit³.

c. Die Regering tree op. Die stakers antwoord.

Voordat die mynwerkers van laasgenoemde myn tot die staking toegetree het, het die waarnemende landdros van Benoni op 20 Junie 'n verbod insake ongeoorloofde sameskoling van meer as ses persone uitgevaardig⁴. Ten spyte van hierdie verbod het die stakers tog besluit om op 29 Junie 'n massavergadering op Benoni te belê, nadat genl. J. C. Smuts op 22 Junie met verteenwoordigers van albei belanghebbende groepe vergader maar geen tasbare resultate verkry het nie.

Die beplande vergadering op Benoni is deur die Regering toegelaat nadat versekerings ontvang is dat daar geen geweld sou gepleeg word nie.

Om moontlike wanordelikhede te voorkom het die regering reeds vroeër 'n groot aantal polisiemanne en *Zuidafrikaanse Bereden Schutters* (ZABS) na Benoni gestuur om rus en orde te handhaaf⁵.

Volgens verslae was daar 8,000 persone by die vergadering aanwesig waar o.m. die volgende besluite geneem is:

i. Dat hierdie werkersvergadering erkenning van die reg van vrye spraak en openbare vergadering eis en dat die optrede deur die Regering om te probeer om die vryhede van die volk te beperk of daarmee te peuter, veroordeel word.

ii. Dat die vergadering ten gunste van die uitroep van 'n algemene staking in belang van die werkers is, sodat 'n algemene verbetering van werksomstandighede dwarsdeur Suid-Afrika verseker kan word⁶.

Na die vergadering wou 'n groot deel van die stakers en hul geesverwante na die *New Kleinfontein*-myn opruk met die bedoeling om werkwilliges te molesteer, maar polisie het dit verhinder.

Gedurende die volgende dae het die staking uitgebrei en op 2 Julie was 4,800 blanke mynwerkers van altesame 17 myne en 80 blanke werknemers van twee kragstasies by die staking betrokke, terwyl die *Transvaal Miners' Association* besluit het dat 'n algemene staking op 4 Julie sou begin.

Hierdie besluit is eenparig deur die uitvoerende komitee van die *Federation of Trades* gesteun en lede van laasgenoemde organisasie is gelas om by die staking aan te sluit⁷.

Volgens die goewerneur-generaal sou, soos hy verneem het, die staking van 1907 misluk het omdat die ander ambagsmanne nie by die mynwerkers aangesluit het nie.

Tans word, so het hy vervolg, pogings aangewend om hulle by die staking te betrek. Pogings om hulle te oorreed om te staak, word ten opsigte van spoorwegpersoneel aangewend, dalk kan die staking na steenkoolmyne uitbrei en indien dit die geval sou wees dan sou ernstige ongerief ten opsigte van die myne, die spoorweë, kragstasies en stede en dorpe ontstaan⁸.

Die goewerneur-generaal het, soos uit bogenoemde beskouings blyk, die verwikkelings in 'n ernstige lig beskou en ongetwyfeld die gevoelens van die Regering, waaronder dié van die Minister van Verdediging (genl. J. C. Smuts), ten volle gedeel.

d. *Militêre versterkings gestuur*

Sodra die staking 'n ernstige wending begin neem het, het die Regering 'n groot polisiemag en *Zuidafrikaanse Bereden Schutters* (ZABS) in die onrusgebied begin saamtrek, sodat daar op 3 Julie 1913, m.a.w. aan die vooraand van die afgekondigde algemene staking, meer as duisend van hulle daar aangekom het of gestasioneer was, terwyl reeds 'n aantal spesiale konstabels ingesweer was.

Ook is aan myneienaars meegedeel dat hulle hul personeel as spesiale polisie by plaaslike landdroste kan laat registreer.

Die skielike uitbreiding van die staking op 30 Junie het ewewel reeds twyfel in regeringskringe laat ontstaan of hierdie mag onder alle moontlike omstandighede toereikend sou wees.

Van hierdie gedagtegang getuig die inhoud van die volgende telegram wat op 30 Junie deur die Minister van Verdediging, genl. J. C. Smuts, aan goewerneur-generaal lord Gladstone, in Durban, gestuur is:

Owing to sudden and very serious development of strike on East Rand have found it necessary ask General Hart send 500 infantry to Benoni to-night to protect mine properties and power stations and to request him to hold another 500 in readiness if required. Trust Your Excellency will confirm action⁹.

Ongeveer gelyktydig het die goewerneur-generaal die volgende telegram van die bevelvoerder van die Imperiale troepe in Suid-Afrika, lt.-genl. sir Reginald Hart VC, KCB, KCVO, ontvang:

The Minister of Defence applied to me to send 500 troops to Benoni for the protection of life and property with as little delay as possible, also to have 500 more in readiness should they be required. The Minister states that on account of Your Excellency being at Durban it has not been possible to communicate his request through the proper official channels. General Smuts explains that he is the authority to apply for troops in aid of civil power in this country, and that the necessary number of Magistrates will accompany the troops which leave Pretoria 8 p.m. to-night¹⁰.

Terwyl die goewerneur-generaal aan genl. Smuts geantwoord het dat hy aanvaar dat laasgenoemde alle voorsorg getref het om, tensy dit absoluut noodsaaklik is, botsings tussen die soldate en die siviele bevolking te vermy en o.m. gevra het of die troepe onder siviele beheer staan en watter instruksies in dié verband gegee is, het hy sowel aan die Minister van Verdediging as aan genl. Hart getelegrafeer dat hy na Pretoria vertrek¹¹.

Terselfdertyd het hy die Imperiale Departement van Kolonies van die inhoud van genl. Smuts se telegram en sy antwoord daarop verwittig en daaraan toegevoeg dat lt.-genl. Hart meegedeel het dat die Imperiale troepe, vergesel deur landdroste, nog dieselfde aand van Pretoria na die Rand vertrek. Vervolgens het hy meegedeel dat, waar die versoek aan lt.-genl. Hart gerig was, hy ongetwyfeld die noodsaaklikheid sal besef om 'n voldoende aantal troepe te stuur¹².

e. *Die goewerneur-generaal se motivering*

Terwyl die goewerneur-generaal met betrekking tot die stuur van 500 Imperiale infanteriste na die stakingsgebied teenoor die sekretaris van die Britse Departement van Kolonies die gedagte uitgespreek het dat lt.-genl. sir Reginald Hart geen keuse gehad het nie en hy sy optrede goedgekeur het, het hy op 3 Julie 1913 aan die sekretaris getelegrafeer

dat op dié dag nog 500 Imperiale infanteriste na die Witwatersrand gestuur is¹³.

Voordat dié besluit geneem is, het die goewerneur-generaal die toestand in oënskou geneem en sy optrede teenoor die sekretaris van die Britse Departement van Kolonies soos volg gemotiveer:

i. Gebeurtenisse het in die rigting van die moontlikheid gewys dat die huidige staking ernstiger sou word as dié van 1907 en dat dit nie tot die goudmyne beperk sou bly.

ii. In 1907 was die staking tot die myne, wat nie heeltemal tot stilstand gekom het nie, beperk. Nogtans is daar 1,400 Imperiale soldate na die gebied gestuur om rus en orde te handhaaf.

iii. Op 1 Julie 1913 het die moontlikheid bestaan dat al die Randse werkers by die staking betrokke sou raak omdat al die vakbondlede beïnvloed is om daaraan deel te neem.

iv. 'n Ernstige faktor is die houding van die Bantoes. Ongeveer 170,000 is in diens van die myne, terwyl 80,000 in ander bedrywe in en naby Johannesburg werksaam is. Indien die myne langelê word, sou 170,000 Bantoes sonder werk wees.

v. Onder dié omstandighede was die goewerneur-generaal van mening dat kragtige en onverwylde optrede deur die Regering lewensbelangrik was om eiendom te beskerm en die vrede te handhaaf.

vi. Die enigste vraag wat nog beantwoord moes word, was aldus die goewerneur-generaal, of dit vir die Regering moontlik sou wees om deur opkommandering van die Verdedigingsmag om die polisie by te staan, daar voldoende troepe saamgetrek sou kan word om die toestand onder beheer te hou.

vii. Volgens die goewerneur-generaal sou dit met betrekking tot 'n moontlike spoorwegstaking en die verspreiding van die staking na elders, onwenslik wees om meer polisie aan die land te onttrek. Dan vervolg hy:

The new defence forces are only in process of formation, and while some volunteer contingents could be mobilised, this meant loss of time. Moreover, volunteer forces are lacking in the experience and steadiness necessary in dealing with serious and widespread disturbance¹⁴.

viii. Aangesien Imperiale troepe ter plaatse aanwesig was, het die goewerneur-generaal onder die heersende omstandighede besluit om aan die versoek van die Regering te voldoen, nadat hy — soos reeds vermeld is — die Regering laat verstaan het dat die Imperiale troepe aangewend sou word om eiendom te verdedig en dat alles gedoen sou word om 'n botsing met die stakers te vermy.

ix. *Having come to the conclusion that the circumstances justified the use of Imperial troops, I felt that it was better to err on the side of sending too many than too few, aldus die goewerneur-generaal¹⁵.*

Aan hierdie uiteensetting kan toegevoeg word dat die goewerneur-generaal op 7 Julie 1913 met betrekking tot die gebruik van Imperiale troepe in die Unie verklaar het dat die Regering na 1910 tot op dié datum van die gedagte uitgegaan het dat, afgesien van kusverdediging en tegniese vraagstukke aangaande opleiding en militêre organisasie, die Unieregering sy eie aangeleenthede reël en dat die aanwesigheid van Imperiale troepe in Suid-Afrika vir binnelandse veiligheid nouliks noodsaaklik was. Volgens die goewerneur-generaal het hy nooit noukeurig op hierdie sienswyse ingegaan nie. Persoonlik was hy egter van mening dat solank die Imperiale regering regstreekse verantwoordelikhede ten opsigte van die protektorate en Rhodesië sou hê, die instandhouding van 'n Imperiale troepemag in die Unie besonder belangrik was. Solank dié mag in Suid-

Afrika sou bly, sou dit 'n reserwe wees wat in geval van enige krisis beskikbaar sou wees.

In dieselfde verband het hy ewewel ook die volgende oordeel uitgespreek: *But I have always accepted the view that it was the duty of the Union Government to deal with any internal troubles through its own forces. The Defence Act having been passed, it only remained to raise and organise the forces contemplated by the Act, and, assuming that these forces were available there was no reason to doubt that they would be amply sufficient to deal with any troubles which might reasonably be anticipated*¹⁶.

Waar die goewerneur-generaal in bostaande beredeneerde uitspraak sy motivering vir die verlening van Imperiale militêre hulp aan die Unieregering gegee het, is dieselfde aangeleentheid op 3 Julie 1913 ook van Britse kant te berde gebring.

Op dié datum het die sekretaris van die Britse Departement van Kolonies aan die goewerneur-generaal getelegrafeer:

*Your Ministers will, I am sure, bear in mind that it is very desirable to employ local South African Forces in all matters connected with strike disturbances, rather than Imperial troops, which are primarily there for other purposes*¹⁷.

Op hierdie telegram het die goewerneur-generaal op 4 Julie 1913 geantwoord dat die Unieregering hom meegedeel het dat die kabinet die wenslikheid terdeë besef om slegs plaaslike Suid-Afrikaanse troepe in verband met die staking te gebruik, maar dat terselfdertyd o.m. aandag op die volgende punte gevestig word:

- i. Kort voordat die stakingsgeskil opgevlam het, is die Vrywilliger-organisasies kragtens die SA Verdedigingswet ontbind.
- ii. Daar was nog nie voldoende tyd om die nuwe Aktiewe Burgermag kragtens dié wet te organiseer nie.
- iii. Daar is tans, aan die begin van Julie 1913, slegs dié vrywilligers aanwesig wat vir opname in die Aktiewe Burgermag geregistreer het. Hulle is oor die lengte en breedte van die land versprei. Dié van hulle wat aan die Rand woon, is in 'n groot mate of stakers of het hulle in so 'n mate met die stakers vereenselwig dat dit nutteloos sal wees om hulle te gebruik om die staking te onderdruk¹⁸.

Dit verklaar m.i. voldoende in watter netelige posisie die Unieregering verkeer het en dat, om die opvlammende staking en die daarmee gepaard gaande ordeverstoring doeltreffend te kan bekamp en moontlike Bantoe-onluste te voorkom, die Regering geen ander uitweg gehad het nie. Imperiale militêre eenhede moes die plek inneem van hulle wat tydens die opbouproses van die Unieverdedigingsmag nog nie of onvoldoende ingeskakel was nie of as onbetroubaar beskou is.

f. Die staking brei uit

Nadat die eerste 500 Imperiale soldate, t.w. die *Royal Scots Fusiliers*, onder lt.-kol. Douglas Smith, op 1 Julie 1913 by die *New Kleinfontein*-myn aangekom het, het die Regering op 2 Julie 'n versoek aan die goewerneur-generaal gerig om nog 500 Imperiale soldate in gereedheid te hou om binne 24 uur na die onrusgebied gestuur te word om sekere myne teen verniel-sugtige stakers te beskerm¹⁹.

Op 3 Julie het 600 Imperiale kavallerie gevolg, nadat op 4 Julie nog 100 Imperiale infanteriste en 100 Imperiale kavalleriste na die stakingsgebied gestuur is²⁰.

Op laasgenoemde dag was die volgende Imperiale troepe in die gebied gestasioneer:

Eenheid	Plek	Sterkte
1 <i>Royal Scots Fusiliers</i>	Die <i>New Kleinfontein</i> -myn	350
	Die <i>Modder B</i> -myn	50
	Die <i>Simmer Pan</i> -myn	50
	Die <i>East Rand Proprietary</i> -myn	50
2 <i>Bedfordshire Regt.</i>	Die Rosherville-kragstasie	100
	Die Simmer Pan-kragstasie	100
	Driefontein	200
	Die <i>East Rand Proprietary</i> -myn	100
Kavallerie	Krugersdorp	300
Kavallerie	Braamfontein	300
Kavallerie	Oosrand	100
Infanterie	Krugersdorp	100
Infanterie	Braamfontein	150
Infanterie	Vereeniging	50
	Totaal	2,000

Genl. Murray was in bevel van die Imperiale troepe aan die Oosrand, terwyl genl. O'Brien in bevel van die Imperiale eenhede aan die Wesrand was met onderskeidelik Johannesburg en Krugersdorp as hoofkwartiere. Op verskillende plekke is gewelddade gepleeg en op 3 Julie is 'n Imperiale sersant en 'n handjievool manskappe naby die *New Kleinfontein*-myn gemolesteer en deur polisie ontset.

Intussen het die staking aanhoudend uitgebrei, terwyl groepe stakers na myne op Witbank en Vereeniging uitgestuur is om werkwilliges te beweeg om te staak.

Teen 4 Julie was daar volgens skatting ongeveer 18,000 van die 24,000 mynwerkers aan die Rand by die staking betrokke²¹.

g. 4 en 5 Julie 1913

Op 4 Julie 1913 sou 'n massavergadering van stakers op die Johannesburgse Markplein gehou word. Meer as 10,000 persone is verwag terwyl die Regering dit as onwenslik beskou het om betogings toe te laat. Bygevolg is al die Randse landdroste gelas om byeenkomste te verbied; kroëë, drankwinkels en klubs is gesluit en 'n groot aantal onberede- en berede polisie met 'n afdeling *Zuidafrikaanse Bereden Schutters* (ZABS) en twee eskadronne *Royal Dragoons* is na die Markplein gestuur waar, nadat stakingleiers en polisie die vergaderdes gevra het om uitmekaar te gaan, die versoeke op dowe ore geval het. Daarna het skermutselings ontstaan. Toe dit geskyn het dat die Suid-Afrikaners oorweldig sou word, het die *Royal Dragoons* die plein sonder veel moeite skoongemaak. Intussen het stakers in ander dele van die stad trems tot stilstand gebring en bestuurders en kondukteurs hardhandig van dié vervoermiddels verwyder, terwyl ander die munisipale kragstasie binnegedring het sodat die stad 'n tydlank in duisternis gehul was. Polisie en soldate het hierdie kwaadwilliges verdrywe en die elektrisiteitsvoorsiening is kort daarop herstel. Kort na vyfuur namiddag is Parkstasie se polisiebewaking oorweldig en 'n deel van die stasie deur stakers en gespuis aan die brand gestee. Om half elf dieselfde aand het 'n verwoede menigte *The Star* se kantoor aangeval omrede dié koerant die staking en die stakers sterk ver-

oordeel het. Die gebou is aan die brand gestee en vervolgens is 'n poging aangewend om 'n aanval op een van die mynmaatskappykantore, die *Corner House*, te loods.

Hier het dit tot 'n botsing met die polisie gelei wat genoodsaak was om van hulle vuurwapens gebruik te maak. Ongevalle is veroorsaak, winkels is geplunder, vuurwapens en ammunisie uit wapenwinkels gesteel en eers gedurende die vroeë oggendure van die volgende dag het Johannesburg tot rus gekom²².

Op dieselfde dag het honderde personeellede van die spoorwegwerkswinkels op Pretoria na die goewerneur-generaalswoning gegaan waar 'n afvaardiging 'n aantal griewe kenbaar gemaak het nadat hulle deur die sekretaris van die Spoorweg- en Hawewerkersbond, mnr. H. J. Poutsma, aangeraai is om na Bryntirion te gaan²³.

Temidde van hierdie spanning het die 5e Julie aangebreek. Op Johannesburg is 'n aanslag van stakers op die *Rand Club* afgeweer, op Benoni is die goedereloods van die spoorweë verbrand en in Pretoria is vrywilligers gevra om wet en orde te handhaaf, terwyl lede van die ZABS, die *Bedford Regiment*, ZABS-kadette en lede van die *Royal Field Artillery* op verskillende strategiese plekke in die stad gesien kon word²⁴.

h. Die einde van die staking

Terwyl van straatgevegte voor die Johannesburgse *Rand Club* aan die gang was, was genls. L. Botha en J. C. Smuts in die gebou om as bemiddelaars te probeer om 'n einde aan die staking te maak. Nadat hulle eers met die stakers en vervolgens met 'n drietal verteenwoordigers van die myneienaars die toestand bespreek en van laasgenoemdes volmag ontvang het om reëlings te tref om die staking te probeer beëindig, is die volgende voorwaardes deur die stakersafvaardiging aangeneem:

- i. Die staking word onmiddellik afgelas, stakers sal na hulle wonings terugkeer en die onluste moet onverwyld beëindig word.
- ii. Die stakers van die *New Kleinfontein*-myn word weer in diens geneem, terwyl die Regering 'n passende skadevergoeding sal betaal aan onderkruipers wat nie deur stakers geviktimiseer sal word nie.
- iii. Die stakers en ander werkers keer na hulle werk terug en sal, sodra hulle eie myne weer begin werk, teruggeneem en nie geviktimiseer word nie.
- iv. Dit staan verteenwoordigers van die werkers vry om enige ander griewe aan die Regering voor te lê wat onderneem om hierop in te gaan.

Die stakersraad van die vakbonde het hierdie voorwaardes met 40-3 stemme aangeneem en dit het die einde van die staking beteken²⁵.

Op 6 Julie 1913 het die staking ten einde geloop nadat op 5 Julie proklamasie no. 149, van 1913, uitgevaardig is. Hierdie proklamasie is op die volgende dag deur proklamasie no. 148, gevolg waarin kragtens artikel 79 van die Verdedigingswet van 1912 'n gedeelte van die Aktiewe Burgermag opgekommandeer is met die doel om, indien dit nodig sou wees, gebruik te word om rus en orde in die Unie te herstel²⁶.

Die volgende eenhede is, met betrekking tot hulle wat lede van die volgende milisie- of vrywilligerkorpse was en wat reeds na eenhede van die Aktiewe Burgermag oorgeplaas was of nog oorgeplaas sou word, opgekommandeer:

- i. Die Vrywilligerkorps van die Kaapprovinsie: Die *Cape Light Horse*, die *Kaffrarian Rifles*, die *Queenstown Rifle Volunteers*.

ii. Die Natalse Milisiekorps: Die *Natal Carbineers*, die *Natal Mounted Rifles*, die *Umvoti Mounted Rifles*, die *Border Mounted Rifles*, die *Zulu-land Mounted Rifles*, die *Durban Light Infantry*.

iii. Die Transvaalse Vrywilligerkorps: Die *Southern Mounted Rifles*.

As gevolg van die ooreenkoms tussen die Regering en die stakingleiers is die proklamasie, waarin die mobilisasie van 2,800 lede van die Aktiewe Burgermag gelas is, nog dieselfde aand herroep²⁷.

Voordat die ooreenkoms tot stand gekom het, is nog 50 Britse kavalleriste, 100 *Royal Engineers* en 1 bat. *South Stafford Regiment* van Pretoria na Johannesburg gestuur, terwyl in 'n telegram van 7 Julie 1913 nog vermeld is dat, ten einde persone en eiendom op Pretoria en Robertshoogte te beskerm, die lede van die *Pretoria Royal Field Artillery* en al die klerke van die Imperiale troepe met gewere bewapen is. Tewens is die *Army Service Corps* ook in gereedheid gehou en het 2 bat. *East Lancashire Regiment* in die Kaapprovinsie gereed gestaan. Ook is vyf verpleegsters van die *Queen Alexandra's Imperial Military Nursing Service* en agt lede van die *Royal Army Medical Corps* na Johannesburg gestuur²⁸. Volgens opgawes wat op 9 Julie 1913 deur die Britse sekretaris van die Departement van Kolonies van die goewerneur-generaal ontvang is, is 19 burgerlikes tydens die onluste in Johannesburg gedood, terwyl 17 ernstige 15 minder ernstige en 17 ligte beserings opgedoen het. Vyf lede van die polisie en een lid van die ZABS was op dié datum nog in die hospitaal, terwyl 'n drietal lede van die *Royal Dragoons* ook in die hospitaal aangehou is²⁹.

3. DIE BEVINDINGS VAN DIE KOMMISSIE VAN ONDERSOEK EN DIE GOEWERNEUR-GENERAAL

Kort na die einde van die staking het die Regering aanbeveel dat 'n kommissie van ondersoek, bestaande uit regter sir Johannes W. Wessels en regter Charles G. Ward, aangewys word om ondersoek na die staking in te stel³⁰. Nadat die goewerneur-generaal die kommissielede aangestel het en getuienis ingewen is, het die *Report of the Witwatersrand Disturbances Commission* as blouboek Cd. 7112 nog in dieselfde jaar verskyn³¹.

Aan die slot van hulle verslag het die kommissielede o.m. verklaar dat burgerlike en militêre gesagdraers goed saamgewerk het en dat polisie en soldate behoorlik gedissiplineer was.

As 'n oorsig oor die verloop van die gebeurtenisse is hierdie verslag, wat diep in die onderskeie aspekte ingaan, ongetwyfeld 'n waardevolle dokument waarin belangstellendes 'n groot aantal belangrike besonderhede kan vind.

Terwyl die kommissie van ondersoek sy werksaamhede in September 1913 afgesluit het, het die goewerneur-generaal reeds op 7 Julie 1913 in 'n verslag aan die sekretaris van die Britse Departement van Kolonies o.m. die vraag gestel:

Could the Union Government deal with the strike through its own resources?

Op hierdie vraag het goewerneur-generaal Gladstone o.m. geantwoord: *The Imperial troops saved the situation If it had been left to the forces of the Union to deal with the situation on July 4th and 5th, and if, as I believe would have been the case, those forces had proved*

inadequate, the result, in my opinion, would have been wholesale destruction of life and property.

This would have been followed by a period of anarchy and pillage in which tens of thousands of starving natives would have joined, with appalling consequences not only to the Reef but possibly to the whole country. To have allowed the Imperial troops to stand by until such a situation had arisen — a situation which even they would have been powerless to cope — would have been in my judgement a course reserving the severest condemnation.

Die goewerneur-generaal het sy verslag met die volgende woorde afgesluit: *I intend formally to draw the serious attention of Ministers to the lessons of the last week. I am sure they realise, as you do, that Imperial troops are not retained in South Africa to do the work which since June 30th they have had to perform*³².

4 KORT NA DIE STAKING

Oënskynlik het die Witwatersrand na die Bain-ooreenkoms, soos een van genl. Smuts se biograwe die ooreenkoms tussen genls. Botha en Smuts en die stakers genoem het, tot rus gekom³³; maar op 28 Julie 1913 het, geplaas deur mnr. J. T. Bain, die volgende kennisgewing in die *Rand Daily Mail* verskyn:

*The Federation of Trade Unions hereby makes it public that any men signing on as special constables will be posted and treated as scabs throughout South Africa*³⁴.

Dit was nie die eerste teken van verset nie. Reeds in die loop van Junie het die stakerskomitee strooibiljette met die volgende inhoud versprei: *The Strike Committee asks you to come, and to come armed, if you can, in order to resist any unlawful force which may be used against you. If unlawful force is used we are ready to meet such unlawful force with lawful force, and 20,000 men cannot be beaten by all the forces of the Mining Industry and the Government as well*³⁵.

Hierdie houding van die kant van die stakers is ongetwyfeld aangemoedig deur die feit dat hulle op die gedenkwaardige 5e Julie 1913 die oorwinning behaal het deurdat aan al hulle eise toegegee is. Dit is deur genl. Smuts se jongste biograaf, prof. W. K. Hancock, beskrywe as die dag waarop genls. Botha en Smuts hul lewens riskeer en hul trots ingesluk het om die vrede met die leiers van 'n oorwinnende menigte op te lap³⁶. In September 1913 het genl. Smuts, tydens 'n besoek aan Johannesburg, die optrede van die polisie gedurende die onluste geprys en o.m. daaraan toegevoeg:

Unless the police are up to the highest mark, I can see sad times in store for the town and its surroundings.

Tewens is deur hom verklaar dat die stad in sekere opsigte 'n vulkaan is wat soms oorloop en in die oog gehou moet word³⁷.

In Oktober 1913 het Indiërs in diens van steenkoolmynmaatskappye en suikerplantasies in Natal begin staak³⁸.

Gedurende dieselfde maand het brig.-genl. C. F. Beyers tydens 'n personderhoud in Southampton o.m. verklaar dat, met betrekking tot die landmagte, die Unie sy eie belange kan behartig. Genl. Beyers het verder gewag gemaak van 'n totaal van 25,000 rekrute, van die skietverenigings met 'n totale ledetal van tussen 60,000 en 70,000, en met betrekking tot die resente staking verklaar:

I am glad that the Government did not call upon the Citizen Forces to restore order — not that we were unable to do so, but because only a small number of men had undergone training, and with irregulars against a mob I am afraid the slaughter would have been great, in addition to which there was always the danger of exciting racial feelings, which would have been the more regrettable as we see Briton and Boer co-operating and fraternising in the training camps in the most friendly matter³⁹.

Terwyl die jong Unieverdedigingsmag geleidelik tot ontplooiing gekom het, het in Januarie 1914 'n nuwe stakingsvloedgolf die land getref. Dié keer was die Regering sowel as die UVM beter voorberei en só kon dit gebeur dat dié staking soos 'n kaarthuis in mekaar geval het en daar geen men-selewens te betreur was nie⁴⁰.

GERAADPLEEGDE BRONNE EN LITERATUUR

Met verwysing na die vermelde aan die slot van die eerste hoofstuk, word die volgende geraadpleegde bronne en literatuur genoem:

Britse Blouboeke: Cd. 6942, aantekeninge 1-4, 6-11, 14, 15, 19, 21-24, 26, 34; Cd. 7112, aantekening 5; Cd. 6941, aantekeninge 12, 13, 16-18, 20, 25, 27-30, 35; Cd. 7348, aantekeninge 38, 40.

The Star, Johannesburg, 1.7.1913, 2.7.1913, aantekening 19.

N. Levi, *Jan Smuts, being a character sketch of General the Hon. J. C. Smuts*, (London, 1917). Aantekeninge 33, 36.

W. K. Hancock, *Smuts, The Sanguine Years 1870-1919*, (Cambridge, 1962). Aantekening 36.

The Natal Mercury, Pietermaritzburg, 13.11.1913. Aantekening 38.

AANTEKENINGE

1. Cd. 6942, waarin Governor General-Secretary of State, Pretoria, 3.7.1913, pp. 3-9.
2. *Ibid.*, p. 3.
3. *Ibid.*, p. 5.
4. *Ibid.*, p. 5. Gepubliseer as GK. 1896, Staatskoerant van 6.6.1913, is die landdros se aanstelling as plaaslike gesagdraer i.v.m. die doeleindes soos in Wet no. 9 (1894) van die Z.A.R. uiteengesit. Die hotelle en kroee e.d.m. was reeds ooreenkomstig proklamasie no. 30, 1902, gesluit.
5. Cd. 7112, waarin o.m. Commissioner South African Police - The Secretary for Justice, Pretoria, 27.6.1913; Secretary for Justice - The Commissioner of Police, Pretoria, 27.6.1913 (pp. 20 - 21).
6. Cd. 6942, p. 6.
7. *Ibid.*, p. 6.
8. *Ibid.*, p. 7.
9. *Ibid.*, p. 7.
10. *Ibid.*, pp. 7-8; Cd. 6941, p. 1. I.v.m. die landdroste wat die troepe vergesel het, sien Cd. 6942, pp. 10-11. *Paragraphs of King's Regulations re Duties in Aid of Civil Power, adapted to meet the Laws and Civil Organisation of the Transvaal Province, Union of South Africa.*
11. Cd. 6942, p. 8.
12. Cd. 6941, p. 1.
13. *Ibid.*, pp. 2-3.
14. Cd. 6942, p. 8; Cd. 6941, p. 3.
15. Cd. 6942, p. 8.
16. Cd. 6941, p. 17, no. 41.
17. *Ibid.*, p. 3, nr. 6.
18. *Ibid.*, pp. 4-5, no. 11.
19. C. 6942, p. 9, diensbrief no. 661; *The Star*, 1.7.1913, 2.7.1913.
20. Cd. 6941, p. 4, no. 8.
21. Cd. 6942, p. 10.
22. *Ibid.*, p. 13.
23. *Ibid.*, pp. 13-14; Cd. 6941 p. 6, no. 14.
24. Cd. 6942, pp. 21-22 (persberigte).
25. Cd. 6941, pp. 6-7, no. 15.
26. Cd. 6942, pp. 23-25.
27. Cd. 6941, pp. 6-7, no. 15.
28. *Ibid.*, p. 7, no. 16; p. 9, no. 22.
29. *Ibid.*, pp. 10-11, nos. 25, 26.
30. *Ibid.*, p. 15, no. 35.
31. London, 1913, pp. 65.
32. Cd. 6941, p. 19.
33. N. Levi, *Jan Smuts . . .* (London, 1917), p. 199. Genoem na mnr. J. T. Bain, die sekretaris van die komitee.
34. Cd. 6942, p. 27, no. 3.
35. Cd. 6941, p. 17, no. 40.
36. N. Levi, t.a.p., p. 199; W. K. Hancock, *Smuts. The Sanguine Years 1870-1919*, (Cambridge, 1962), p. 365.
37. N. Levi, t.a.p., p. 200.
38. Cd. 7348, p. 172; *The Natal Mercury*, 13.11.1913.
39. *Morning Post*, 22.10.1913.
40. Cd. 7348, p. 207, no. 37.

DIE RANDSE STAKING VAN 1914

INLEIDING

Die Bain-ooreenkoms wat die stakingsvloedgolf aan die begin van Julie 1913 beëindig het, was geensins die einde van beroerings tussen blanke werknemers en blanke werkgewers in die Unie van Suid-Afrika nie.

By geleentheid van die opening van die vierde sitting van die Eerste Unieparlement, op 30 Januarie 1914, het goewerneur-generaal Gladstone o.m. verwys na die Oktoberstaking van Indiërs in diens van die Natalse steenkoolmyne wat kort daarna na die Natalse suikerplantasies oorgeslaan het¹.

Dat die Randse stakers van Julie 1913 vroeër of later weer in beroering sou kom, word duidelik wanneer in aanmerking geneem word dat hulle, na samesprekings met die Eerste Minister en die Minister van Verdediging, genl. J. C. Smuts, as oorwinnaars uit die stryd getree het.

Dat genl. Smuts terdeë besef het dat die Regering die onderspit gedelf het, blyk uit sy verklaring in die Volksraad, waar hy, met betrekking tot die ondertekening van die Bain-ooreenkoms, verklaar het:

*I admit freely that it was one of the hardest things I have done in my life to put my name on a document together with that of Mr. Bain and the others*².

Volgens sy mening het genl. Smuts tot dié vernederende stap oorgegaan om 'n landsweye staking te voorkom, terwyl hy toegegee het dat sowel die Regering as die land in Julie 1913 'n harde les geleer het. Openlik het hy daaraan toegevoeg dat, indien Imperiale troepe geen gewapende bystand sou verleen het nie, die Regering in 'n moeilike posisie sou verkeer het³.

Nie alleen het die Regering, aldus genl. Smuts, sy eie huis in orde gebring nie, maar terselfdertyd gesien dat daar, as gevolg van die sindikalistiese leier Hessel Jacob Poutsma se bedrywigheede, meer moeilikhede verwag kan word⁴.

Aangesien Poutsma deur genl. Smuts as die gevaarlikste teenstander beskou is, loon dit die moeite om die volgende besonderhede oor sy lewensloop en sy politieke opvattinge te vermeld.

Hessel Jacob Poutsma (1868-1933) is in Nederland gebore, het in 1899 as oorlogskorrespondent van die *Algemeen Handelsblad* (Amsterdam) in ons land aangekom, waar hy in 1900 verdienstelike werk met 'n ambulans verrig en in 1902 president M. T. Steyn na Nederland vergesel het. Van 1902-1904 het hy sy beste kragte aan *Arbeid Adelt* (Harrismith) gewy om van laasgenoemde jaar tot 1907 as redakteur van die *Bloemfontein Post* op te tree. Op dié wyse het hy weer teruggekeer na die joernalistiek, 'n beroepsrigting wat hy, voor sy koms na ons land, in Nederland beoefen het waar hy as uitgewer van *De Sneeker Courant* die belange van werkloos behartig en bestaande woningtoestande onder die Friese arbeidsbevolking gehekel het. Weens opruiing tot 18 maande tronkstraf veroordeel, is hy na 7 maande begenadig (1893) om nog in dieselfde jaar sy voormalige blad as *De Nieuwe Tijd* voort te sit. Waar hy hom, in woord en geskrif, ten gunste van anargisme en sindikalisme uitgelaat het, het

die toenmalige Nederlandse Sosialisteleier P. J. Troelstra, met hom gebreek⁵.

Daar is reeds vermeld dat Poutsma, wat in 1912 as sekretaris van die Spoorwegwerkersbond benoem is, in 1913 'n rol in die stakingsbeweging gespeel het. In 1914 is hy deur genl. Smuts beskryf as dié leier wat aanmerklik beter onderrig ontvang het as die ander vakbondleiers en dat hy na 13 Julie 1913 besonder bedrywig geword het. Hy het spoorwegwerkers oor die lengte en breedte van die land begin toespreek. Hy het geleer op watter wyse invloed oor die werkers uitgeoefen kan word en wou die spoorweë by die staking insleep om die Regering en die land deur honger te dwing om oor te gee⁶.

1. BESUINIGING BY DIE SPOORWEË. STAKING AFGEKONDIG

Met leiers soos Hessel Jacob Poutsma, James Thompson Bain, Robert Burns Waterston, George William Mason, e.a. wat volgens genl. Smuts vasberade was om 'n nuwe stakingsvloedgolf te ontketen, en met onrus onder die spoorwegwerkers in Oktober 1913 as gevolg van die spoorwegadministrasie se oorweging om dalk 'n aantal van sy personeellede te ontslaan, het die spanning onder die blanke werkers weer begin opvlam. Op 9 Oktober het minister H. Burton verklaar dat die spoorweginkomste daal, die uitgawes styg en dat daar te veel personeel in diens van die spoorweë is. Andersyds het hy ewenwel beklemtoon dat daar aangaande personeelontslag in beginsel nog niks besluit is nie⁷.

Voorlopig het dié verklaring die rus onder die spoorwegwerkers laat terugkeer en het Poutsma, wat reeds 'n versoek aan die minister gestuur het om 'n afvaardiging van die plaaslike tak van die *Amalgamated Society of Railway and Harbour Servants* te woord te staan, sy tevredenheid met minister Burton se verklaring uitgespreek.

Aan die begin van Januarie 1914 is in die pers berig dat spoorwegwerkers op verskillende plekke ontslaan is. Poutsma het namens die uitvoerende raad van die Spoorwegwerkersbond die Eerste Minister meegedeel dat die raad eenparig versoek dat die uitvoering van die besuinigingsbeleid nie voortgesit word nie en dat reeds ontslane werkers weer in diens geneem word. Hy het daaraan toegevoeg dat onverwyld antwoord verwag word, terwyl hy tewens 'n beroep op die goewerneur-generaal en genl. Smuts gedoen het. Terselfdertyd is 'n massavergadering van spoorwegwerkers op Pretoria gehou⁸.

Met weglating van verdere besonderhede, is dit van belang om te weet dat daar, met betrekking tot die Pretoriase massavergadering, in die *Transvaal Leader* berig is dat Poutsma tydens dié vergadering sou verklaar het:

*The year 1913 had taught workers of South Africa a good deal. It had taught them that it was necessary to solidify their forces and join together at all costs. Labour the world over had awakened, and knew what it could do with united forces In South Africa they had learned in 1913 that the population was divided into two camps: those who laboured on the one hand, and those who controlled labour on the other*¹⁰.

Nadat Poutsma die verloop van onderhandelings met die Regering beskrywe en verder verklaar het dat die Regering nie wil luister en geen tyd vir die werker het nie, dat die werker se loon verminder en die arbeider vertrap moet word om hom maklik te kan regeer, het hy aangekondig

dat die uitvoerende raad slegs een wapen oorhou. Dié wapen is om te staak indien die Regering nie onmiddellik met sy ontslagbeleid ophou nie en reeds ontslane werkers nie onverwylde weer in diens neem nie¹¹. Kort daarna het die 1,000 aanwesiges onder toejuiging besluit dat die staking op 8 Januarie 1914 sou begin¹².

2. DIE STAKING BEGIN

Op 8 Januarie 1914 het die goewerneur-generaal die Britse Regering oor die spoorwegstaking ingelig en in sy telegram melding gemaak van die feit dat gewapende polisie die belangrikste Transvaalse spoorwegknooppunte oorgeneem het. Op dié wyse is, aldus die goewerneur-generaal, die vertroue van die werkwillige treinpersoneel versterk en het die treine soos gewoonlik geloop. Volgens dieselfde telegrafiese mededeling wou dit voorkom of die staking nie gewild was nie en dat daar 'n vyandige stemming ten opsigte van die staking in die Kaapprovinsie bestaan het. Verder het die goewerneur-generaal verklaar dat troepe op Pretoria en Johannesburg georganiseer is en dat die Randse mynwerkers rustig was. Die telegram eindig met die volgende sin:

If coal supplies can be maintained, difficulty may not be very formidable, but there are of course, possibilities of great danger¹³.

Dit was duidelik dat 'n kragmeting op hande was. Terwyl Poutsma na Johannesburg gegaan het om vakbondleiers te vra om die spoorwegstaking te steun, het genl. Smuts, ministers Burton en Malan en die Kommissaris van Polisie verskeie besprekings, o.m. met leiers in die mynbedryf, in die Goudstad gevoer.

Op Braamfontein het honderde spoorwegwerkers hulle met die Pretoriase besluit vereenselwig, terwyl op 'n Kaapstadse vergadering van lokomotiefpersoneel besluit is om nie te staak nie.

'n Persverteenwoordiger het die indruk gekry dat die Regering vasberade was om nie aan die ultimatum toe te gee nie en op 9 Januarie het die goewerneur-generaal berig dat die spoorwegstaking klaarblyklik uitbrei in Transvaal, dat daar aanduidings is dat treinpersoneel sal staak en dat berig ontvang is dat die vakbondfederasie beheer oor die staking aanvaar en werkers waarsku om hulle op 'n algemene staking voor te berei. In die Kaapprovinsie en Natal was alles rustig, aldus die goewerneur-generaal. Andersyds is daar ewenwel verklaar dat spoorwegwerkers op Bloemfontein begin staak het. Aan hierdie mededelings het die goewerneur-generaal toegevoeg:

Position is regarded by Ministers as serious. I have this morning, upon their advice, signed three Proclamations: (1) Calling out all units of the Active Citizen Force in Transvaal, (2) Calling out the commandos in ten magisterial districts surrounding Witwatersrand, (3) Prohibiting for one month the sale of arms and ammunition in certain districts of the Transvaal.

3. DIE DRIE PROKLAMASIES

Uit die volgende proklamasies blyk dat die Regering, wat nou oor 'n eie verdedigingsorganisasie in werkende toestand beskik het, slaggeerd was om die stakingsgevaar te bekamp.

In die Buitengewone Staatskoerant van 9 Januarie 1914 is kragtens pro-

klamasie no. 8, 1914, aangekondig dat die verkoop van wapens en ammunisie in die landdrosdistrikte Johannesburg, Boksburg, Germiston, Krugersdorp, Pretoria en Middelburg, en die vervoer van wapens, gewere, rewolwers, pistole en ander vuurwapens van een plek na 'n ander, geleë binne die genoemde landdrosdistrikte, vir die tydperk van 'n maand na datum m.a.w. 9 Januarie 1914, verbied is tensy die proklamasie vroeër ingetrek sou word¹⁶.

In die aanhef van proklamasie no. 9, 1914, wat op dieselfde dag uitgevaardig is, is gewag gemaak van die feit dat daar redes bestaan dat ernstige beroerings en 'n toestand van wanordelikheid in sekere gebiede van die Unie sal ontstaan en dat dit raadsaam sal wees om eenhede van die Aktiewe Burgermag te gebruik om sodanige beroerings en wanordelikhede te voorkom en te onderdruk.

Ooreenkomstig art. 79 van die Suid-Afrika Verdedigingswet van 1912 is, met dié doel voor oë, besluit om die volgende Aktiewe Burgermageenhe in sekere militêre distrikte op te kommandeer:

<i>Eenhede</i>	<i>Militêre Distrikte</i>
Die 9e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 6
Die 10e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 6
Die 7e <i>Onbereden Schutters (Dismounted Rifles)</i>	no. 6
Die 11e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 7
Die 12e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 7
Die 8e <i>Onbereden Schutters (Dismounted Rifles)</i>	no. 7
Die 9e <i>Onbereden Schutters (Dismounted Rifles)</i>	no. 7
Die 8e <i>Burgerbatterij (Citizen Battery)</i>	no. 8
Die 4e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 8
Die 8e <i>Infanterie (Infantry)</i>	no. 8
Die 10e <i>Infanterie (Infantry)</i>	no. 8
Die 11e <i>Infanterie (Infantry)</i>	no. 8
Die 3e <i>Bereden Brigade Trein, Z.A. Intendance (Mounted Brigade Train, South African Service Corps)</i>	no. 8
Die 3e <i>Infanterie Brigade Trein, Z.A. Intendance (Infantry Brigade Train, South African Service Corps)</i>	no. 8
Die 1e <i>Veldambulans, Z.A. Geneeskundige Dienst (Field Ambulance, S.A. Medical Corps)</i>	no. 8
Die 9e <i>Burgerbatterij (Citizen Battery)</i>	no. 9
Die 13e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 9
Die 10e <i>Onbereden Schutters (Dismounted Rifles)</i>	no. 9
Die 12e <i>Infanterie (Infantry)</i>	no. 9
Die 2e <i>Onbereden Brigade Trein, Z.A. Intendance (Dismounted Brigade Train, S.A. Service Corps)</i>	no. 9
Die 6e <i>Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Geneeskundige Dienst (Mounted Brigade Field Ambulance, S.A. Medical Corps)</i>	no. 9
No. 1 <i>Ambulans Trein, Z.A. Geneeskundige Dienst (No. 1 Ambulance Train, S.A. Medical Corps)</i>	no. 9
No. 1 <i>Vooruitgeschoven Depot Geneeskundige Benodigdheden, Z.A. Geneeskundige Dienst (No. 1 Advanced Depot Medical Stores, S.A. Medical Corps)</i>	no. 9

Proklamasie no. 10, 1914, wat ook op dieselfde dag uitgevaardig is, het bepaal dat burgers wat as lede van Klas B van die Burgermagreserwe ingeskrywe was of gedurende die periode waarin die proklamasie van krag sou wees, ingeskrywe kan word en in die Transvaalse distrikte Bethal, Ermelo, Krugersdorp, Heidelberg, Middelburg, Potchefstroom, Pretoria en Standerton; en in die Vrystaatse distrikte Heilbron en Vrededorp woonagtig is, opgeroep word¹⁷.

As rede vir hierdie besluit is die voorkoming of onderdrukking van be-roerings of wanordelikhede genoem, terwyl tewens geproklameer is dat dié burgers, indien nodig, gebruik mag word om rus en orde in die Unie te handhaaf of te herstel.

4. STAKINGSLEIERS ONDER ARRES. MEER EENHEDE OPGEKOMMANDEER

Terwyl die Burgermageenhede deur die Regering opgekommandeer is, die staking voortgegaan het en o.m. pogings aangewend is om die Kaapse trein naby Johannesburg met dinamiet op te blaas, is al die gebeurtenisse oorskadu deur die arrestasie van 'n agtal stakingleiers, t.w. mnre. H. J. Poutsma en J. M. Nield, onderskeidelik sekretaris en adjunk-sekretaris van die Spoorwegwerkersbond; mnr. R. B. Waterston, sekretaris van die S.A. Arbeidsparty; mnre. J. R. Munro, W. Glendon, Colin Wade, 'n lid van die stadsraad van Germiston; en mnr. John Campbell¹⁸.

Volgens koerantberigte was altesame 10,000 burgers by die mobilisasie van die Aktiewe Burgermag en die Burgermagreserwe betrokke, terwyl 'n groot aantal polisiemanne en lede van die *Zuidafrikaanse Bereden Schutters* reeds op die bedreigde plekke op diens was. As gevolg van dié mobilisasie moes die militêre kamp op Potchefstroom, waar 1,800 rekrute opgelei is, opgebreek word, terwyl Randse eenhede aangesê is om op 10 Januarie op parade te verskyn.

Tewens het ongeveer 2,000 man vrywillig onderneem om die Johannesburgse voorstede te patrolleer en is honderde spesiale konstabels ingesweer.

In die Goudstad het 'n aantal vooraanstaandes onder voorsitterskap van die burgemeester 'n komitee onder die naam *Committee of Public Safety* in die lewe geroep om, ter voorkoming van wanordelikhede, met die Regering saam te werk¹⁹.

Genl. Smuts en die Kommissaris van Polisie het 'n inspeksiebesoek aan die Rand gebring, terwyl die Regering maatreëls getref het dat daar in Johannesburg, waar oor 'n voedselvoorraad vir tien dae tot drie weke beskik is, geen voedseltekort sou ondervind word nie.

Onder die heersende omstandighede kon die spoorweë nie die aanvoer van voldoende steenkool waarborg nie en in die aangesig van 'n aanhoudend uitbreidende aantal stakers het die goewerneur-generaal op 10 Januarie 1914 aan die Britse regering getelegrafeer:

*The position is dangerous and critical, but I hope that the Government will be able to get through with the help of their own forces. There are great difficulties in concentrating the police and Defence Forces, which include armed commandos. Much depends on how many of them reach Johannesburg today*²⁰.

Uit dieselfde telegram blyk dat, terwyl die Transvaalse en Bloemfonteinse spoorwegpersoneel grotendeels gestaak het, 'n spesiale groep masjinieste en stokers gevorm is en dat 'n aantal uitgaande treine onder gewapende beskerming uit Johannesburg vertrek het.

Verder het die goewerneur-generaal melding gemaak van 'n moontlike algemene staking deur die gefedereerde vakbonde, van genl. Smuts se besoek aan Johannesburg om toesig oor die organisasie van troepe aan die Rand te hou, van dinamietsaanslae op treine en 'n Bantoe-opstand by die Jagersfonteinmyn, terwyl hy sy telegram soos volg afgesluit het:

*There appears to exist among the general public a feeling of confidence which was quite absent last July; this is owing to the strong and prompt action of the Government*²¹.

5. DIE PROKLAMASIES VAN 10 JANUARIE 1914

Dat dit met die Regering erns was om rus en orde te handhaaf en te belet dat die stakingsleiers en hul aanhangers handuit ruk, is opnuut op 10 Januarie 1914 bewys. Kragtens proklamasie no. 11, 1914, wat op dié dag uitgevaardig is²², is die volgende Burgermageenhede opgekommandeer:

<i>Eenhede</i>	<i>Militêre distrikte</i>
Die 1e <i>Infanterie (Infantry)</i>	no. 5
Die 2e <i>Infanterie Brigade Trein, Z.A. Intendance (Infantry Brigade Train, S.A. Service Corps)</i>	no. 5
Die 2e <i>Veldambulans, Z.A. Geneeskundige Dienst (Field Ambulance, S.A. Medical Corps)</i>	no. 5
Die 7e <i>Burgerbatterij (Citizen Battery)</i>	no. 4
Die 1e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 4
Die 2e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 4
Die 3e <i>Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 4
Die 2e <i>Bereden Brigade Trein Z.A. Intendance</i>	no. 4
Die 2e <i>Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Geneeskundige Dienst (Mounted Brigade Field Ambulance, S. A. Medical Corps)</i>	no. 4
Die 5e <i>Bereden Brigade Veldambulans, Z.A. Geneeskundige Dienst (Mounted Brigade Field Ambulance, S.A. Medical Corps)</i>	no. 4

Behalwe dat hierdie maatreël getref is, is in proklamasie no. 12, 1914, Klas B Burgermagreserviste uit die volgende provinsies en distrikte gemobiliseer:

Transvaal: Carolina, Piet Retief, Wakkerstroom, Bloemhof, Lichtenburg, Marico, Wolmaranstad, Barberton, Lydenburg, Rustenburg, Waterberg, Soutpansberg, Pietersburg.

Die Oranje-Vrystaat: Bethlehem, Frankfort, Harrismith, Hoopstad, Kroonstad, Lindley, Senekal, Vrede, Winburg, Bethulie, Bloemfontein, Boshof, Edenburg, Fauresmith, Ficksburg, Jacobsdal, Ladybrand, Philipopolis, Rouxville, Smithfield, Thaba'Nchu, Wepener.

Natal: Ngothe, Paulpietersburg, Utrecht, Vryheid.

Kaapprovinsie: Mafeking, Vryburg²³.

Hierdie proklamasie is op dieselfde dag, 10 Januarie 1914, gevolg deur proklamasie no. 13, 1914, waarin nog 'n gedeelte van die Aktiewe Burgermag en 'n gedeelte van die Kusgarnisoen in dieselfde verband opgekommandeer is²⁴.

In die proklamasie is die volgende eenhede in militêre distrik no. 1 genoem:

Van die *Kusgarnisoensmag*:

Die *1e Afdeling Zuid Afrikaanse Vestingartillerie (Cape Garrison Artillery) (South African Garrison Artillery (Cape Garrison Artillery))*.

Van die *Aktiewe Burgermag*:

Die *6e Burgerbatterij (Citizen Battery)*

Die *6e Bereden Schutters (Mounted Rifles)*

Die *2e Infanterie (Infantry)*

Die *6e Infanterie (Infantry)*

Die *9e Infanterie (Infantry)*

Die *1e Onbereden Brigade Trein, Z.A. Intendance (Dismounted Brigade Train, S.A. Service Corps)*

No. 1 Kompanie Z.A. *Geneeskundige Dienst (S.A. Medical Corps)*

Die *1e Infanterie Brigade Trein, Z.A. Intendance (Infantry Brigade Train, S.A. Service Corps)*

Terselfdertyd is in proklamasie no. 14, 1914, bepaal dat sowel die verkoop van wapens en ammunisie as die vervoer daarvan in al die Vrystaatse landdrosdistrikte vir die tydperk van 'n maand, of minder indien die proklamasie vroeër ingetrek sou word, verbied sou wees²⁵.

6. DIE TOESTAND OMSTREEKS 11 JANUARIE 1914

Uit koerantberigte, afkomstig uit die *Transvaal Leader* en die *Rand Daily Mail* van 12 Januarie 1914²⁶, blyk o.m. dat die spoorweë daarin geslaag het om die treindienste op 'n redelike wyse aan die gang te hou, dat steenkool na myne vervoer is, dat 'n aantal werkwilliges op Witbank bereid was om onder beskerming na hulle werk terug te keer, dat Kaapse spoorwegwerkers besluit het om nie te staak nie, en dat op Pretoria 'n staking van bouwerkers en aanverwante vakrigtings uitgeroep is.

Op Johannesburg het ongeveer 5,000 vakbondlede teen die arrestasie van hulle leiers geprotesteer en o.m. die nywerheidstoestand bespreek. Polisie in uniform of soldate was nie in die omgewing van die vergadering aanwesig nie, maar speurders is wel onder die menigte opgemerk. Die vergadering het rustig verloop. Bain het die vergaderde vakbondlede aangespoor om te volhard, die Regering aangeval en voorgestel dat die gefedereerde vakbondlede, indien die Regering die eise van die spoorwegwerkers nie aanvaar nie, sou begin staak. Hierdie voorstel is aangeneem, terwyl op 'n Kaapstadse vergadering van spoorwegwerkers o.m. die volgende mosie goedgekeur is:-

*This meeting of citizens condemns the action of the Government in calling out the Defence Force to endeavour to overawe the workers, and in illegally arresting the Labour leaders in Johannesburg and Pretoria, and calls for the immediate disbandment of the Defence Force and the release of the leaders*²⁷.

Op 'n vergadering van die Johannesburgse distrikkomitee van die S.A. Arbeidersparty is in 'n mosie o.m. na *the avowed intention of the Government to crush the labour government by brute force* verwys²⁸, terwyl

mnr. W. L. Madeley, L.V. (S.A. Arbeidersparty) by 'n ander geleentheid verklaar het:

*Withold your labour. Give the enemy no sort of an excuse for using their bludgeons*²⁹

Op Pretoria het die plaaslike stakingskomitee lede versoek om polisie en lede van die UVM nie uit te jou nie, terwyl die komitee van die spoorwegwerkers ten opsigte van opgekommandeerde stakers die volgende kennisgewing uitgereik het:

*The Committee grants permission to all members of the Union Defence force who may be called upon to do so to report themselves as desired by the authorities. The Committee recommend that no member should decline to report if requested*³⁰.

Op 12 Januarie is in die *Transvaal Leader* berig dat kragtens die jongste proklamasies altesame 60,000 burgers opgekommandeer is, terwyl in die *Rand Daily Mail* van die volgende dag die aantal polisie en soldate aan die Rand op 17,000 geskat is en tewens vermeld is dat genl. C. R. de Wet troepe aan die Wesrand geïnspekteer het³¹.

Hierdie berigte het in die Randse pers verskyn nadat op 12 Januarie 1914 proklamasie no. 15, 1914, in 'n Buitengewone Staatskoerant verskyn het, waarin aangekondig is dat die volgende eenhede opgekommandeer is:

Kusgarnisoensmag:

Die 2e afdeling *Zuidafrikaanse Vestingartillerie (Durban Garrison Artillery)* ((*South African Garrison Artillery*) (*Durban Garrison Artillery*))

Aktiewe Burgermag:

<i>Eenhede</i>	<i>Militêre distrikte</i>
Die <i>Zuidafrikaanse Geniekorps (S.A. Engineer Corps)</i>	
Die <i>14e Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 10
Die <i>15e Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 10
Die <i>11e Onbereden Schutters (Dismounted Rifles)</i>	no. 10
Die <i>4e Onbereden Brigade Trein Zuidafrikaanse Intendance (Dismounted Brigade Train, S.A. Service Corps)</i>	no. 10
Die <i>16e Bereden Schutters (Mounted Rifles)</i>	no. 11
Die <i>3e Onbereden Brigade Trein Zuidafrikaanse Intendance (Dismounted Brigade Train, S.A. Service Corps)</i>	no. 11
Die <i>7e Bereden Brigade Veldambulans Zuidafrikaanse Geneeskundige Dienst (Mounted Brigade Field Ambulance, S.A. Medical Corps)</i>	no. 11 ³²

Behalwe dat bogenoemde eenhede gemobiliseer is, is op 12 Januarie 1914 besluit om kragtens subartikel 3 van artikel 28 van die Verdedigingswet van 1912 'n nuwe genie-eenheid van die Aktiewe Burgermag, t.w. die *Zuidafrikaanse Geniekorps (South African Engineer Corps)* in te stel en op te rig³³.

Op dieselfde dag het die goewerneur-generaal berig dat die beskikbare Unietroepe voldoende was en dat dit hoogs onwaarskynlik was dat die hulp van Imperiale troepe ingeroep sou word, dat stakingsleiers Bain en Mason enige oomblik gearrester sou kan word, maar dat die Regering geen bloedvergiëting wil uitlok nie en hulle bygevolg voorlopig op vrye voet laat. Die Regering was, aldus die goewerneur-generaal, op enige noodtoestand voorberei en volgens hom het die opkommandering besonder glad verloop³⁴.

Terwyl die Regering kragtig opgetree het en genl. Botha op 13 Januarie in verband met 'n moontlike algemene staking aan die goewerneur-generaal meegedeel het dat in so 'n geval krygswet afgekondig en gevaarlike persone gearrester sou word³⁵, het die *Transvaal Leader* van dieselfde dag die toestand uit 'n nywerheidsoogpunt weliswaar ernstiger as in Julie 1913 beskou, maar terselfdertyd daaraan toegevoeg dat daar onder die publiek 'n gevoel van vertrouwe bestaan dat die magte van wet en orde in staat sou wees om die vrede te bewaar en te handhaaf³⁶.

Die Johannesburgse *Committee of Public Safety* het die steenkoolvoorsiening vir huisgesinne oorgeneem, Unietroepe het al die kwesbare plekke op en by spoorlyne beset, Bantoe-mynwerkers in die kampongs was rustig, maar terselfdertyd het verskeie Randse vakbonde ten gunste van 'n algemene staking gestem³⁷.

Naby Veertienstrome is die spoorlyn beskadig, dinamiet is naby Birchley op die spoorlyn gevind, naby Breyten is skroewe naby 'n wissel losgedraai, op Volksrust is 'n leier van die stakende spoorwegwerkers in hegtenis geneem en op Johannesburg is deur die vakbondfederasie aangekondig dat die dreigende algemene staking deur 'n oorgroot meerderheid goedgekeur is³⁸. Nadat hierdie uitslag aangekondig is, het een van die leiers van die Randse mynwerkers hom o.m. op die volgende wyse tot die ongeveer 4,000 aanwesiges voor die Johannesburgse *Trades Hall* gerig:

There is a war to the knife. It is absolutely a war of the classes. There is no distinction as to race, creed or colour. The whole of the workers are against the Government, and if the railwaymen go down now the whole of recognised affiliated labour throughout South Africa will go down. If we go down this time it is the end of us, and if the other side go down it is the end of the Government.

The Government are getting burghers and Dutchmen to come up here. They think there is likely to be a Kaffir rising — and when they get here and are asked to protect property they have no interest in, they are a little bit cold-footed.

Voortgaande het spreker verklaar:

I can promise you the end of this fight will be victory for the workers and the end of the Government, and placing in power of a Government that will truly represent the feeling of the workers³⁹.

Hierdie gedagtes was suiwer dié van Karl Marx wat o.m. verklaar het dat die werkers dié elemente van die nuwe samelewing moet vrymaak wat, soos hy dit gestel het, reeds in die skool van die ondergaande burgerlike samelewing tot ontwikkeling gekom het⁴⁰.

Genl. Smuts het dié dreigende gevaar duidelik besef en, kort nadat die staking ten einde geloop het, aan H. J. Wolstenholme geskrywe:

Since last July we have been passing here through one sensation after the other. The Syndicatsists have unfortunately got hold of our working classes and have been preaching the social revolution with such effect that really anything had become possible. The disorders of last July led to great bloodshed at Johannesburg. This time, however, we knew what to expect and immediately called up the Citizen Forces, declared martial law and held the disturbed areas and all the railway lines with some 60,000 armed citizens. . . . not a drop of blood has been shed and the display of force secured us a bloodless victory. Surely that is a great achievement⁴¹.

7. KRYGSWET AFGEKONDIG

Met 'n algemene vakbondstaking op hande het die Regering op 14 Januarie 1914 besluit om krygswet in die volgende provinsies en landdrostrikte te proklameer:

Transvaal: Pretoria, Johannesburg, Boksburg, Germiston, Krugersdorp, Middelburg, Lydenburg, Barberton, Carolina, Potchefstroom, Heidelberg.
Die Oranje-Vrystaat: Vredefort, Heilbron, Kroonstad, Winburg, Bloemfontein.

Natal: Durban, Pietermaritzburg, Inanda, Camperdown⁴².

In die proklamasie is vermeld:

a. Dit het noodsaaklik geword om spesiale voorsorgmaatreëls te tref om binnelandse wanordelikhede te voorkom en om orde en openbare veiligheid in sekere gedeeltes van die Unie te handhaaf.

b. Die regering en sy amptenare het die reg en is verplig om die openbare orde en veiligheid ten alle koste te handhaaf en om, selfs in gevalle waarvoor daar geen voorsiening deur middel van uitgevaardigde wette of burgerlike reg gemaak is nie, maatreëls te tref om rusversteurings te voorkom.

c. Op grond hiervan word 'n beroep gedoen op alle persone wat in die Unie woonagtig of aanwesig is, om die Regering en die magte wat deur die Regering gebruik word, by te staan deur die instruksies, eise en opvorderings wat deur kontrolerende amptenare gegee of gestel word, na te kom.

d. Indien dergelike instruksies, eise of opvorderings nie gemaak word nie, dan word hulle gelas om vreedsaam in hulle wonings te bly en hulleself van deelname aan vergaderings of samedrommings van persone van watter aard ook al op straat, op openbare plekke of elders te onthou; of om op enige ander wyse hulp aan 'n sameskoling of aan enige wanordelike handeling te verleen.

e. Persone wat nie aan vergaderings of rusversteurings deelneem nie en nie die bedoeling het om daaraan deel te neem nie, maar in die nabyheid van so 'n vergadering of rusversteuring is wat dalk met geweld onderdruk moet word, word gewaarsku dat hulle hulself daardeur aan verwonding of dood blootstel indien bogenoemde optrede nodig sou wees.

f. Bostaande is as 'n tydelike maatreël bedoel en van toepassing in die reeds genoemde landdrostrikte.

In Goewermentskennisgewing no. 44, van 14 Januarie 1914, het die Minister van Verdediging o.m. verklaar dat bogenoemde bepalings nie van toepassing is vir lede van die Verdedigings- of Polisiemag met inbegrip van spesiale konstabels nie. Dit geld ook vir lede van die Imperiale land- en seestrydmagte of enige ander magte wat deur die Regering aangewend sal word om wanordelikhede te voorkom of te onderdruk⁴³. Terselfdertyd is almal wat aan bogenoemde groepe behoort het en nog nie onder militêre reg geplaas was nie, kragtens die proklamasie nou daaronder geplaas.

Ander bepalings in die kennisgewing is o.m. die volgende:

a. Uitgevaardigde wette en die siviele reg bly, in 'n distrik of gebied wat onder krygswet geplaas is, soveel moontlik van krag.

b. Landdroste sal, sover omstandighede dit toelaat, die gewone werk van hul siviele en kriminele howe voortsit.

c. Geen hoër- of laerhof in die Unie sal jurisdiksie besit om enige verrig-

ting, daad, order of verbintenis van die Regering of van enige kontroleerende amptenaar of enige persoon wat die krygswet toepas, kan hersien, ter syde stel, verander of hom daarmee bemoei nie.

d. Persone in genoemde distrikte moet, indien hulle daartoe deur 'n lid van die gewapende magte gelas word, volledige name en adresse en enige ander verlangde inligting verstrek.

e. Niemand mag, in die vorm van 'n nuusblad, pamflet of ander publikasie of mondeling, gebruik maak van mededelings wat daarop bereken is om valse berigte te versprei of angs te veroorsaak nie.

f. Geen persoon mag 'n nuusblad, pamflet, omsendbrief of ander dokument publiseer of sirkuleer nie wat woorde of inligting bevat wat daarop bereken is om ontevredenheid of wrok te verwek. Ook is verbied om woorde te uiter wat daarop bereken is om sodanige ontevredenheid of wrok te verwek.

g. Met betrekking tot kommandering is bepaal dat 'n offisier of 'n kontroleerende amptenaar deur middel van 'n skriftelike order en vir gebruik van die diensdoende magte, of 'n deel daarvan, vir enige doel wat vir die administrasie van die krygswet gebiedend is, kan kommandeer: Transportdiere en perde, voer, saals, tuie, voertuie of enige uitrusting daarvan; motorvoertuie en trapfietse, met toebehore; steenkool, vir huishoudelike of nywerheidsgebruik, of vir kragopwekking van 'n masjien; petrol, paraffien en olie; proviand en eetware; kos, drank en verversings, of enigiets anders wat vir die gebruik van die diensdoende magte of vir genoemde doeleindes benodig is⁴⁴.

h. Die inbesitname van geboue is onder sekere voorwaardes ooreenkomsdig kragtswet gemagtig.

j. Die vra van buitensporige pryse vir goedere, of die weiering om iemand te bedien of om goedere aan so 'n persoon te verkoop as gevolg van sy gevoelens, handelwyse of houding met betrekking tot die staking of nywerheidsversteurings, is verbied⁴⁵.

k. 'n Persoon of persone wat gekommandeerde eiendom sonder magtiging verwyder of beskadig, is skuldig aan 'n oortreding.

l. 'n Offisier met kommissierang van die diensdoende magte of 'n kontroleerende amptenaar kan weier dat enige persoon toegelaat word om vuurwapens, ammunisie of plofstowwe in sy besit, te bewaar of onder sy beheer te hou. Hy kan verdagte persone gelas om sodanige voorwerpe vir inspeksie voor te lê of op 'n bepaalde tyd en plek in te lewer. Enige persoon wat plofstowwe gebruik of probeer gebruik of wie se handelwyse sodanig van aard is dat daar 'n redelike vermoede bestaan dat hy van plan is om, tot gevaar van lewe en eiendom, ontplofbare stowwe te gebruik, stel homself daaraan bloot om sonder waarskuwing doodgeskiet te word.

m. Sonder toestemming van die kontroleerende amptenaar mag niemand aan 'n vergadering van meer as ses persone wat op straat, op 'n plein of in 'n openbare of privaatruimte gehou word, deelneem nie ten einde te praat of na toesprake te luister.

Hierdie regulasie is nie van toepassing op vergaderings vir die doel van godsdiensoefening of godsdienstige doeleindes; vir vergaderings van deur die wet aangestelde plaaslike owerhede, en vir vergaderings van 'n kommissie of 'n sub-kommissie van openbare veiligheid nie wat met goedkeuring van die Regering gevorm is.

n. Elkeen wat probeer om 'n ander persoon te dwing of te beweeg om sy

werk te staak, nie voort te sit of nie te hervat nie, is skuldig aan 'n oortreding. Dit geld ook vir enige persoon wat 'n plek beset of bespied of met bogenoemde doel op so 'n plek bly.

p. Elkeen wat 'n honende uitdrukking teenoor of aangaande 'n ander persoon in verband met die voortsetting of hervatting van sy werk deur dié persoon besig, of wat 'n kennisgewing wat so 'n uitdrukking bevat, publiseer of pos, is skuldig aan 'n oortreding. Uitdrukkings soos *scab* en *blackleg* is honende uitdrukkings.

r. Elkeen wat 'n voertuig bestuur of op 'n perd, 'n ander rydier, of 'n motorfiets of 'n trapfiets ry, mag nie met 'n spoed van meer as ses myl per uur by 'n wag of 'n skildwag verbyry nie en moet, indien hy daartoe gelas word, van die rydier of voertuig afklim.

'n Lid van die magte kan enige aldus rydende persoon en enigeen wat hom vergesel, aanhou indien hy vermoed dat dié persoon of persone 'n onwetige daad verrig of 'n berig in dié verband vervoer. 'n Offisier met kommissierang van die diensdoende magte kan diere en voertuie, wat volgens sy vermoede vir bogenoemde doeleindes gebruik word, in beslag neem.

s. Die kontrolerende amptenaar kan, binne 'n gebied onder sy beheer, die bewegings van enige persoon deur middel van 'n verpligte permit of andersins, reël en beperk. Hy kan ook die verskaffing van sterkdrink of die besit daarvan deur enige persoon reël.

t. Elkeen wat 'n dokument vernietig, verskeur of vermink wat op 'n plek aangeplak is waartoe die publiek toegang het en wat 'n proklamasie van die goewerneur-generaal, regulasies, kennisgewings of instruksies bevat wat op las opgestel of uitgevaardig is, is skuldig aan oortreding van hierdie regulasies.

v. Die kontrolerende amptenaar kan die bewegings van Bantoes binne sy kontrolegebied reël en beperk.

w. 'n Poging om 'n oortreding van hierdie regulasies te begaan of opstoking om 'n sodanige oortreding te begaan en deelname aan die pleeg van 'n sodanige oortreding, sal op sigself 'n oortreding wees en ooreenkomstig hierdie regulasies strafbaar wees.

x. Elkeen wat 'n lid van die diensdoende magte belemmer, weerstaan of op enige ander wyse hinder of hom met die uitvoering van sy plig of sy opdrag bemoei, is skuldig aan 'n oortreding⁴⁶.

y. Deur sonder in besit te wees van 'n behoorlike magtiging een of ander dokument wat deur 'n offisier van die magte uitgereik is, te verander of daaraan te knoei, of 'n dokument te vervals, maak 'n persoon homself skuldig aan 'n oortreding.

z. Elkeen wat skuldig is aan 'n oortreding van hierdie regulasies of 'n skending daarvan, of van 'n order, kennisgewing of instruksies wat dien-ooreenkomstig uitgereik is, of versuim om hulle na te kom, sal in geval van skuldigbevinding in 'n landdroshof, aan 'n boete van hoogstens £25 (R50), of — indien in gebreke gebly word om dit te betaal — aan 'n maand tronkstraf met of sonder dwangarbeid onderhewig wees.

aa. Die landdros en polisie-otoriteite sal, tensy dit 'n geringe oortreding is, aangeklaagdes nie onder borgtog vrystel nie.

bb. 'n Landdroshof sal jurisdiksie hê om 'n oortreder van hierdie regulasies te verhoor en die maksimum straf op te lê, terwyl die uitgevaardigde wet of die burgerlike reg met betrekking tot hersiening van appèl nie ten opsigte van skuldigverklaring van of vonnis ten opsigte van sodanige oortredings van toepassing is nie.

In twee agtereenvolgende uitgawes van die Staatskoerant van 14 Januarie 1914 kom, behalwe 'n toevoeging ten opsigte van ontplofbare stowwe, 'n soortgelyke aanvulling met betrekking tot bewegingsbeperking voor; terwyl in Buitengewone Staatskoerant no. 457 van dieselfde dag bepaal is dat die posmeester-generaal en die pos-, telegraaf- en telefoon-beamptes nie voorbedagtelik 'n telegrafiese- of telefoonberig, wat in kode- of syferskrif is of nie vir enige persoon verstaanbaar is nie, sal oorstuur of medepligtig daaraan sal wees nie.

Hierdie regulasie is nie van toepassing op amptelike berigte of berigte wat tussen kontrole-amptenare of lede van die diensdoende magte versend word nie⁴⁷.

8. KONTROLERENDE AMPTENARE

In die Buitengewone Staatskoerant van 14 Januarie 1914 is sowel die volgende kontrolerende amptenare as kontrole-distrikte gepubliseer:

<i>Kontrolerende Amptenare</i>	<i>Kontrole-distrikte</i>
Kol. T. G. Truter, Kommissaris S.A. Polisie	No. 1 Hoofkwartier, Johannesburg. Bestaande uit die Witwatersrand met inbegrip van die munisipale wyke Springs, Benoni, Boksburg, Germiston, Johannesburg, Maraisburg, Roodepoort, Krugersdorp.
Brig.-genl. T. H. Lukin, CMG., DSO, Inspekteur-generaal, Staande Mag	Nos. 2, 3 en 4. Hoofkwartier, Pretoria, met inbegrip van al die landdrosdistrikte in Transvaal, behalwe die wat in kontrole-distrikte nos. 1 en 5 geleë is.
Inspekteur C. M. J. van Dam, S.A. Polisie	No. 5 Hoofkwartier, Potchefstroom, omvattend die landdrosdistrikte Potchefstroom, Wolmaransstad, Bloemhof, Lichtenburg en die buitewyke van Krugersdorp, in Transvaal.
Adj.-Kommissaris M. S. W. du Toit	No. 6 Hoofkwartier, Bloemfontein, omvattend al die landdrosdistrikte in die Oranje-Vrystaat.
Lt.-kol. F. A. H. Elliot, DSO, bevelvoerende offisier 3e Regiment, ZABS.	No. 7 Hoofkwartier, Dundee, omvattend die 3e Regimentsdistrik ZABS.
Lt.-kol. W. J. Clarke, bevelvoerende offisier 2e Regiment ZABS.	No. 8 Hoofkwartier, Pietersburg, omvattend die 2e Regimentsdistrik ZABS.

Adj.-kommissaris D. G. Gray	No. 9 Hoofkwartier, Kaapstad, omvattend die Kaapse Westelike Afdeling, S.A. Polisie.
Afdelingsinspekteur M. M. Hartigan, S.A. Polisie	No. 10 Hoofkwartier, Naauwpoort, omvattend die Kaapse Oostelike Afdeling, S.A. Polisie
Lt.-kol. C. A. L. Berrange, CMG, bevelvoerende offisier, 5e Regiment ZABS.	No. 11 Hoofkwartier, Kimberley, omvattend die 5e Regimentsdistrik ZABS en die munisipale distrik Kimberley.
Lt.-kol. R. G. Grant, D.S.O., bevelvoerende offisier, 1e Regiment ZABS.	No. 12 Hoofkwartier, Kingwilliamstown, omvattend die 1e Regimentsdistrik ZABS ⁴⁸ .

9. VAN DIE ARRESTASIE VAN VAKBONDLEIERS TOT DIE BEGIN VAN DIE DEMOBILISASIE

Op dieselfde dag waarop krygswet afgekondig en die algemene staking begin het, het genl. Botha die versekering aan die goewerneur-generaal gegee dat die Regering oor voldoende militêre slaanekrag beskik⁴⁹.

Die waarheid van hierdie uitspraak kom duidelik aan die lig wanneer daar op die verdere verloop van die staking gelet word. Polisie het die Johannesburgse *Trades Hall* omsingel, 'n dertienponder kanon is op die gebou gerig en daarna is twee uur tyd aan die vakbondleiers in die gebou gegee om op 'n vreedsame wyse oor te gee. Oorgawe het gevolg, die rooi vlag is van die gebou verwyder en 'n aantal leiers soos mnr. A. Watson, G. Mason, G. Warmesley, H. Wyatt, C. Mussared, H. Hutchinson, G. H. Kretschmar, J. P. Anderson, J. J. Ware, J. T. Bain, J. C. Wilkinson en A. Crawford is deur polisiemane na Marshallplein oorgebring⁵⁰.

Op Pretoria is 33 stakingsleiers gearresteer, volgens 'n ander koerantberig is ongeveer 500 persone op Germiston in hegtenis geneem, terwyl op Benoni 'n aantal arrestasies uitgevoer is⁵¹.

Op 16 Januarie is o.m. in die pers berig dat op verskillende plekke stakende spoorwegwerkers na hulle werk teruggekeer het, dat stakers gearresteer is en die meeste Randse myne in werking was.

Op 17 Januarie 1914 is in die *Transvaal Leader* verklaar dat die staking verby is, dat in Durban sowel mnr. Boydell, D.W.V., as Arbeidersleier mnr. Kentridge gearresteer is, en dat die spoorweë bereid sal wees om dié stakers weer in diens te neem wat as personeellede benodig word⁵².

In dieselfde uitgawe van genoemde koerant is tewens aangekondig dat genl. Smuts namens die Regering aan al die kontrolerende beamptes en distrikstafoffisiere opgedra het om alle bevelvoerders van kommando's wat kragtens art. 79 van die Verdedigingswet en proklamasies nos. 10 en 12, van 1914 opgekommandeer is en veral aan hulle wat die mobilisasie ten opsigte van die Rand so vlot laat verloop het en daardeur die Regering in staat gestel het om deur die gebruik van sy eie hulpbronne,

kragtig en doeltreffend teenoor 'n nasionale gevaar op te tree, dank te betuig⁵³.

Onderworpe aan goedkeuring deur die Parlement, stel die Regering voor:

a. Dat elke Kommando — of Aktiewe Burgermaglid daeliks die volgende soldy sal ontvang:- Kommandante, 20s. (R2) per dag; veldkornette, 12s. 6d. (R1.25) per dag; assistent-veldkornette, 10s. (R1) per dag; seksieleiers, 4s. 6d. (R0.45) per dag; burgers, 3s. (R0.30) per dag.

b. Dat die Aktiewe Burgermag die volgende rantsoentoelaes vir kos en voer ontvang: 1s. 6d. (R0.15) per dag vir rantsoene, 1s. 6d. (R0.15) per dag vir voer. Hierdie toelaes word nie betaal nie waar rantsoene en voer deur die Regering verstrek of deur kommandering verkry is.

c. Bogenoemde vergoedings en toelaes sal deur die betrokke afdelings betaal word wanneer kommando's gedemobiliseer en na hulle tuistes terugkeer het.

d. Aftrekkings sal kollektief op 'n *pro rata*-grondslag vir elke afsonderlike kommando onder 'n erkende kommandant vir alle goedere, voorrade, perde, klere en ander gekommandeerde items, bereken word. Aftrekkings sal ook gemaak word ten opsigte van dié persone wat sodanige items vir eie gebruik gekommandeer of gekoop het.

e. Bevelvoerders is gemagtig om klere, insluitende skoene, tot 'n bedrag van 20s. (R2) in absoluut noodsaaklike gevalle en indien dit begeer word en duidelik is dat die waarde teen die kopers gedebiteer word, aan te koop.

f. Die koste wat landdroste aangaan om behoeftige gesinne van burgers wat op kommando is van rantsoene te voorsien, sal ook van die betrokkenes se soldy afgetrek word.

g. In besondere gevalle kan kontantvoorskotte aan kommandoede verstrek word, maar hulle mag nie meer bedra as $\frac{1}{4}$ van die soldy wat reeds verdien is nie, en moet van die toekomstige soldy afgetrek word.

h. Berede lede van kommando's sal vergoeding vir perde kry wat, hulle *bona fide* eiendom synde, tydens of as gevolg van diens vrek.

i. Voorwaardes wat tot in besonderhede uitgewerk is, sal ten spoedigste deur middel van omsendbriewe vir verspreiding aan bevelvoerders in die beheergebiede gestuur word⁵⁴.

Terwyl die stakingsgevaar geleidelik verminder het, is 'n opskudding op Germiston veroorsaak deurdat 400 - 500 persone as gevolg van 'n misverstand, waarvoor o.m. deur genl. C. F. Beyers amptelik verontskuldigting aangebied is, gearresteer maar kort daarna weer losgelaat is⁵⁵.

Terwyl sommiges nog gearresteer is, het aangeklaagdes reeds in die howe begin verskyn, terwyl meer en meer spoorweg- en ander werkers na hulle werk begin terugkeer het.

Onder hierdie omstandighede is dit wenslik geag om met die demobilisasie van die Burgermagreserwe te begin⁵⁶.

10. DIE DEMOBILISASIE

Die demobilisasie-proklamasie wat op 18 Januarie 1914 verskyn het, het betrekking gehad op die volgende landdrosdistrikte se opgekommandeerde reserviste en die datums waarop hulle gedemobiliseer sou word of reeds gedemobiliseer was:

Transvaal

Burgermagreserwe van die volgende landdrosdistrikte:	Datum waarop van diens onthef:
Barberton	19 Januarie 1914
Bethal (met uitsondering van kommando's wat tans buite die distrik saamgetrek is)	20 Januarie 1914
Bloemhof	20 Januarie 1914
Carolina	20 Januarie 1914
Ermelo (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Heidelberg (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Lichtenburg (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Lydenburg	20 Januarie 1914
Marico	19 Januarie 1914
Middelburg	19 Januarie 1914
Pietersburg	19 Januarie 1914
Piet Retief	19 Januarie 1914
Potchefstroom (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Rustenburg	19 Januarie 1914
Standerton (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Wakkerstroom	19 Januarie 1914
Waterberg	19 Januarie 1914
Wolmaransstad	20 Januarie 1914
Soutpansberg	19 Januarie 1914

Oranje-Vrystaat

Bethlehem	19 Januarie 1914
Bethulie	19 Januarie 1914
Bloemfontein	20 Januarie 1914
Boshof	19 Januarie 1914
Edenburg	19 Januarie 1914
Ficksburg	19 Januarie 1914
Frankfort (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Harrismith	19 Januarie 1914
Heilbron (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Hoopstad	19 Januarie 1914
Jacobsdal	20 Januarie 1914
Kroonstad	19 Januarie 1914
Ladybrand	19 Januarie 1914
Lindley	19 Januarie 1914
Philippolis	19 Januarie 1914
Rouxville	19 Januarie 1914
Senekal	20 Januarie 1914
Smithfield	20 Januarie 1914
Thaba 'Nchu	19 Januarie 1914

Vrede	19 Januarie 1914
Vredefort (soos Bethal)	20 Januarie 1914
Wepener	19 Januarie 1914
Winburg	20 Januarie 1914

Natal

Ngotshe	10 Januarie 1914
Paulpietersburg	10 Januarie 1914
Utrecht	20 Januarie 1914
Vryheid	10 Januarie 1914

Kaapprovinsie

Mafeking	19 Januarie 1914
Vryburg	19 Januarie 1914

Op dieselfde dag is kragtens proklamasie no. 28, 1914, aangekondig dat die volgende gedeeltes van die Kusgarnisoensmag en die Aktiewe Burgermag met ingang van 20 Januarie 1914 nie langer tot diens verplig sou wees nie:

Kusgarnisoensmacht (Coast Garrison Force) -

Die 1e Afdeling, *Zuidafrikaanse Vestingartillerie (Cape Garrison Artillery) ((South African Garrison Artillery (Cape Garrison Artillery))*), militêre distrik no. 1.

Aktiewe Burgermacht (Active Citizen Force) -

Die 6e *Burger Batterij (Citizen Battery)*, militêre distrik no. 1

Die 6e *Bereden Schutters (Mounted Rifles)* 1 Eskadron, militêre distrik no. 1

Die 2e *Infanterie (Infantry)*, militêre distrik no. 1

Die 6e *Infanterie (Infantry)*, militêre distrik no. 1

Die 9e *Infanterie (Infantry)*, militêre distrik no. 1

Die 1e *Onbereden Brigade Trein, Z.A. Intendance (Dismounted Brigade Train, S.A. Service Corps)*, militêre distrik no. 1

Die 1e *Infanterie Brigade Trein, Z.A. Intendance (Infantry Brigade Train, S.A. Service Corps)*⁵⁷

In die volgende proklamasies, t.w. nos. 30 en 31, 1914, is die demobilisasiebeleid verder deurgevoer⁵⁸.

Kragtens eersgenoemde proklamasie is Burgermagreserwe Klas B van die kommando's wat bekend staan as *Enslin's Ruiters (Enslin's Horse)*, t.w. in die distrik Pretoria, met ingang van 21 Januarie 1914 van diens onthef, terwyl die reserviste van Fauresmith (O.V.S.) op dieselfde dag huiswaarts kon keer.

Kragtens proklamasie no. 32, 1914, wat net soos die vorige van 19 Januarie 1914 dateer, is die volgende eenhede van diens onthef:

Kusgarnizzoensmacht —

Die 2e *Afdeling Zuidafrikaanse Vestingartillerie (Durban Garrison Artillery) ((South African Garrison Artillery))* 20 Januarie 1914

Aktiewe Burgermag

Die 7e *Burger Batterij (Natal Field Artillery) ((Citizen Battery) (Natal Field Artillery))*

Die 8e *Burger Batterij (Transvaal Horse Artillery) ((Citizen Battery Transvaal Horse Artillery))* 20 Januarie 1914

No. 1 Komp. *Zuidafrikaanse Geneeskundige Dienst (S.A. Medical Corps)* t.w. dié gedeelte wat uit militêre distrik no. 1 verplaas is, 23 Januarie 1914. Terselfdertyd is die verkoop van wapens en ammunisie en die vervoer van vuurwapens in die hele Oranje-Vrystaat weer oopgestel⁵⁹.

11. DIE EINDE VAN DIE STAKING

Koerantberigte van 19 en 20 Januarie 1914 lê nadruk op die feit dat die staking geleidelik sy krag begin verloor het. Die arrestasie van die Parlementêre leier van die S.A. Arbeidersparty, mnr. F. H. P. Creswell, L.V., die beregting van oortreders, die verminderde aantal wagte, 'n bomaanslag by 'n Oosrandse myn, die arrestasie van die redakteur van die Bloemhofse koerant *The Digger's News* wat burgers op kommando as 'n *rag-tag and bobtail army* beskrywe het, en genl. Beyers se besoek aan Krugersdorp vorm almal deeltjies van die geskiedenis wat in daardie dae gemaak en vandag gedeeltelik vergeet is.⁶⁰

In die *Transvaal Leader* van 20 Januarie 1914 kom o.m. die volgende besonderhede met betrekking tot genl. Beyers se beskouings oor die Unie-verdedigingsmag voor:

... the General said that during the last strike he had been asked why the burghers had not been called out. The Defence Force was then only four days old, and his answer had been: "Give us a reasonable time to organize, and we will astonish the world with what we can do." It was now six months since the last strike, and he had still to find that mobilization could have been done quicker in any other country in the world⁶¹.

Voortgaande het genl. Beyers verklaar dat die burgers binne drie dae van heinde en ver gekom het om wet en orde in eie land te handhaaf. As hulle dit nie kon gedoen het nie, dan sou hulle die vrye grondwet nie verdien het nie en sou die Imperiale Regering geregtig gewees het om dit weg te neem.

Genl. Beyers het vervolgens o.m. die beskerming van werkwilliges beklemtoon, verklaar dat die belange van die Staat bo alles kom, dat nie alleen die vryheid van die enkeling op die spel staan nie, maar ook dié van die staat en dat hy die wêreld wil toon dat ons ons eie binnelandse aangeleenthede sonder bystand deur Imperiale troepe kan reël⁶².

Op 21 Januarie 1914 is in die pers berig dat werkstoestande by die spoorweë feitlik normaal is, dat Kleurling-hawewerkers in Kaapstad ophou staak het en dat die Kaapse eenhede, met uitsondering van 40 lede van die *Cape Town Highlanders*, sowel as die *Natal Field Artillery* en die *Natal Garrison Artillery* — waarvan lede diens op Durban-Punt en die Bluff gedoen het — gedemobiliseer is.

Terselfdertyd is die toepassing van die krygswetregulasies verslap, terwyl genl. Botha troepe op Germiston toegesprek, hulle o.m. met hulle optrede gelukkigwens het en daaraan toegevoeg het dat die oë van die wêreld sou oopgaan deur die wyse waarop hulle gekom het om die lewens en eiendom van hulle medeburgers te beskerm⁶³.

Met ingang van 22 Januarie het die waarnemende uitvoerende komitee van die Transvaalse vakbondfederasie en die mynwerkers besluit om die staking af te las en op dieselfde dag het die goewerneur-generaal aan die Britse Regering berig dat, vir alle praktiese doeleindes, die staking tot die verlede behoort⁶⁴.

12. DIE VOLTOOIING VAN DIE DEMOBILISASIE

Terwyl 'n amptelike kennisgewing aangaande gekommandeerde proviand e.d.m. in die Staatskoerant van 23 Januarie 1914 verskyn het, is in die Buitengewone Staatskoerante van 23 en 24 Januarie, ooreenkomstig proklamasies nos. 38 en 39, 1914, die demobilisasiebeleid verder deurgevoer⁶⁵. Kragtens eersgenoemde proklamasie is Burgermagreserwes Klas B van die landdrosdistrikte Pretoria en Frankfort, m.a.w. die orige gedeelte van die kommando's in dié distrikte, gedemobiliseer, terwyl dieselfde groep reserviste in die volgende landdrosdistrikte op 28 Januarie 1914 gedemobiliseer is:-

Transvaal

Bethal (die orige gedeeltes van die kommando's in die distrik);
 Ermelo (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Heidelberg (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Lichtenburg (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Potchefstroom (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Standerton (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Krugersdorp.

Die Oranje-Vrystaat

Heilbron (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik);
 Vredefort (die orige gedeelte van die kommando's in die distrik).
 Op 23 Januarie 1914 is tewens aangekondig dat die volgende eenhede gedemobiliseer sal word:-

Die <i>Zuidafrikaanse Geniekorps (S.A. Engineer Corps)</i>	25 Januarie 1914
Die <i>2e Bereden Brigadetrein (Zuidafrikaanse Intendance) (Mounted Brigade Train (S.A. Service Corps))</i> , militêre distrik no. 4	25 Januarie 1914
Die <i>1e Infanterie (Infantry)</i> militêre distrik no. 5	25 Januarie 1914
Die <i>2e Infanterie Brigade Trein (Zuidafrikaanse Intendance) ((Infantry Brigade Train (S.A. Service Corps))</i> , militêre distrik no. 5	25 Januarie 1914
Die <i>2e Veldambulans (Zuidafrikaanse Mediese Diens) ((Field Ambulance S.A. Medical Service))</i> , militêre distrik no. 5	25 Januarie 1914
Die <i>8e Infanterie (Infantry)</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>10e Infanterie (Infantry)</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>11e Infanterie (Infantry)</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>3e Bereden Brigade Trein (Zuidafrikaanse Intendance) ((Mounted Brigade Train (S.A. Service Corps))</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>3e Infanterie Brigade Trein (Zuidafrikaanse Intendance) ((Infantry Brigade Train (S.A. Service Corps))</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>1e Veldambulans (Zuidafrikaanse Mediese Dienst) ((Field Ambulance (S.A. Medical Service))</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>1e Sanitaire Afdeling (Zuidafrikaanse Mediese Dienst) ((Sanitary Section (S.A. Medical Service))</i> , militêre distrik no. 8	25 Januarie 1914
Die <i>9e Burgerbatterij (Citizen Battery)</i> , militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914

Die 13e Bereden Schutters (<i>Mounted Rifles</i>), B-eskadron, militêre distrik no. 9	25 Januarie 1914
Die 10e Onbereden Schutters (<i>Dismounted Rifles</i>), B-eskadron, militêre distrik no. 9	25 Januarie 1914
Die 12e Infanterie (<i>Infantry</i>), militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914
Die 2e Onbereden Brigade Trein (<i>Zuidafrikaanse Intendance</i>) ((<i>Dismounted Brigade Train (S.A. Service Corps)</i>)), militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914
Die 6e Bereden Brigade Veldambulans (<i>Zuidafrikaanse Mediese Dienst</i>) ((<i>Mounted Brigade Field Ambulance (S.A. Medical Service)</i>)), militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914
No. 1 Ambulanstrein (<i>Zuidafrikaanse Mediese Dienst</i>) ((<i>Ambulance Train (S.A. Medical Service)</i>)), militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914
No. 1 Vooruitgeschoven Depot, Geneeskundige Benodigdheden, (<i>Zuidafrikaanse Mediese Dienst</i>) ((<i>Advanced Depot, Medical Stores (S.A. Medical Service)</i>)), militêre distrik no. 9	24 Januarie 1914

Terwyl siviele howe besig was om burgerlike oortreders te bereg, is op 24 Januarie 1914 deur die Ondersekretaris van Verdediging aangekondig dat 'n generale krygsraad belê sou word insake sekere oortredings teen die Krygswetregulasies deur militêre persone⁶⁶. As president en lede van dié raad sou dien: Kol. P. S. Beves, Staande Magstaf; lt.-kol. W. J. Clarke, ZABS; lt.-kol. F. S. Dawson, ZABS; lt.-kol. C. E. Ligertwood, 4e Bereden Schutters (*Imperial Light Horse*); maj. F. A. Jones, DSO, Staande Magstaf; kapt. E. F. Mackeray, Staande Magstaf. As aanklaer is kapt. E. Christian, Staande Magstaf, en as plaasvervangende lede lt.-kol. J. Dawson Squibb, 8e Infanterie (*Transvaal Scottish*), en maj. H. G. L. Panchaud, 4e Bereden Schutters (*Imperial Light Horse*), aangewys; terwyl lt.-kol. P. C. B. Skinner, *Northampton Regiment*, as regter-advokaat sou optree⁶⁷.

13. DIE UITSETTING VAN DIE LEIERS

Behalwe dat die Regering as gevolg van doeltreffende en deurtastende optrede die staking onderdruk het, is daar ook besluit om maatreëls te tref om 'n moontlike herhaling daarvan te probeer voorkom.

Uitgaande van hierdie gedagtegang het die Regering op 26 Januarie 1914 die goewerneur-generaal van sy voorneme verwittig om mnre. Hessel Jacob Poutsma, James Thompson Bain, Archibald Crawford, Robert Burns Waterston, George William Mason, George Kendall (nog nie gearresteer nie), David McKerrell, William Livingstone, Andrew Watson en William Henry Morgan uit die Unie te verwyder en hulle te verbied om weer terug te keer.

Die regering het die goewerneur-generaal meegedeel dat die beoogde optrede vir goedkeuring aan die Parlement voorgelê sou word⁶⁸.

Vervolgens is die daad by die woord gevoeg en is 'n negetal leiers, waaronder Poutsma, Crafford, Mason, Bain en Watson, van die Johannesburgse fort na Doornfonteinastase oorgebring, met 'n spesiale trein na Durban vervoer en voor dagbreek van 28 Januarie 1914 aan boord van die Bullard-King-lynboot *Umgeni* geplaas en gedeporteer⁶⁹.

Van regeringskant is, met betrekking tot hierdie optrede, verklaar dat

dit ooreenkomstig die magte geskied het wat deur die krygswet aan die Regering verleen was, en dat die Regering onmiddellik na die begin van die aanstaande parlamentsitting sou versoek dat die wetsontwerp insake die buitewerkingstelling van die krygswet goedgekeur word⁷⁰.

14. DIE GOEWERNEUR-GENERAAL SE SIENSWYSE OOR DIE STAKING

In 'n amptelike skrywe van 31 Januarie 1914 het die goewerneur-generaal 'n poging aangewend om antwoorde op die volgende vrae — wat deur homself gestel is — te gee⁷¹.

a. Was die spoorwegstaking opreg en deur die spoorwegwerkers begeer of was dit kunsmatig en laakbaar?

b. Was die afkondiging van krygswet geregverdig?

Op die eerste vraag het die goewerneur-generaal geantwoord dat mnr. Poutsma en 'n paar kollegas, sonder hoofdelike stemming deur die spoorwegwerkers en met 'n kennisgewing van twee dae, die staking uitgeroep het op 'n tydstip waarop die Regering, in verband met die aanstaande parlamentsitting, op die punt gestaan het om na Kaapstad te vertrek, terwyl die Minister van Spoorweë en die algemene bestuurder afwesig was.

Spoorwegwerkers het, aldus die goewerneur-generaal, met groot teensin op die stakingsbevel gereageer en klaarblyklik was die enigste rede dat hulle leiers dit gelas het.

Volgens die goewerneur-generaal was daar tot op datum nog geen ernstige poging aangewend om mnr. Poutsma se optrede te regverdig nie.

Op die tweede vraag, te wete of die afkondiging van krygswet geregverdig was, het die goewerneur-generaal die antwoord aan die Unieregering oorgelaat.

Van betekenis is verder die volgende sienswyse van die goewerneur-generaal:

Syndicalist leaders appeared, both in July and January, to ignore the views of all classes excepting the crowds who assembled to listen to their oratory. The 7,000,000 natives were never mentioned. The 97,000 farmers, who are the industrial backbone of South Africa, were never mentioned⁷².

Dieselfde geld ook vir sy opsomming aangaande die gevoelens van die gemiddelde Suid-Afrikaner, waaruit enersyds duidelik blyk dat daar wel redes vir ontevredenheid onder die werkers bestaan het, maar dat die Regering na die staking van Julie 1913 belowe het om in die vorm van wetgewing meer tevredenheid in die vooruitsig te stel.

Volgens hom het die gemiddelde Suid-Afrikaner soos volg geredeneer:

We understand and sympathise with the demand of the miners for every protection against phthisis . . . and with their demand that generous compensation should be paid to the victims of this occupational disease, or to their dependents. We admit that grievances exist on the railways, and should be redressed. We think that legislation is required for the recognition of trade unions, for factory and workshop regulation, for the establishment of conciliation and arbitration machinery and for workmen's compensation. But the government were pledged to deal with these matters . . . We will not tolerate this breach of faith and we will show that the people of South Africa are no longer to be trifled with⁷³.

15. GENL. SMUTS AAN DIE WOORD

Op 4 en 5 Februarie 1914, kort na die opening van die parlamentsitting, het genl. Smuts, nadat hy op eersgenoemde dag die tweede lesing van die uitsettingswet voorgestel het, op 'n groot aantal aspekte van die gebeurtenisse van Julie 1913 en Januarie 1914 gewys⁷⁴.

Hy het o.m. verklaar dat Sindikaliste en Anargiste oor die lengte en breedte van die wêreld die staking as hul laaste groot wapen beskou het; dat aangesien die Parlement nie gesit het nie, daar groot verantwoordelikhede op die uitvoerende gesag, m.a.w. die Unieregering, geplaas was en dat nie alleen die Verdedigingsmag gemobiliseer moes word nie, maar dat ook die gewone landswette opgeskort en krygswet afgekondig moes word. Om alles af te rond, moes die leiers van die rewolusionêre groep wat die ramspoedige beweging begin en bestuur het, verban word. Spreker het geruime tyd by die amptelike verslag oor die staking van 1913 stilgestaan, gedeeltes uit oproerige geskryfte aangehaal, stakingsleiers gehekkel, op die deportasie ingegaan en aan die slot van sy toespraak verklaar:

*This is not a country where we can allow a state of anarchy to prevail. We are a small white colony in a Dark Continent. Whatever divisions creep in among the whites are sure to be reflected in the conduct of the native population, and if ever there was a country where the white people must ever be watchful and careful, and highly organized, and ready to put down with an iron hand all attempts such as were made on the present occasion, that country is South Africa. The Government felt that, and has acted accordingly*⁷⁵.

Mnr. F. H. P. Creswell, L.V., het daarna in 'n uitvoerige betoog die Minister van Verdediging se sienswyse weerspreek en op 24 Februarie is die tweede lesing van die wetsontwerp met 95 teen 11 stemme deur die Volksraad goedgekeur⁷⁶.

Op 19 Maart 1914 het die goewerneur-generaal die wetsontwerp onderteken wat as wet no. 1, 1914, bekend sou staan en waardeur o.m. die krygswet buite werking getree het.

Reeds voordat hierdie dag aangebreek het, het die eerste grootskaalse optrede van die jong Unieverdedigingsmag tot die verlede behoort.

GERAADPLEEGDE BRONNE EN LITERATUUR

Met verwysing na die vermelding aan die slot van die eerste hoofstuk, word die volgende geraadpleegde bronne en literatuur genoem:

Britse Blouboeke: Cd. 7348. Aantekeninge 1-4, 6-15, 18-21, 34-39, 49-55, 60-64, 68-71.

P. J. Troelstra, *Gedenkschriften*, deel 2 (Amsterdam, 1950). Aantekening 5.

N. Levi, *Jan Smuts, being a character sketch of General the Hon. J. C. Smuts*, (London, 1917). Aantekeninge 5, 77.

Staatskoerant van de Unie van Zuid-Afrika, nos. 449/1914, aantekeninge 16, 17; 45/1914, aantekeninge 22, 23; 452/1914, aantekeninge 24, 25; 453/1914, aantekening 32; 454/1914, aantekening 33; 459/1914, aantekening 33; 455/1914, aantekeninge 42-44, 48; 456/1914, aantekening 47; 457/1914, aantekening 47; 458/1914, aantekening 47; 460/1914, aantekeninge 56-59; 463/1914, aantekening 65; 465/1914, aantekening 66-67; 484/1914, aantekening 70.

F. Muckle, *Socialistiese denkers*, (Amsterdam, 1924).

W. K. Hancock & Jean van der Poel, *Selection from the Smuts Papers*, deel 3, (Cambridge, 1966). Aantekeninge 41, 77.

AANTEKENINGE

- 1 Cd. 7348, pp. 171—172.
- 2 *Ibid*, p. 217.
- 3 *Ibid*, p. 219.
- 4 *Ibid*, p. 218.
- 5 P. J. Troelstra, *Gedenkschriften*, (Amsterdam, 1950). Deel 2, verspreide bladsye. In 1914 uit die Unie gedeporteer, het P. in Europa o.m. met Ramsay MacDonald, Lenin en Trotsky in aanraking gekom. Terug in die Unie was hy later o.m. organiseerder van die Nasionale Party en in 1921 assistent-sekretaris van die Suid-Afrikaanse Party.
N. Levi, t.a.p., pp. 209—210.
- 6 Cd. 7348, p. 218.
- 7 *Ibid*, p. 5, no. 14.
- 8 *Ibid*, p. 6, no. 14.
- 9 *Ibid*, p. 8, no. 14, met uitvoerige besonderhede oor die verdere verloop, p. 7 e.v.
- 10 *Ibid*, p. 10.
- 11 *Ibid*, pp. 11—12.
- 12 *Ibid*, p. 13.
- 13 *Ibid*, p. 1.
- 14 *Ibid*, pp. 13—17, ontleen aan die *Rand Daily Mail*, 8 Januarie 1914, waarin meer besonderhede.
- 15 *Ibid*, p. 1, no. 2.
- 16 Buitengewone Staatskoerant, no. 449, 9 Januarie 1914, p. 167.
- 17 *Ibid*, pp. 168—169.
- 18 Cd. 7348, p. 46.
- 19 *Ibid*, pp. 46—47.
- 20 *Ibid*, p. 2, no. 3.
- 21 *Ibid*, p. 2, no. 3.
- 22 Buitengewone Staatskoerant, no. 451, 10 Januarie 1914, pp. 171—172.
- 23 *Ibid*, p. 172.
- 24 *Ibid*, no. 452, 11 Januarie 1914, pp. 175—176.
- 25 *Ibid*, p. 173.
- 26 Cd. 7348, pp. 52—62, pp. 62—68.
- 27 *Ibid*, p. 56.
- 28 *Ibid*, p. 67.
- 29 *Ibid*, p. 65.
- 30 *Ibid*, p. 58.
- 31 *Ibid*, p. 58, p. 68.
- 32 Buitengewone Staatskoerant, no. 453, 12 Januarie 1914, pp. 177—178.
- 33 Staatskoerant, no. 454, 13 Januarie 1914, waarin G. K. no. 61, dd. 12 Januarie 1914; *ibid*, no. 459, G.K. no. 94, dd. 15 Januarie 1914.
- 34 Cd. 7348, p. 2, no. 5.
- 35 *Ibid*, p. 3, no. 6.
- 36 *Ibid*, p. 71.
- 37 *Ibid*, pp. 73—74.
- 38 *Ibid*, p. 77 e.v.
- 39 *Ibid*, p. 78.
- 40 F. Muckle, *Socialistiese denkers*, (Amsterdam, 1924).
- 41 W. K. Hancock en Jean van der Poel, *Selections from the Smuts Papers*, (Cambridge, 1966), deel 3, p. 160, no. 571: J. C. Smuts - H. J. Wolstenholme, Pretoria, 22 Januarie 1914.

- 42 Buitengewone Staatskoerant, no. 455, 14 Januarie 1914.
- 43 *Ibid*, pp. 250—255.
- 44 *Ibid*, p. 251 (6), met bepalings in verband met ontvangsbewys, aflewering, betaling, klagtes (nie in die teks aangedui nie).
- 45 In art. 8 is voorsiening vir maksimum pryse gemaak.
- 46 Hierna volg diverse oortredings (p. 253).
- 47 Buitengewone Staatskoerant no. 456, 14 Januarie 1914, waarin G.K. no. 63, 14 Januarie 1914; *ibid*, no. 457, 14 Januarie 1914, waarin G.K. no. 64, 14 Januarie 1914; *ibid*, no. 458, 15 Januarie 1914; waarin G.K. 65 (in verband met bedrieglike verkryging en gebruik maak van permitte).
- 48 *Ibid*, no. 455, 14 Januarie 1914, waarin G.K. no. 44.
- 49 Cd. 7348, p. 3, no. 7.
- 50 *Ibid*, p. 87, p. 118.
51. *Ibid*, pp. 119—120.
- 52 *Ibid*, pp. 126—127.
- 53 *Ibid*, pp. 127—128.
- 54 *Ibid*, p. 128. Sommige besonderhede is verkort weergegee.
- 55 *Ibid*, pp. 132—133.
- 56 Buitengewone Staatskoerant, no. 460, proklamasie no. 27, 1914, dd. 18 Januarie 1914.
- 57 *Ibid*, 18 Januarie 1914, pp. 351—353.
- 58 *Ibid*, no. 460A, 19 Januarie 1914, pp. 355A—357A.
- 59 *Ibid*, proklamasie no. 33, 1914, 19 Januarie 1914, p. 357A.
- 60 Cd. 7348, pp. 134—153.
- 61 *Ibid*, p. 144.
- 62 *Ibid*, p. 144. By hierdie geleentheid het maj. J. C. G. Kemp ook die woord gevoer. Sien ook genl. J. B. M. Hertzog se beroep om die regering te steun, p. 125.
- 63 *Ibid*, pp. 149—150.
- 64 *Ibid*, p. 157, pp. 114—115, no. 28.
- 65 Staatskoerant no. 463, waarin G.K. no. 114, p. 434, Buitengewone Staatskoerant, no. 465, 24 Januarie 1914, pp. 515—516.
- 66 Buitengewone Staatskoerant, no. 465, 24 Januarie 1914, proklamasie no. 40, 1914, pp. 516—517.
- 67 *Ibid*, waarin G.K. no. 121, 24 Januarie 1914, pp. 517—518. Bevindings in Staatskoerant no. 469, waarin G.K. 187, pp. 783—784.
- 68 Cd. 7348, diensbrief no. 62, 26 Januarie 1914, p. 202.
- 69 *Ibid*, pp. 192—195.
- 70 *Ibid*, p. 193; Buitengewone Staatskoerant no. 484, 23 Maart 1914, pp. ii—v (wet). Titel van die wet: *Wet voorsiening makende voor de buitenwerkingstelling van de Krijgswet in zekere distrikten en streken van de Unie, tot vrijwaring van de Regering, haar ambtenaren en andere personen wat betreft handelingen ter goeder trouw geadviseerd, bevolen en gedaan ter voorkoming en onderdrukking van invendige wanordelikheden, voor de handhaving van de goede orde en openbare veiligheid en voor de uitvoering van de Krijgswet, en om te verklaren dat zekere personen, die onder de Krijgswet uit de Unie verwijderd zijn, blootstaan om weder daaruit verwijderd te worden indien zij daarbinnen terugkeren.*
- 71 Cd. 7348, no. 37, pp. 203—207.
- 72 *Ibid*, p. 206.
- 73 *Ibid*, p. 206.
- 74 *Ibid*, pp. 210—235.
- 75 *Ibid*, p. 235.
- 76 *Ibid*, pp. 236—256; no. 38, p. 207.
- 77 *Ibid*, p. 264. Meer besonderhede oor die parlementêre aspek o.m. in N. Levi, t.a.p., p. 204, e.v.; W. K. Hancock, t.a.p., p. 364 e.v.